

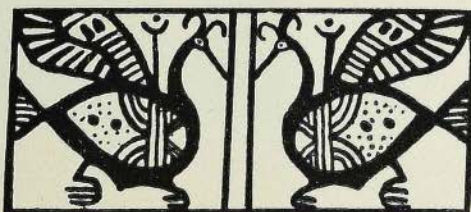

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΙΧ. ΠΑΣΙΑΡΔΗΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ, Γ. ΠΕΛΑ-
ΓΙΑΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΤΣΑΝΘΗΣ, WILLIAM CARLOS WILLIAMS,
ΜΑΡΙΑ ΑΒΡΑΑΜΙΔΟΥ, ΚΩΣΤΑΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, ΔΗΜ. ΚΡΑ-
ΝΗΣ, ΜΑΧΩΒΕ, Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ, ΔΗΜ.
ΣΤΑΜΕΛΟΣ, Γ. ΣΠΑΤΑΛΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ.

ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ

133

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Άνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Έτησία συνδρομή	£1,500 μίλς
Έτησία συνδρομή διὰ βιβλιοθήκες, σχολεία, οργανισμούς	£2,000 μίλς
Έτησία συνδρομή έξωτερικού	£2,500 μίλς
Τιμή τεύχους	£0,150 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίαι ἐπιστρέφονται.
Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΙΧ. ΠΑΣΙΑΡΔΗ: Πέντε ποιήματα γιὰ τὴν Παλιγγενεσία	σ. 1
Α. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗ: Τὰ πρῶτα νεοελληνικὰ πολιτικὰ κόμματα	3
Γ. ΠΕΛΑΓΙΑ: Θάνατος παλληκαριοῦ	8
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Ὅταν βραβεύης	9
W. C. WILLIAMS (μετ. Κ. Χρυσάνθη): Τρία ποιήματα	11
ΜΑΡΙΑΣ ΑΒΡΑΑΜΙΔΟΥ: Νά, πίσω ἀπὸ κείνα τὰ βουνὰ εἶναι ἡ Κερήνεια	12
Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ: Ἑλλάδα μου — φυλή μου	13
ΔΗΜ. ΚΡΑΝΗΣ: Ὁ λάζος	14

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ: Κ. Χρυσάνθη: Μπαίνοντας στὸν ΙΒ' χρόνον, Ἡ 28η Ὀκτωβρίου 1940 — M a c h e (περὶ Κ. Κωνσταντίνου) Μιὰ δεκαετία τῆς ἰνδικῆς λογοτεχνίας — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Κ. Χρυσάνθη: Μιχ. Στασινοπούλου «Σκέψη καὶ Ζωή», Γ. Ἄμποτ «Ἰόλη» — Ἄ. Πανάρετου: Περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ δένδρου δόρατος — Δ η μ. Σταμέλου: Ἰωάννης Συκουτσηῆς — Πορφύριος Δίκαιος — Μνήμη Γ. Σπαταλά — ΓΕΝΙΚΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ — ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Κ. Μόντη: Διηγήματα).

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθη.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ ΛΤΔ., Λευκωσία.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΒ΄

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1971

ΑΡ. 133

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ

“Ακουγε σιό σιῆθος του συχνά ν’ ἀκονιέται ἓνα σπαθί
μὰ δὲν ἦτανε σπαθί παρὰ τὸ κοντύλι τοῦ Μακρουγιάννη
καθὼς τὸ χάραιε σὲ μιὰ πέτρα σκληρὴ γὰ μάθει λέξεις—
αὐτὴ τὴν πέτρα τὴν εἶχε πάντοτες μαζί του ὁ σιραιηγὸς
γιατὶ τὸν γλύτωσε ἀπὸ βόλι ἓνα πρωτὶ, ξεστρατίζοντας ἄλλοῦ
τὸ θάνατο, σιό ἀθῶο χόρτο. “Ακουγε λοιπὸν συχνά σιό
σιῆθος του τὸ θόρυβο ἀπ’ τὸ σπαθί ἢ τὸ κοντύλι
Αὐτός, γεννημένος πολλὰ χρόνια ὕστερα, σὲ καιροὺς ὁποῦ
γιοριάζονταν ἡ ἑκατὸν πενηκονταετηρίδα.

ΦΟΥΣΤΑΝΕΛΛΟΦΟΡΟΣ

Τὸ σπαθί του ἦταν ἀκόμη κόκκινο, λερό, καθὼς
τὸ ἔσυρε ἀπ’ τὸ βαθὺ σελάχι του κατὰ πάνω σὶν ἐχθρὸ
ποῦ σήμωσε, μπροστὰ του. Κι’ ἡ χαρμολύπη ὕστερα θαδιὰ ζωγραφισμένη
μὲς σιὰ μάτια του. Καὶ τὸ κεφάλι τοῦ ἄλλου παραμάσκαλα
κρατιώντας το. Καὶ τὸ σπαθί του σηκωμένο ἔτσι ψηλὰ σὰν ὄπως
γὰ τὸν βάραινε ὁ ἥλιος ἀπὸ πάνω. Κι’ ἡ κίνησή του, καθὼς βάδιζε,
σὰν Ἰωάννης Βαπτιστῆς ὁ ἀθλοφόρος.

ΑΠΕΣΤΑΛΜΕΝΟΣ

Τὴ νύχτα μάζωξε τὰ παλληκάρια καὶ τοὺς μίλησε
Κάθονταν ἓνα γύρω καὶ τὸν ἀκουγαν. Εἶχαν μαζί καὶ τὰ νιουφέκια.
Κι’ ἂν δὲν μωσκοβολοῦσε τὸ θονοὸ κανεὶς τοὺς δὲ
θὰ πρόσεχε πὼς ἦταν ἀνοιξη τὸ θράδυ.
Μίλαγε ἄμορφα, τὰ μάτια του ἦταν μαῦρα. Κι’ ἓνας
μικρὸς ποῦφκιασχε ἄγιους, τσιράκι σ’ ἓνα μάλιστα,
εἶδε πὼς καὶ σιὸ μαῦρο μέσα ὑπάρχουν χρώματα.

τόσο τὸ φῶς σ' αὐτὰ τὰ μάτια. Τότε ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ὁ μικρὸς
 ἔβαλε ἕνα ἀστέρι σὶ τὸ νιουφέκι του καὶ θρόνηξε στὴ νύχτα.
 Πῆρε τὰ πλάγια σύρριζα καὶ χάθηκεν ὁ κορτός.
 Κι' ὅσοι τὴν ἄλλη μέρα ξύπνησαν σ' αὐτὸ τὸ μέρος
 εἶπαν, τάχα, πὼς ἐλαβώθηκεν ὁ ἥλιος. Ἀπάνου σὶ τὸ
 μεσόφρονδο τὸν θοῖκε ἕνα βόλι. Κι' ἡ μέρα ἦταν
 σὰν πιδ φωτεινὴ, σὰν πιδ φαρδειά καὶ πιδ μεγάλη.
 Σὰν πιδ δικιά μας ἦταν μέρα.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

α'

Τρία πουλάκια κάθονταν στὴν ἄκρη σὶ τὸ ποτάμι
 τὰ δυὸ τὸ πίνουν τὸ νερὸ τὸ τρίτο τὸ μαλώνει.
 Ποτάμι ἐσὸ δροσίζεσαι κι' αὐτὰ δροσολογιῶνται
 κι' ἀπὸ τὴ δίψα καίγεται τὸ ἔρμο Μεσολόγγι.

β'

Τρεῖς μπαταριές, — κι' ἀνάφανε τ' ἀστέρια τὰ σθημένα
 φωτίστη ὁ μαῦρος οὐρανὸς κι' ἐπῆρε τὸ φεγγάρι
 καὶ γέλασε τῆς λευτεριῶς τὸ στόμα τὸ κλεισμένο.
 Ὁ Κώστας ὁ Λαγουμιτζῆς ἄναψε τὸ φητῖλι.

ΒΓΗΚΑΝ ΚΛΕΦΤΕΣ

Καθόνταν κάτω ἀπ' τὸ μεγάλο δέντρο κι' ἔκαναν τσιμπούσι
 δώδεκα φίλοι ἀπὸ κοντινὰ χωριά, ἕνας τους κι' ἕνας παλληκάρια.
 Δυὸ κυπαρίσσια ἔριχναν βαδιὰ τὸν ἴσκιο ὡς μὲς στὴ μνήμη τους
 κι' ἀκόμη πιδ βαδιὰ μέσα σὶ τὸ αἷμα. Ἔτρωγαν κι' ἔπιναν μαζὶ
 κι' ὡς ἔτρωγαν μιὰ σιάμνα ράγισε ποῦχαν κρύο νερὸ ἀπ' τὸ μοναστήρι.
 Τότε κοιτάχτηκαν μαζὶ καὶ τρώμαξαν. Ποιὸς στέναξε!
 Κανεὶς δὲν ἔλεγε, μὰ ἴαν τόσο ζεστὸ τ' ἀγέρι
 κι' αὐτὸ τὸ μόσκο μὲς στὸν κόρφο τοῦ βουνοῦ! Ὅλοι ἀγαπούσανε κορίτσια.

Ὅμως τὰ καρποφίλια τοὺς περιμένα, ὅλα βαλμένα στὴ σειρά,
 μαζὶ κι' ἀχώριστα, σὰν δεκαπεντασύλλαβο τραγοῦδι.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

I ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΑΠΟ ΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΩΣ ΤΗΝ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ 1821.

“Τότερα από την υποδούλωσή τους στους Τούρκους οί Έλληνες δέν έπασαν ν’ άποβλέπουν στην έθνική τους άποκατάσταση. Άλλεπάλληλες έξεγέρσεις έγιναν στους 4 αιώνες σκλαβιάς πού άκολούθησαν την Τουρκική κατάκτηση. Παρά τις συνεχείς άπογοητεύσεις οί Έλληνες δέν έχασαν την πίστη τους στη δυνατότητα της άπελευθέρωσής τους.

Ή δλοένα ζωηρότερη έπικοινωνία με την Εύρώπη έφερε την πνευματικήν εξέλιξη των Έλλήνων με γιγαντιαία βήματα προς τά έμπρός. Ήδη κατά τó δεύτερο μισό του 18ου αί., είχε ώριμάσει ή υπόθεση της Έλληνικής έλευθερίας, ώστε χρειαζόταν μόνο ή άφορμή για την έκρηξη του άγώνα (1).

Ή ίδρυση της Φιλικής Έταιρείας ήλθε στην κατάλληλη στιγμή και έδωσε μιá σπουδαία ώθηση στους υπόδουλους Έλληνες. Κάτω από τους οίωνους αυτούς ήλθε τó έτος 1821, κατά τó όποιο ό Έλληνικός λαός έξεγέρθηκε ενάντια στον κατακτητή σ’ ένα ιερόν άγώνα για πη λευτεριά του.

Καθ’ όλη τή διάρκεια της σκλαβιάς του ό Έλληνικός λαός, όπως άναφερα, απέβλεπε στην έθνική του άποκατάσταση. Μή έχοντας όμως έμπιστοσύνη μόνο στις δικές του δυνάμεις — ήσαν άλλωστε τόσο άσήμαντες — είχε στραμμένα τά μάτια του στις Μ. Δυνάμεις και έλπικε στη βοήθειά τους.

Κυρίως στρέφονταν προς τή Ρωσία. Τό όμόδοξο Έλλάδας—Ρωσίας και τó κοινό μίσος κατά του κοινού έχθρου, των Τούρκων, συνέδεε στενά τους Έλληνες με τους Ρώσους. Ή ταύτιση κατά τά μεσαιωνικά χρόνια (τέλη του 15ου αί.) του *rusiy rod* (=Ξανθόν γένος) με τó *ruskiy rod* (=ρωσικόν γένος) και ή πίστη ότι τó Ξανθό γένος, δηλ. τó Ρωσικό, θά καταλάβη την «Επτάλοφη», έδιναν φτερά στη φαντασία και στην πίστη του Έλληνικού λαού, πού πίστευε ότι μόνο ή Ρωσία θά τον βοηθούσε στην έθνική του άποκατάσταση. Αθή ή άφελής πίστη του Έλληνικού λαού έθρεψε γενεές Έλλήνων και ακόμα και σήμερα μερικοί πιστεύουν στις προφητείες του «Άγαθάγγελου».

Πόσο διαφορετικά σκεφτόταν ή Ρωσία τó βλέπομε έμεις σήμερα. Τά πνευματικά και υλικά συμφέροντα της Ρωσίας έδωσαν σ’ αυτήν άποφασιστική κατεύθυνση προς Νότον. Ήδη ό Μέγας Πέτρος είχε άναγνωρίσει τούτο και έπεζήτησε νά στερεώσει την προς Νότον ισχύν του με εύρνηση πών συνόρων του. Και αυτοί πού τον διαδέχτηκαν και πού πολύ άπ’ όλους ή Αικατερίνη Β’, άκολούθησαν την ίδια κατεύθυνση.

Πού άλλου όμως μπορούσε νά βρη κάποιος πρόθυμα συμμάχους των Ρωσικών συμφερόντων παρά άκριβώς στό λαό των Νεοελλήνων, ό όποιος ήταν στενωτάτα συνδεμένος προς την Ρωσία με την ίδια θρησκεία και με τó ίδιο έθνικό μίσος κατά του κοινού έχθρου, των Όθωμανών; (2)

Παρά τις πολλές άπογοητεύσεις πού αισθάνθηκαν από τή Ρωσία οί περισσότεροι Έλληνες απέβλεπαν προς αυτήν.

Έν τούτοις ό Έλληνικός λαός κατά τó δεύτερο μισό του 18ου αί. είχε στραμμένο πó βλέμμα του προς τή Γαλλία. Ήδη από έναν αιώνα άναζητούσαν τή μόρφωσή τους σε σχολεία πού ιδρύθηκαν σύμφωνα προς τά Εύρωπαϊκά πρότυπα. Έκει έχαναν τή γνωριμία με τις νέες ιδέες περι των ανθρώπινων δικαιωμάτων, των όποιων ή Γαλλία πρέπει νά θεωρηθή ως ή άληθινή κοιτίδα. Και όταν γύρω στό τέλος του 18ου αί. ό Κοραΐς άρχισε νά διδάσκη στό Παρίσι έτρεξαν εκεί νά διδαχθούν άπ’ αυτόν, για νά φωτίσουν και νά καταστήσουν ευτυχισμένη την Έλληνική πατρίδα. Άν προσθέσει κάποιος ακόμα σ’ αυτά κι’ όλη γενικά την επίδραση της Γαλλικής Έπανάστασης, ή όποία, όπως και στό λοιπό κόσμο, επεγράφησε ιδιαίτερα και στην ίδια την Έλλάδα, γίνεται φανερό γιατί από την άρχή πού άπελευθε-

ρωτικού αγώνα δλόκληρη ή πνευματική κατεύθυνση στράφηκε πρὸς τὴν Γαλλία καὶ ἐκεῖ ἀναζήτησε τὸ πρότυπο γιὰ ὅλα τὰ ἰδρύματα καὶ θεσμούς (3).

Ἡ Γαλλία ἀπὸ τῶν σταυροφοριῶν ἤδη εἶχε ἀναλάβει τὴν προστασία τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἀνατολή καὶ τὴν θεωροῦσαν ἀπὸ Φραγκίσκου τοῦ Α' ὡς τὸν πιστότερο σύμμαχο τῆς Τουρκίας. Μέχρι τοῦ 1740 ἡ Τουρκία εἶχε συνάψει 12 «διομολογήσεις» μετὰ τὴν Γαλλία, ἡ ὁποία παρέμεινε μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης ἡ σπουδαιότερη, μεταξὺ πᾶν Χριστιανικῶν Δυνάμεων, φίλη τῶν Τούρκων (4).

Ἡ φιλία ὅμως τῶν Γάλλων πρὸς τοὺς Τούρκους κλονίστηκε κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης, μετὰ δὲ πῆν κατάληψη τῆς Μάλτας ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους ἔφυγε ἀπὸ τὰ χεῖρα τῶν Γάλλων καὶ τὸ ἐμπόριο τῆς Ἀνατολῆς.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἀνοίχτηκαν μετὰ τὸν Ναπολέοντα νέοι ὁρίζοντες στοὺς Ἕλληνας. Εἶναι γνωστὸς ὁ σύνδεσμός του μετὰ τοὺς Μανιάτες. Μετὰ τὸ ναυάγιο τῶν φιλόδοξων σχεδίων τοῦ Ναπολέοντα ἔμεινε μόνον ἡ ἀπὸ αὐτὸν δοθεῖσα κατεύθυνση στὴ Γαλλικὴ πολιτικὴ. Γι' αὐτὸ ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς ἀπολαβεῖ τῆς Γαλλικῆς προστασίας ἀπέναντι τῆς Πύλης (5).

Ἡ τρίτη ἀπὸ τίς Μ. Δυνάμεις, ἡ Ἀγγλία, δὲν εἶχε ἀποκτήσει ρίζες στὴν Ἑλλάδα, ὅπως οἱ δύο ἄλλες Δυνάμεις, Ρωσία καὶ Γαλλία. Μεταξὺ Βρεττανῶν καὶ Ἑλλήνων δὲν ὑπῆρχεν οὔτε πνευματικὸς οὔτε ὕλικὸς δεσμός. Ἀντίθετα ἡ Ἀγγλία ἀνῆκε ὡς τὴν ἐκλογή τοῦ Κάνιγγ, στοὺς πιὸ πιστοὺς ὑποστηρικτῆς τῆς Πύλης (6).

Γιὰ τὴν ἴδιαν ὅμως αἰτία γιὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ρωσία ἔτεινε πρὸς Νότον, ἔπρεπε ἡ Ἀγγλία, ἡ μεγαλύτερη ναυτικὴ δύναμη, νὰ ἀντιδράσῃ στὴν τάση αὐτή. Ἀνάκαθεν ὁ σκοπὸς τῶν Ἄγγλων ἦταν νὰ παρεμποδίσουν τὴν ἐγκατάσταση τῶν Ρώσων στὴν Κωνσταντινούπολη μετὰ κάθε μέσο. Ἡ πολιτικὴ αὐτὴ συνοψίζεται στίς λίγες λέξεις τοῦ λόρδου Erskine (Erskine, A letter to the earl of Liverpool on the subject of the Greeks, 1822): «Δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ ἐπικινδυνωδέστερον γεγονός διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς χώρας, παρὰ τὸ νὰ γίνῃ τυχὸν ἡ Κωνσταντινούπολις πρωτεύουσα τοῦ Ρωσικοῦ κράτους» (7).

Τὴν πρὸς πῆν Ἑλλάδα Ἀγγλικὴν πολιτικὴν πολὺ ὀρθὰ ἐχαρακτήρισεν ὁ Μάκρυερ: «Ἡ Ἀγγλία, εἶπεν, εἶναι κράτος ἐμπορικὸν καὶ ἐπομένως ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ἔσται πάντοτε κερδοσκοπικὴ ἢ ἀδυναμία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐξασφαλίζει εἰς τὸ ἀγγλικὸν ναυτικὸν οὐ μόνον τὸ μονοπώλιον τῆς Μεσογείου, ἀλλὰ προσέτι καὶ τὸ τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἰνδιῶν κράτος λοιπὸν, ἐμπορικὸν, ἰσχυρὸν καὶ ἀνεξάρτητον ἐγκαθιστάμενον εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Τουρκίας θὰ ἐλκύσῃ ἀναγκάτως πρὸς ἑαυτὸ τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς, θὰ διανοίξῃ νέας ὁδοὺς πρὸς τὰς Ἰνδίας καὶ τοιοῦτοτρόπως, καίτοι εἰς μακροχρόνιον μέλλον θὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ ἀγγλικὸν μονοπώλιον· ἰδοὺ διατὶ τὸ μικρὸν Ἕλληνικὸν κράτος φαίνεται ἀπὸ τοῦδε εἰς τὴν ἐγωιστικὴν καὶ προβλεπτικὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν ὡς μέλλον ἀντίπαλος· ἰδοὺ ἡ ἐξήγησις τῆς πολλῆς ἀκατανόητου συμπεριφορᾶς πᾶν ἀγγλικῶν κυβερνήσεων» (8).

Ὁ Ἐπ. Κυριακίδης στὴν «Ἱστορία τοῦ Σύγχρονου Ἑλληνισμοῦ» κρίνοντας τὴν θέσιν τῆς Ἀγγλίας δέχεται ὅτι ἡ Ἀγγλία θεωροῦσε ἐπιβλαβέστατη σ' αὐτὴν τὴν ὑπαρξὴ μεγάλης Ἑλλάδας. «Ἐνῶ ἡ Ρωσία, γράφει, ἀνταγωνίζεται πρὸς τὸ Ἕλληνικὸν ἔθνος διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου, διότι ταῦτα ἀκριβῶς ἐπιθυμεῖ γεωγραφικῶν, ἐμπορικῶν καὶ πολιτικῶν ταυτοχρόνως λόγων ἕνεκα, ἡ Ἀγγλία οὐδὲ τὴν μέχρι Ροδόπης ἐπέκτασιν, οὐδὲ τὴν ἐξάπλωσιν ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῆς ἀντιπέραν ἀκτῆς τῆς Μ. Ἀσίας, τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀνέχεται· οὐδὲ θέλει σοβαρὰν αὐτοῦ ἐνίσχυσιν δυναμένην νὰ περιποιήσῃ αὐτῷ δύναμιν ναυτικὴν.» (9).

II ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΩΣ ΤΗΝ ΑΦΙΕΞ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ

1. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΩΣ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ.

Παρακολουθήσαμε τὴν προεπαναστατικὴν περίοδο, ὅπου εἶδαμε ὅτι οἱ δύο ἀπὸ τίς τρεῖς Μ. Δυνάμεις, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία εἶχαν ρίζες στὴν Ἑλλάδα, παλαιότερες καὶ πιὸ σταθερῆς ἢ πρώτης, ἐνῶ ἀντίθετα ἡ Ἀγγλία δὲν εἶχε ρίζες στὸ παρελθόν.

Οἱ Ἕλληνες ἀποῦ ἀπατήθησαν τόσες φορὲς ἀπὸ τὴν Ρωσσία, ἐστηρίχθησαν μόνο στὴ δική τους δύναμι κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ τρόπος ὅμως μὲ τὸν ὁποῖο δοκιμάστηκε ἡ δύναμι καὶ ἡ ἀντοχή πους ἐπέσυρε τὸν θαυμασμό τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ ἀπὸ τὸ ἔτος 1827 καὶ αὐτὴ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου καὶ ἡ ἀποβίβασι Γαλλικῶν στρατευμάτων ἀποτελοῦν σταθμὸ στὴν νεώτερη ἱστορία τῶν Ἑλλήνων (10).

Ἡ συμμετοχὴ τῶν Μ. Δυνάμεων στὶς τύχες τοῦ Νεοελληνικοῦ λαοῦ, ἔφερε σ' αὐτὸν τὴν ἐλευθερία. Ἐπειδὴ ὅμως κάθε μιὰ ἀπὸ τρεῖς Μ. Δυνάμεις δὲν ἤλθεν ἀπὸ καθαρὸ αἶσθημα, ἀλλὰ ἀπὸ πολιτικὸν ἐνδιαφέρον, ἤθελε κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς νὰ ἔχη κάτι τι γιὰ τὴν συμμετοχὴ τῆς. Αὐτὸ ὠδήγησε στὸ σχηματισμὸ κομμάτων στὴν Ἑλλάδα (11).

Ἔτσι, κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἀγῶνα διαπλάστηκαν τὰ τρία κόμματα, τὰ ὁποῖα καὶ μετὰ καθ' ἑλὴν τὴν τριακονεταετῆ βασιλεία τοῦ Ὀθωνα πρωταγωνίσθησαν: τὸ Ρωσσικὸ, τὸ Ἀγγλικὸ καὶ τὸ Γαλλικὸ.

Καὶ εἶναι χωρὶς ἀντίρρηση ὅτι πολλὲς φορὲς ἀνάμεσα στὸν φοβερὸ ἀναθρασμὸ πῶν Ἑλλήνων ἢ παρέμβασι τῶν ξένων ἀναχαίτισε τὴν ἐμπάθεια καὶ τὴν προσπάθεια κατάληψης τῆς ἀρχῆς μὲ παράνομα μέσα, καὶ ἀποδείχτηκε σωστικὴ· ἀλλὰ καθόλου λιγώτερο καὶ βέβαιο ὅτι καὶ τὴν μόρφωση τῶν πριῶν πολιτικῶν μεριδίων, οἱ ὁποῖες καὶ τότε καὶ μετὰ ἐπενήργησαν στὰ τῆς Ἑλλάδας, αὐτὴ παρήγε κατὰ πρῶτον (12).

Ἄρχισε λοιπὸν στὴν Ἑλλάδα σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς τῶν τριῶν αὐτῶν Δυνάμεων, καὶ καθεμιὰ προσπαθοῦσε νὰ ὑποσκελίσει τις δυὸ ἄλλες καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἰδιώτερη καὶ ἀποκλειστικὴ ἐπιρροή. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνα ἀπὸ αὐτὲς εἶχαν ἐξαερτηθῆ οἱ τύχες τῆς Ἑλλάδας, οἱ πολιτικοὶ ἄντρες τῆς ἐπανάστασεως πρὸς αὐτοὺς εἶχαν ἀποβλέψει καὶ κάθε ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ἀνάλογα πρὸς τις πολιτικὰς του σκέψεις συνδεόταν στενὰ πρὸς μιὰ ἀπὸ τις τρεῖς αὐτὲς Δυνάμεις, γιὰ τὴν ἀπὸ αὐτὴν περιμένε πληρέστερην ἱκανοποίησιν τῶν πόθων τῆς πατρίδας.

Οἱ ἐπωνυμίαι τῶν τριῶν κομμάτων σὲ Ρωσσικὸ, Ἀγγλικὸ καὶ Γαλλικὸ ἔδωσαν ἀφορμὴν σὲ ξένους ἰδιαιτέρως δημοσιολόγους γιὰ σφοδρὰς ἐπικρίσεις, γιὰ τὴν νόμισαν αὐτοὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ ποὺ ἀνῆκαν στὶς τάξεις πῶν τριῶν αὐτῶν κομμάτων ἐργάζονταν γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς Δύναμης μὲ τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας χαρακτηρίζονταν τὸ κόμμα τους, ἐνῶ ἀντίθετα κάθε ἄλλη σημασία εἶχαν αὐτὲς οἱ ἐπωνυμίαι. Ρωσοφρονες λέγονταν ἐκεῖνοι ποὺ πίστευαν στὴν ὑποστήριξιν τῆς Ρωσσίας πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ πλήρη πραγμάτωσιν τῆς ἀποκατάστασεως τῆς πατρίδας· τὰ ἴδια πρέσβευαν καὶ οἱ Ἀγγλόφρονες ἀναφορικὰ μὲ τὴν Ἀγγλία καὶ οἱ Γαλλόφρονες μὲ τὴν Γαλλία, ὥστε εἶναι ἄδικη ἢ πῶ πάνω μομφὴ περὶ ἐξυτηρέσεως ξένων συμφερόντων. Μαλονότι καὶ τὰ τρία αὐτὰ κόμματα διακρίνονταν γιὰ τὴν ταυτότητα τῶν προθέσεων καὶ πῆν ἐπιδίωξι ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ μὲ διαφορητικὰ μέσα, ὅμως καθόλου δὲν στηρίζονταν καὶ τὰ τρία στὴν ἀλήθεια, γι' αὐτὸ καὶ ἐξαφανίσθησαν στὸ τέλος ὄχι ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου μόνον τῶν ἀρχηγῶν τους, ἀλλὰ ἰδίως ἐνεκα τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἀποκάλυψαν στὸ ἔθνος τὸ μάταιον τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν πεποιθήσεων στὶς ξένες δυνάμεις (13).

Ἡ ἀνάμειξι τῶν ξένων Δυνάμεων ἐπιδείνωσε τὴν κατάστασιν. Ἡ κατάστασι αὐτὴ ἀπομάκρυνε τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὸ τέρμα τῶν δύο σκοπῶν ποὺ εἶχαν τάξει: α) Νὰ γίνον ἀνεξάρτητοι καὶ β) νὰ ἐγκαθιδρῶσουν συνταγματικὸν πολιτεύμα. Μὲ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπανάστασεως οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες ἐμφανίζονται ὡς μιὰ ἀντίθεσι πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν (Μαυροκορδάτος — Δ. Ὑψηλάντης).

Αὐτὸ παρατηρεῖται στὰ τρία πρῶτα χρόνια τοῦ ἀγῶνα. Μετὰ ἀπὸ τὰ τρία πρῶτα χρόνια διαφοροποιοῦνται οἱ ἀγῶνες αὐτοί. Βλέπομε τώρα μεγάλον ἀνταγωνισμὸν τῶν Μ. Δυνάμεων γιὰ ἐπιρροήν στὴν Ἑλλάδα. Ἀρχίζομε τώρα νὰ ἔχομε μιὰ διαμόρφωσιν τῶν πολιτικῶν κομμάτων.

Πρῶτα δημιουργήθησαν τὸ Ἀγγλικὸ καὶ τὸ Γαλλικὸ κόμμα. Τὸ 1824—25 παρατηρεῖται ἓνας ἐντονος ἀνταγωνισμὸς Ἀγγλῶν καὶ Γάλλων στὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1822 ἀναλάμβανε τὸ Ἑπιτελεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ὁ Γεώργιος Κάννιγγ. Ἐχομε τώρα μιὰ μεταστροφή τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Τὴν πρώτη ἔνδειξη τῆς μεταστροφῆς τῆς πολιτικῆς αὐτῆς στὸ Ἑλληνικὸ ζήτημα ἀποτελέσει ἡ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1823 ὑπὸ τοῦ Κάννιγγ ἀναγνώριση τῶν Ἑλλήνων ὡς ἐμπολέμων. Ὁ Κάννιγγ κατάλαβε ὅτι τὸ συμφέρον τῆς χώρας τοῦ ἀρμολοῦσαν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδας. Καὶ τὸ ἀπόδειξε αὐτὸ μὲ τὸν ἀγῶνα του ὅχι ἀπλῶς γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν δύναμη καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ νέου κράτους. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1824 ἔχομε τὴν πρώτη ἔμπρακτον ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων Ἀγγλικὴ ἐκδήλωση, τὴν σύναψιν στὸ Λονδίνο τοῦ ἐξ 800.000 Ἀγγλικῶν λιρῶν Ἑλληνικοῦ δανείου.

Μετὰ τὰ ἀτυχήματα τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν οἱ Ἕλληνες νόμισαν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ ἕνα βασιλιά, πιστεύοντας ὅτι θὰ σταματοῦσαν ὅλα τὰ δεινὰ τῆς πατριδᾶς πους. Ἔστρεψαν τὰ βλέμματά τους πρὸς ὄλους τοὺς «βασιλῆσιμους» βλαστοὺς τῶν ἡγεμονικῶν οἰκῶν τῆς Εὐρώπης. Ἦρθε στὸ μέσο τὸ ὄνομα τοῦ Λεοπόλδου τοῦ Σάξ - Κοβούργου, ὁ ὁποῖος καὶ ἀργότερα ὑποστηρίχθηκε γιὰ βασιλιάς τῆς Ἑλλάδας, τοῦ Εὐγενίου Μπωαρναί κ.ἄ. Ὅλα αὐτὰ ἦσαν σκέψεις τῶν Ἑλλήνων καὶ προέρχονταν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ὑποψηφιότητα τοῦ Λούκα τοῦ Νεμοῦ προερχόταν ἀπὸ τὴν Γαλλία καὶ ἦταν σκέψη Γάλλων (14).

Ἡ σκέψη γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ Νεμοῦ ὡς ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδας ἐγίνε τὸ 1825 στὸ Παρίσι καὶ ὑποστηρικτῆς τῆς ἦταν κυρίως ὁ πολιτευτῆς Βιλλεβέκ (15).

Ἡ «Φιλελληνικὴ Ἐταιρεία» τῶν Παρισίων τὸ 1825 ἀπέστειλε στὴν Ἑλλάδα τὸν στρατηγὸ Ρὸς, γιὰ νὰ μελετήσῃ τὰ πράγματα ἐπὶ τόπου καὶ νὰ σχηματίσῃ ἰδέα γιὰ τὸν πῶ ἀποτελεσματικὸ τρόπο ὑποστήριξης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης. Τοῦ σύστησαν νὰ μὴ ἀναμειχθῇ στὴν πολιτικὴ τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς ὅμως ἀναμείχθηκε στὴν ἐσωτερικὴ πολιτικὴ κατάστασιν καὶ εὑρισκε παντοῦ ὁπαδοῦς. Ἐτοίμω Γαλλικὸ κόμμα ἔπαιρνε σύστασιν (16).

Οἱ Ὑδραῖοι τότε, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Τρικούτης διακηρῦττον ὅτι ἂν πραγματικὰ εἶναι ἀνάγκη ἀπαραίτητη νὰ καταφύγουν στοὺς ξένους, ἔπρεπε νὰ στραφοῦν πρὸς τὴν Ἀγγλία. Τὰ κομματικὰ πάθη αὐτῆ τὴν ἐποχὴ (1825) δξύνονται. Καὶ ἀπ' τὴ μιὰ οἱ νησιώτες μαζί μὲ ἄλλους κηρύσσονταν ὑπὲρ τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας, ἀπ' τὴν ἄλλην αὐτοὶ ποὺ παρακινουῦνταν ἀπὸ τὸν στρατηγὸ Ρὸς καὶ τοὺς ὑποστηρικτῆς του, ἰδιαίτερα τὸν Κωλέττη, Αἰνιάνη κ.ἄ., ἐπιζητοῦσαν νὰ μοῦν κάτω ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν προστασίαν (17).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικὰ τὴν ὑποψηφιότητα, «δὲν ἦτο δύσκολον, καθὼς ὀρθὰ παρατηρεῖ ὁ Δραγοῦμης, νὰ ἐνοήσωσιν οἱ ἐν τοῖς πράγμασιν τὸ μετὰ τινα ἔτη ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων συναποφασισθέν, ὅτι ἡγεμῶν συνδεόμενος μετ' αὐτῶν διὰ συγγενικῶν δεσμῶν, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐκλεγῇ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος» (18).

Σπὸ τέλος ὄλοι πείστηκαν ὅτι ἂν δὲν ἐγκαταλειπόταν ὀριστικὰ τὸ σχέδιον τῆς ἀνακήρυξης τοῦ Ὁρλεανίδῃ ἢ δυσαρέσκεια τῆς Ἀγγλίας θὰ ἦταν μεγάλη, καὶ ἐπεκράτησε μάλιστα ἡ ἀντίθετη ἰδέα, ἢ τῆς ἐκκλήσης πρὸς τὸν βασιλιά τῆς Ἀγγλίας, τὴν ὁποῖαν καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἀποφάσισε νὰ ὑπογράψῃ (19).

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1826 ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας Βιλλέλ ἄρχισε νὰ μεταβάλλῃ στάσιν. Ὁ Βιλλέλ εἶχε καταλάβει ὅτι ἡ ἀδράνεια τῆς Γαλλίας τὴν ἀπειλοῦσε μὲ χάσιμο τοῦ γοήτρου τῆς στὴν Ἀνατολὴ καὶ ὅτι ἀπέναντι στὴν παρέμβασιν ἄλλων Δυνάμεων ἦταν ἀπαραίτητο καὶ τὸ Γαλλικὸ ἀνακτοβούλιον νὰ διενεργήσῃ κάτι γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν ὁ Κάννιγγ ἐπισκέφτηκε τὸ Παρίσι ὁ Κάρολος Ι' τοῦ ἐξεδήλωσε τὴν συμπάθειάν του γιὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὁ Βιλλέλ δὲν τοῦ ἔκρυψε ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ Μέττερνιχ δὲν ἦταν πιά δική του (20).

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1827 ἢ «Ὁρλεανικὴ συννομοσία», ὅπως τὴν ἀποκάλεσαν, χάνει ὄλους πῆς τοὺς ὁπαδοῦς. Ὅλοι εἶχαν καταλάβει ὅτι κάθε στὸ μέλλον ἐνέργεια ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Νεμοῦ ἦταν ἐπικίνδυνον ματαιοπονία (21).

Ἡ συνέλευσιν στὴν Τροιζήνᾳ βρισκόμεναι στὴν παραμονὴ τῆς παμψηφεί ἐκλογῆς τοῦ Τσώρτζι ὡς ἀρχιστρατήγου, τοῦ Κόχραν ὡς ἀρχιναύαρχου καὶ τοῦ Κροδί-

στρια ὡς κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας. Ἡ ἴδια ἢ Ἀγγλία, ἡ ὁποία λαμβάνει ὑπ' ὄψη πρὸ παντός τὰ συμφέροντά της, κατάλαβε ὅτι περισσότερο τῆς συμφέρει νὰ πάρῃ τὴν ἀρχὴ ἕνας ἄξιος Ἕλληνας (ὁ Καποδίστριας) παρὰ πρίγκηπας πού θὰ ἀνῆκε σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς Μεγάλες Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις (22).

2. ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΕΠΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Καποδίστρια ὡς πρώτου Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας εἶναι μιὰ ἐπιτυχία τοῦ Ρωσικοῦ κόμματος. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγώνα οἱ Ἕλληνες θεωροῦσαν τὸν Καποδίστρια σὰν τὸν πιὸ ἱκανὸ ἀπ' ὅλους γιὰ νὰ κυβερνήσῃ. Ἀπὸ μιὰν ἐπιστολὴ τοῦ Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν Δ. Ὑψηλάντη, πού τὴν ἔγραψε τὸ 1821, μαθαίνομεν ὅτι καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ἀγγλικοῦ κόμματος θεωροῦσε τὸν Καποδίστρια κατάλληλο γιὰ κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας (23). Καὶ ὁ Κόδριχτον γράφοντας τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1827 στὸν πρεσβευτὴ τῆς Ἀγγλίας στὴν Κωνσταντινούπολη Κάννιγγ ἔλεγε ὅτι μόνον τὸν Καποδίστρια νομίζει ἱκανὸ νὰ διοικήσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Καποδίστρια οἱ Ἕλληνες γιὰ νὰ περιποιηθοῦν τὴν Ἀγγλίαν ἔκλεξαν τὸν Τσώφτς ἀρχιστράτηγον καὶ τὸν Κόχραν ἀρχιναύαρχον.

Ὁ Καποδίστριας οὐσιαστικὰ δὲν ἦταν ἀρχηγὸς κόμματος. Πολιτεύτηκε μὲ δεξυτέτα καὶ ἔδειξε προθυμίαν νὰ συνεργαστῇ μὲ τοὺς κορυφαίους τῶν κομμάτων, τοὺς ὁποίους χρησιμοποίησε ὡς βοηθοὺς στὸ ἔργο του, ὅπως λ.χ. τὸν Τρικούπη κ.ἄ. (24).

Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ὑποπεύονταν πρὸς τὸν Καποδίστρια ὡς Ρωσόφιλο καὶ γι' αὐτὸ παρατηροῦμε ὅτι τώρα γίνεται ἡ κύρια διαμόρφωση τῶν δύο κομμάτων, Ἀγγλικοῦ καὶ Γαλλικοῦ.

Μὲ τὴν ἀφίξη τοῦ Καποδίστρια ὁργανώνεται οὐσιαστικὰ τὸ Ρωσικὸν κόμμα. Ἔτσι βλέπουμε ὅτι πρῶτα γεννήθηκε τὸ Ἀγγλικὸν καὶ Γαλλικὸν κόμμα καὶ μετὰ τὸ Ρωσικόν, ἔστω καὶ ἂν εἶχεν ἡ Ρωσσία τίς πιὸ βαθεῖες ρίζες στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν προεπαναστατικὴν ἐποχὴ.

Ἀρχηγοὶ τῶν δύο ἄλλων κομμάτων ἦσαν τοῦ Ἀγγλικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ τοῦ Γαλλικοῦ ὁ Ἰωάννης Κωλέττης.

Ὁ Μαυροκορδάτος (1791—1865) ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μόρφωση, εἶχε καὶ δεξυτέτα πνεύματος καὶ ἀχοίμητο πυρετὸ ἐνέργειας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγώνα ὁ Μαυροκορδάτος μόνος ἐθεωροῦνταν ἀπὸ τοὺς ξένους ἄξιος λόγου πολιτικός.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Γαλλικοῦ κόμματος Ἰ. Κωλέττης (1774—1847) δὲν εἶχε πολιτικὰς γνώσεις, ἦταν ὅμως φιλόδοξος, δραστήριος καὶ καιροσκοπός. Ἐπεδίωκε τὴν ἀπελευθέρωση ὅλων τῶν ὑποδούλων Ἑλληνικῶν ἐδαφῶν γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐπίσημον ὄνομα τοῦ Γαλλικοῦ κόμματος ἦταν «Ἐθνικὸν κόμμα».

Ἐνῶ τὸ Ρωσικὸν καὶ Γαλλικὸν κόμμα παρουσίαζαν κυρίως ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, τὸ Ἀγγλικὸν κόμμα παρουσίαζε ἀπόψεις γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὁργάνωσιν τοῦ κράτους· ὑποστήριζεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ἀγγλικοῦ κόμματος ὅτι πρῶτα ἔπρεπε νὰ ὁργανωθῇ καλὰ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος καὶ ὡ' ἀποκτῆσιν συνετῆ διοικήσεως καὶ ἀφοῦ γινάταν αὐτὸ ἡ Ἀγγλία δὲν θὰ ἔφερεν ἀντίρρηση στὴν πραγματοποιήσασιν τῶν ἐθνικῶν πόθων τῶν Ἑλλήνων (25).

Τὸν Καποδίστρια ἡ ἀντιπολίτευσις τὸν κατηγοροῦσε ὡς Ρωσοφρονοῦντα. Αἰτῆς οἱ διάδοσις ἦσαν κυρίως ἀποτελέσματα Ἀγγλικῆς ραδιοουργαγίας, ἀνάξια προσοχῆς, γιὰτὶ βέβαια εἶχε μιὰ συμπάθεια πρὸς τὴν Ρωσσίαν, ἡ κύρια του ὅμως φροντίδα ἦταν ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων, τὰ ὁποία καὶ ὑπερασπίστηκε μὲ δύναμιν καὶ πατριωτισμὸν πάντα.

Τὴν διαίρεσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ στὰ τρία αὐτὰ κόμματα δὲν τὴν ἐπεδοκίμαζαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Ὑπῆρξαν τίμιοι καὶ πραγματικὰ εὐαίσθητοι Ἕλληνες πού παρακολουθοῦσαν μὲ πίκρα αὐτὴ τὴν κατάστασιν. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ ἀγωνιστὴς στρατηγὸς Ἰ. Μακρυγιάννης· αὐτὸς δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὴν παρέμβασιν τῶν ξένων στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ πίστευε — ὅπως ἦταν καὶ ἡ πραγματικότης — ὅτι οἱ Μ. Δυνάμεις μόνον τὰ δικὰ τους συμφέροντα κοίταζαν νὰ ἐξυπηρετήσουν (26).

Με τὴν δολοφονία τοῦ Καποδίστρια στὶς 27 Σεπτεμβρίου 1831 ἐπλήθην ἀναρχία στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ γκρεμισθῇ καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια πού εἶχε βάλει ὁ κυβερνήτης. Τὸ Ἑλληνικὸ κράτος θὰ παραπαίῃ ὡς τὴν κάθοδο τοῦ Ὀθωνα. Καὶ κατὰ τὴν διάρκειά της βσιλείας του Ὀθωνα τὰ τρία κόμματα παίζουν, πότε τὸ ἓνα καὶ πότε τὸ ἄλλο, ἐνεργὸ ρόλο στὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδας, ὡς πού μετὸν θάνατο τῶν ἀρχηγῶν τοὺς θὰ αὐτοδιαλυθοῦν.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

(1) Βλ. Γ. Μάουρερ, Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, σ. 36, 37.	(14) Κωνσταντίνου Ράδου, Ἡ ἀπόπειρα Ὁρλεανιδῶν (1825—26), σ. 4, 5, 6.
(2) Γ. Μάουρερ, σ. 33.	(15) Κ. Ράδου, σ. 10.
(3) Γ. Μάουρερ, σ. 38-39.	(16) Κ. Ράδου, σ. 22, 23.
(4) Μ. Θ. Λάσκαρι, Ἀνατολικὸ Ζήτημα, τεύχ. Α', σ. 3.	(17) Κ. Ράδου, σ. 23. Πρβλ. Ν. Δραγοῦμη, Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις, σ. 247-248.
(5) Γ. Μάουρερ, σ. 34-35.	(18) Ν. Δραγοῦμη, σ. 247.
(6) Γ. Μάουρερ, σ. 39.	(19) Κ. Ράδου, σ. 45.
(7) Γ. Μάουρερ, σ. 33.	(20) Κ. Ράδου, σ. 68. Πρβλ. Μ. Θ. Λάσκαρι, Ἀνατολικὸ Ζήτημα, σ. 17.
(8) Ἐπαμεινώνδα Κυριακίδου, Ἱστορία Συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, σ. 235, 236.	(21) Κ. Ράδου, σ. 73.
(9) Ἐπαμ. Κυριακίδου, σ. 232.	(22) Ἀρχ. Ρώμα, Α' 508.
(10) Γ. Μάουρερ, σ. 37.	(23) Ν. Δραγοῦμη, σ. 57.
(11) Γ. Μάουρερ, σ. 38.	(24) Ν. Δραγοῦμη, σ. 249.
(12) Ν. Δραγοῦμη, Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις, σ. 243.	(25) Βλ. Πανεπιστ. παραδόσεις Ἀπ. Βακαλοπούλου.
(13) Ἐπαμ. Κυριακίδου, σ. 228, 229.	(26) Μακρυγιάννη Ἀπομνημονεύματα, σ. 235.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ν. Δραγοῦμη, «Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις», Ἀθῆναι, 1925.	4. Ι. Μακρυγιάννη, «Ἀπομνημονεύματα», Ἀθῆναι, 1957.
2. Ἐπαμ. Κ. Κυριακίδου, «Ἱστορία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ», (1832—1892), Ἀθῆναι, 1892.	5. Γ. Μάουρερ, «Ὁ Ἑλληνικὸς λαός», Ἀθῆναι, 1943.
3. Μ. Θ. Λάσκαρι, «Τὸ Ἀνατολικὸ Ζήτημα», (1800—1923).	6. Κωνσταντίνου Ράδου, «Περὶ τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος. Ἀπόπειρα Ὁρλεανιδῶν» (1825—1826), Ἀθῆναι, 1917.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΟΥ

Μαυροφόρα πρόβαλες τὴν ὄψη σου
 Μάνα, πατρίδα Ἑλληνική, Δόξα
 Καὶ χαϊδεύεις μετὸ χέρι σου
 Τὸ μέτωπο τοῦ παλληκαριοῦ πού πεθαίνει
 «Βγάλε τὰ μαῦρα καὶ ντύσου
 Στὰ γαλανόλευκα περήφανη μάνα»
 Φωνάζει ἀχνὰ τὸ πληγωμένο παιδί
 πού πεθαίνει.
 «Σταμάτα τὸ κλάμα, τραγοῦδησε

Τοὺς Ἑλληνικοὺς Παιᾶνες
 Πῆς στὸν κόσμον ὁλόκληρο
 Πὼς ὅταν πεθαίνουν οἱ Ἕλληνες
 Ξαναζοῦν οἱ Λεωνίδες
 Κι' ἡ Λευτεριά ἀντρεϊεῖ.
 Μάνα, πατρίδα Ἑλληνική, Δόξα,
 Ἡ μεγάλη στιγμή μου ἔφτασε
 Ἀρχίζει ἡ ζωὴ μου ἡ αἰώνια»
 Εἶπε τὸ παλληκάρι καὶ πέθανε.

Γ. ΠΕΛΑΓΙΑ Σ

ΟΤΑΝ ΒΡΑΒΕΥΗΣ

“Όταν δίκαια βραβεύεις εξυπηρετείς την ἀρετή. “Όταν δίκαια βραβεύεσαι, πάλιν εξυπηρετείς την ἀρετή. Ἡ βράβευση σημαίνει ἔλεγχο καὶ κριτική πράξεων ὀφελίμων καὶ ἀναγνώριση τῆς ὀφείλειας αὐτῆς. Συνεπῶς, βραβεύεται αὐτὴ καθ’ ἑαυτὴ ἡ πράξις ἀρετῆς στὸ πρόσωπο ἐκείνου ποὺ μόχθησε γιὰ τὴν πράξι αὐτή. Ὅφειλει αὐτὸς ποὺ βραβεύεται νὰ δεχτῆ τὴν ἐπιβράβευσή του γιὰτὶ στὴ δεδομένη αὐτὴ στιγμή, τὴν στιγμή τῆς βράβευσης, αὐτὸς ἀποτελεῖ ἕνα πρόσωπο, ὅπου ἡ ἀρετὴ ἔθεσε τὴ σφραγίδα της. Δὲν εἶναι ζήτημα φιλοδοξίας (ποὺ κι’ αὐτὴ στὸ κάτω-κάτω περιέχει ἀρετὴ, καὶ μάλιστα πολλὴν ἀρετὴ). Εἶναι ὑποχρέωση αὐτοῦ ποὺ βραβεύεται. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ εξυπηρετεῖ τὸ συνάνθρωπό του, καὶ μάλιστα σὲ περιπτώσεις ὀργανωμένων ὁμάδων, δὲν κάνει κάτι ποὺ θεωρεῖται προσωπική του ὑπόθεση· ἡ συμπεριφορὰ του ἀνήκει στὴν κοινωνία, εἶναι κοινὸ κτῆμα. Βραβεύοντας τὴν πράξι του, θέτεις πρότυπα πρὸς μίμηση. Καὶ ὁ κόσμος θέλει ἀπτὰ παραδείγματα σὰν πρότυπα γιὰ νὰ πεισθῆ σχετικά με τὴν ἀξία τῆς θεωρίας καὶ νὰ τὴ βάλῃ στὴν πράξι, ἀσκώντας ἔτσι τὴν ἀρετὴ. Γιατὶ ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι κάτι τὸ θεωρητικόν, δὲν εἶναι ἀπλῆ ἰδέα· εἶναι πράξις καὶ ὄχι κρυφὴ, μακρὰ ἀπ’ τὰ βλέμματα, ἀλλὰ φανερὴ, τοῦλάχιστον σὰν ἀποτέλεσμα.

“Ἄς πάρουμε τὴ θέση τῆ δικῆ μας: βραβεύομεν τὸν ἄξιον με λόγους καὶ με εἰδικὸ σῆμα, εἴτε παράσημο εἶναι αὐτό, εἴτε περγαμινὴ, εἴτε τίτλος ἢ κάποιον δῶρο. Βραβεύοντας κατορθώνομε τὰ ἑξῆς: α) με τοὺς λόγους βρίσκουμε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκθέσουμε τὴ δράση τοῦ τιμώμενου. Ἐκθέτοντάς την, κρίνομε καὶ αὐτοχρόνως δηλώνομε τὰ κριτήριά μας. Ἔτσι καθορίζομε τὶς ἀπόψεις μας σὰν ὀργανωμένη κοινωνικὴ ὁμάδα. Αὐτὸ κι’ ὅλας στοὺς ἀκροατὲς δημιουργεῖ μιὰ κίνηση ἰδεῶν. Τὴν ὥρα τῆς ἀκρόασης καὶ ἀργότερα τὴν ὥρα τῆς περισυλλογῆς μας μιὰ σειρά κρίσεων, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐκθεση ἰδεῶν καὶ ἀπὸ τὶς γενικὲς ἐντυπώσεις, μᾶς ἀποκρυσταλλώνουν τὸ τί θάπρεπε νὰ κάνομε κι’ ἐμεῖς ἢ με ποιά κριτήρια πρέπει νὰ βλέπομε σχετικὲς πράξεις τῶν ἄλλων. β) Με τὴ βράβευση αἰσθανόμαστε πὼς κάναμε ἕνα καθῆκον, νὰ τιμήσουμε δηλ. τὸν ἄξιο καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσουμε. Αὐτὸ κι’ ὅλας δίνει διέξοδο σὲ μιὰ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς μας ποὺ μᾶς ἐπιβάλλει νὰ ἐκπληρώσουμε στοιχειώδη ὑποχρέωση πρὸς ὅσους εὐεργετοῦν τὸν ἄνθρωπο. γ) Γεννιέται μες τὴν ψυχὴ μας τὸ αἶσθημα τῆς ἀμύλλας. Τοῦτο στὴν ἀρχὴ μπορεῖ νὰ μοιάσῃ με ζήλια (στὸ κάτω-κάτω καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ αἰσθήματα ξεκινᾶνε ἀπὸ κοινὴ ρίζα). Σύντομα ὅμως ἡ ἀμφιρέπουσα ζήλια μετατρέπεται στὸν ψυχικὰ ὑγιῆ σὲ διάθεση γιὰ προσπάθεια νὰ δουλέψῃ σὲ ὅμοιο ἢ ἄλλο τομεᾶ καὶ νὰ ἀναδειχτῆ δικαίως. Καὶ δ) ἡ τελετὴ τῆς βράβευσης εἶναι μιὰ εὐφροσύνη, μιὰ πνευματικὴ ἀνάταση, μέθη τοῦ πνεύματος, ποὺ ἀφήνει στὴν ψυχὴ μας φωτεινὲς εἰκόνες καὶ μνήμες. Καὶ σήμερον ἔχομε μεγάλη ἀνάγκη ἀπὸ τέτοιες ἀνατάσεις τῆς ψυχῆς, γιὰτὶ ὀλόγυρά μας ὀργιάζει ὁ ψυχρὸς πόλεμος, ποὺ πραγματικὰ ξεξουμίζει τὴ ζωὴ μας με μιὰ ἀγωνία.

“Ἄς πάρουμε τώρα τὴ θέση αὐτοῦ ποὺ βραβεύεται γιὰ νὰ δοῦμε τί αἰσθάνεται: α) ἡ ἀναγνώριση τὸν βεβαιώνει πὼς πραγματικὰ ἔδρασε ὀφέλιμα, συνεπῶς ἵκανοποιεῖται, γιὰτὶ πραγματικὰ ἔκαμε τὸ καθῆκον του με ἀποτέλεσμα. Πάντοτε μες τὴ

σκέψη μας υπάρχει ή αμφιβολία αν όρθά δροῦμε, κι' όταν ακόμη εἴμαστε βέβαιοι πὼς όρθά εφαρμόζουμε τίς ἐπιταγές τῆς ἀρετῆς. Ἐπιπλέον, ἡ ἀναγνώριση τὸν βεβαιώνει πὼς δὲν πῆγε χαμένη ἡ κατανάλωση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματός του, ἴσως καὶ τῶν οἰκογενειακῶν του οἰκονομιῶν, όταν ἐξυπηρετοῦσε τὸν συνάνθρωπό του.

β) Μὲ τὴν ἐκθεση τῶν πράξεων του καὶ τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν κριτική, πού γίνονται ἀπὸ τοὺς ὁμιλητές, μετροῦ καὶ σταθμίζει τὸ τί ἔπραξε κι' ἴσως ἀνακαλύπτει ἀδύναμους τομεῖς ἢ παραλείψεις, πού μπορεῖ, ἔστω καὶ τώρα, νὰ τοὺς καλύψει μὲ συμπληρωματικὲς δραστηριότητες.

γ) Συχνὰ ἡ ἐπιβράβευση γίνεται αἰτία νὰ συνδαιλιστῇ τὸ πάθος γιὰ συνεχῆ κι' ἐντονώτερη ἀσκηση τῆς ἀρετῆς. Ἔτσι μπορεῖ νὰ ξαναρχιτῇ στὸν ἀγώνα μὲ νέα, καθαρὰ νεανικὴν όρμή.

δ) Κοιτάζοντας τὸ ἐνθύμημα τῆς ἐπιβράβευσης, εἴτε παράσημο εἶναι, εἴτε ἄλλο τι, ἀναθυμᾶται τὴν πορεία τοῦ βίου του καὶ λέει πὼς δὲν πέρασε συμπτωματικὰ ἀπὸ τὸν κόσμο, ἀλλὰ ἔδρασε οὐσιαστικὰ καὶ γόνιμα. Αὐτὴ ἡ αἴσθησις πὼς δὲν ἔζησες μάταια σοῦ ἐπιτρέπει, τοῦλάχιστον θεωρητικὰ ἢ ἀνθρωπίνως δυνατὰ, νὰ ἐγκαταλείψης αὐτὴ τὴ ζωὴ μὲ λιγώτερο ἀγώνα καὶ μὲ περισσότερη προσοδικία. Μπορεῖ ὁ νέος νὰ μὴ ἐκτιμᾷ τούτῃ τὴν αἴσθησις, πού ἐκφράζω, γιὰτι ἔχει μπροστὰ του μακρὸ στάδιο. Νὰ μὴ ξεχνᾷ, ὅμως, πὼς κάποτε τὸ στάδιο αὐτὸ θάναι μόνο δυὸ βήματα πρὶν ἀπὸ τὸ τέρας.

Νομίζω πὼς ὅσα ἔχω ἐκθέσει καλύπτουν βασικὰ τὸ θέμα τῆς ἄξιας καὶ δίκαιης βράβευσης.

Ἐπάρχει ὅμως καὶ μιὰ ἄλλη πλευρά: ἡ μνήμη. Ἡ βράβευση συχνὰ δὲ σὲ καταγράφει μόνο στὴν πρόσκαιρη μνήμη τῶν παρόντων. Συχνὰ σὲ καταγράφει στὰ βιβλία μιᾶς πιδὸ πολὺχρονης μνήμης. Ἐρχεται μιὰ ἄλλη γενιὰ καὶ μιὰ ἄλλη μεταγενέστερη τῆς ἄλλης γενιάς καὶ συναντᾷ τὸ ὄνομά σου, πού βραβεύτηκε δίκαια γιὰ πράξεις ἀρετῆς. Αὐτὸ κι' ὅλας εἶναι μιὰ ἀθανασία ἢ κατώτερου τύπου ἀθανασία ψυχῆς. Πάντως εἶναι ἀθανασία νὰ σὲ διατηρῇ ἡ μνήμη καὶ νὰ σὲ παραχωρῇ ἡ μιὰ γενιὰ στὰ χέρια τῆς ἄλλης. Πάντα θὰ ὑπάρχη ὁ κάποιος πού θὰ σὲ ἀνακαλύπτῃ σὲ μιὰ στιγμή καὶ μὲς τὸ πάθος του γιὰ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς συνανθρώπους του νὰ σὲ φέρῃ σὲ πρῶτο ἐπίπεδο ἀνάμεσα στοὺς σύγχρονούς του. Τοῦτο θ' ἀποτελῇ καὶ γιὰ τὴν οἰκογένειά σου ἓνα τίτλο τιμῆς καὶ ἀριστοκρατίας πνεύματος καὶ ἀρετῆς. Καὶ οἱ ἄνθρωποι πού θέλουν μιὰν τίμια διάρκειά σ' αὐτὴ τὴ γῆ πρέπει νὰ μερμινοῦν γιὰ τὴν ὑστεροφημία τους. Ἡ ὑστεροφημία αὐτὴ θάναι μιὰ ὠφέλεια γιὰ τὴ γενιὰ τους, τὸν τόπον τους, τὴν ὀργάνωσή τους, τὴν ἀνθρωπότητα. Ἄν ὅλοι μερμινοῦμε γιὰ τὴν ὑστεροφημία μας θὰ μοχθοῦμε γιὰ ἄξια ἔργα κι' ἄξιον ὄνομα, συνεπὼς θὰ πρᾶτουμε συνεχῶς ἐνάρετα.

Δὲν ξέρω ἀπὸ ποιά δύναμη σπρώχνουμε καὶ θέλω προσωπικὰ νὰ συμμετέχω σὲ τιμητικούς ἑορτασμούς ἄξιων προσώπων. Δὲν εἶναι μόνο ἡ δημιουργία εὐκαιριῶν γιὰ ἐκφραση καὶ ἀνάπτυξη ιδεῶν. Χωρὶς ν' ἀποκλείεται καὶ τοῦτο, νοιώθω πὼς ὑπάρχει κάποιος βαθύτερος λόγος. Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἡ ἀνάγκη νὰ ἐκφράσω τὸν σεβασμὸ μου στὸν ἄξιο καὶ τίμιο τῆς ζωῆς. Διατηρῶ πικρὴ πείρα ἀπὸ ἀρνήσεις ἢ προφάσεις γιὰ ἀποφυγὴ σὲ περιπτώσεις γιὰ σύνταξη τιμητικῶν ἐκδόσεων ἢ ὀργάνωση τιμητικῶν συγκεντρώσεων γιὰ ἄξιους ἐργάτες τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καθήκοντος πού ἔχουν πρὶν καιρὸ ἢ πρόσφατα πεθάνει. Ἐποστηρίζω ἔντονα τίς τιμη-

τικὲς ἐκδηλώσεις γιὰ ὅσους τὸ ἀξίζουν, ὅταν αὐτοὶ ἀκόμα δροῦν ἀνάμεσά μας. Ἐχω πῆ κι' ὄλας καὶ τὴν ἄλλη ὠφέλεια ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτές. Ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία καταστέλλεται, ὅταν σὲ νοιώθῃ νὰ κυκλοφορῆς γύρω της, κι' ἔτσι ἀφήνει τὴν καρδιά μας νὰ κάμῃ τὸ καθήκον της. Δίνουν ὅλοι τὸ παρόν τους, ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπο του καὶ μὲ τὶς ἀρχὲς τῆς συνείδησής του. Πραγματοποιεῖται ὁ σκοπὸς κι' ἴσως κατορθώνονται καὶ μερικὲς μεταμέλειες. Συχνὰ μάλιστα δημιουργοῦνται καὶ καινούργιοι δεσμοί, ποὺ βασίζονται πάνω στὴν ἐκτίμηση ἀπὸ μιὰ βαθύτερη γνωριμία μὲ τὸν τιμώμενο.

Εἶναι μεγάλη χαρὰ νὰ ἐπαινῆς τὸν ἄξιον καὶ τίμιον ἐργάτη τοῦ πνεύματος, ἀτενίζοντάς τον κατὰ πρόσωπο, ἐνῶ αὐτὸς μὲ λευκὴ συνείδηση καὶ μὲ ψηλὰ τὸ μέτωπο δέχεται τὸν ἔπαινό σου. Αὐτὸ λέγεται «Ἑλληνικὴ ἀρετὴ».

ΚΤΙΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

WILLIAM CARLOS WILLIAMS

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΜΕΤΡΙΚΗ ΦΙΓΟΥΡΑ

Στὶς λεῦκες μέσα ἕνα πουλί —
εἶν' ὁ ἥλιος!
Κι' εἶναι τὰ φύλλα ψάρια κίτρινα
ποὺ κολυμποῦν μὲς τὸ ποτάμι
τὰ μισαγγίζει ἀπάνω τὸ πουλί —
ἡ μέρα παίζει στὰ φτερά του.
Φοίνικας!
Ἐτοῦτος πλάθει τὴ μεγάλη
λάμψη στὶς λεῦκες μέσα
κι' εἶν' τὸ τραγούδι του
ποὺ ὑπερλαμπρύνει τὸν ἀχὸ τῶν φύλλων
ποὺ ἀντιμιλοῦν στὸν ἄνεμο.

ΓΕΝΑΡΗΣ

Πάλι ἀπαντῶ στοὺς τρεῖς ἀνέμους
ποὺ τρέχουν τοῦ ἐμπαιγμοῦ
τὴν πέμπτη χρωματικὴ
ἔξω ἀπ' τὸ παραθύρι μου.
Παίξτε πιὸ δυνατά.
Δὲ θὰ πετύχετε.
Εἶμαι δεμένος μὲ τὶς φράσεις μου
καὶ πιὸ πολὺ χτυπάτε με
νὰ σᾶς ἀκολουθήσω.
Κι' οἱ ἀνεμοὶ, σὰν πρῶτα,
παίζοντε τέλεια
τὴ σκωπτικὴ τους μουσικὴ.

ΝΟΘΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Ἀκόμα τρέχει τὸ νερὸ —
ἀκόμα ὁ γρύλος ψάλλει

ἂν καὶ στὰ κράσπεδα
τῶν οὐρανῶν

στὸ βάθος πέρα
τοῦ ὀρίζοντα

συγχίζονται...
...κανόνι ἀντιχῶντας!

ποιανοῦ σιγῆ ἀναθάλλει
ἀπῶνα κάμπο σ' ἄλλο

σὲ εἰρήνη ὡς ποίημα
π' ἀκόμα διατηρεῖ

τὴ γλῶσσα
ἔκστασης παλιᾶς.

Μετ. ΚΤΙΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΝΑ, ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΚΕΙΝΑ ΤΑ ΒΟΥΝΑ ΕΙΝΑΙ Η ΚΕΡΥΝΕΙΑ

(διήγημα)

Τού είχαν απομείνει μόνο λίγες ώρες, τὸ πολὺ μιά μέρα. Ἐτσι πῆς είχαν πῆ. Τὸ ἔνοιωθε βέβαια καὶ ἡ ἴδια. Ἦταν σὰν ὅλα μέσα στὸ δωμάτιο νάχαν κιάλας βυθισθῆ στὴν ἀκνησία τοῦ θανάτου, ἦταν σὰν νὰ πλανιόταν γύρω της μιά δύναμη ποὺ τὴν καθήλωνε καὶ τὴν παρέλιε. Αὐτὲς τρεῖς σταγόνες ἰδρώτα παλατεύονταν ἀπὸ ὦρα στὴν ἄκρη τῆς μύτης του — μιά κύλησε ἀργὰ ὡς τὸ σαγόνι καὶ σταμάτησε ἐκεῖ. Ἐπρεπε ἀπὸ ὦρα τώρα νὰ σηκωθῆ νὰ τοῦ σκουπίσει τὸ πρόσωπο, μὰ δὲν πολιοῦσε, τώρα ἦταν πιά ἀργὰ γιὰ ὅλα, ἦταν μιά παρείσακτη σὲ μιά τελετὴ ποὺ τὴν φόβιζε.

Μὰ πῶς πέρασαν ὅλα τόσο γρήγορα, σὰν ἀστραπή, καὶ τώρα δὲν ἔμενε καιρὸς γιὰ τίποτα, τίποτα; Θάθελε πόσο νὰ μπορούσαν νὰ μιλοῦσαν οἱ δύο τους. Θυμῆθηκε μιά φράση του, ποὺ ἔλεγε πάντα στὸ παιδί στὶς καλοκαιριάτικες ἐκδρομές τους στὴν Κερύνεια «Νὰ πίσω ἀπὸ κείνα τὰ βουνά εἶναι ἡ Κερύνεια».

Ἦταν καὶ πάλι καλοκαίρι καὶ ἡ Κερύνεια βρισκόταν πάντα πίσω ἀπὸ τὰ βουνά. Θὰ πηγαιναν καὶ φέτος διακοπές, αὐτὴ τὴ φορὰ θὰ κανόνιζαν νὰ πάνε μαζί καὶ τοῦ τ' ὠριζόταν πῶς τώρα θὰ προσπαθοῦσε νὰ καταλάβῃ, εἶχε κιάλας καταλάβει. Γιὰ τίποτα δὲν θὰ παραπονιόταν, οὔτε γιὰ κείνα τὰ παράξενα σχήματα ποὺ ζωγράφιζε ἀδιάκοπα, οὔτε γιὰ τὸ πῶς προτιμοῦσε ν' ἀκούῃ ἀδιάκοπα μουσικὴ παρὰ νὰ μιλά.

Θὰ ἦταν ὅπως τότε ποὺ ἀντρεύτηκαν, ποὺ τῆς μίλησε μιά μέρα ἔτσι ξαφνικὰ γιὰ τὶς τρικυμίες ποὺ ἔδεσαν τὴν ψυχὴ του, γιὰ πὶς τόσες δυνάμεις ποὺ ἔνοιωθε ν' ἀντιπαλεύουν μέσα του καὶ τὸν παίδευαν. Ζητοῦσε βοήθεια, νὰ, κάποιον νὰ καταλάβαινε, κ' ἦταν σίγουρος πῶς μαζί οἱ δύο τους θάβρισκαν τὸν χαμένο δρόμο, ἐκείνον ποὺ ὅλοι ψάχνουν νὰ βροῦν.

Μὰ αὐτὴ εἶχε γρήγορα φοθηθῆ τὴν εὐθύνη, ἄχ ὄχι, ψέμματα, ψέμματα, γρήγορα τὸν εἶχε βαρεθῆ, τὸν περιφρόνησε γιατί οἱ ἄλλοι πὸν εἶχαν ξεγράψει σὰν ἐκκεντρικό, ἴσως καὶ νὰ τὸν μίσησε, μὰ καί, τὸν μίσησε γιατί δὲν ἦταν κ' οὕτως σὰν τοὺς ἄλλους ποὺ ἤξερε αὐτὴ, ποὺ γόρευαν καὶ γελοῦσαν δυνατὰ καὶ «χαίρονταν τὴ σύντομη ζωὴ».

Κι' ὕπερα ὅταν ἤρθε καὶ τὸ παιδί, αὐτὸς πιά ξεχάστηκε ὁλότελα, οὔτε ποὺ τὸν σκεφτόταν καθόλου, ἦταν σὰν ἓνα οἰκιακὸ ἀντικείμενο ποὺ ἦταν πάντα στὴ θέση του ὅταν τὸ χρειαζόταν.

Καὶ ξαναθυμῆθηκε ἐκείνη πῆ μέρα τὸ ξάφνιασμα τῆς σὰν εἶδε μιά μέρα τὴν φωτογραφία του στὴν ἐφημερίδα μὲ τὴν λεζάντα «Ὁ μεγάλος ζωγράφος ποὺ ἠέκθεση τῶν ἔργων τὸν σημείωσε τόση ἐπιτυχία». Ἐνοιωσε τότε κάτι σὰν τύψη, ἢ ἴσως καὶ νάταν καὶ ντροπὴ δὲν ἤξερε, καὶ ὑποσχέθηκε στὸν ἑαυτὸ της νὰ πάῃ στὴν ἔκθεση μὰ στὸ τέλος δὲν τὰ κατάφερε. Καὶ ἡ ζωὴ συνεχιζόταν ὅπως πάντα καὶ τὶς καλοκαιριάτικες Κυριακές...! «Νὰ, πίσω ἀπὸ κείνα τὰ βουνά εἶναι ἡ Κερύνεια».

Πόσο γρήγορα ὅλα περνᾶνε... Κι' ὕπερα ἤρθε ἐκείνη ἡ ἀνόητη περιπέτειά της «ὁ μεγάλος ἔρωτας» μὲ κείνο τὸ τριζῆτο ἀνθρωπάκι ποὺ στὸ τέλος τὴν παράτησε... καὶ στὰ θεμέλια τοῦ ἀνέμελου καὶ ἡλίθιου κόσμου της ἄρχισαν τὰ πρῶτα ραγίσματα. Γιατὶ αὐτὸς, τὸ οἰκιακὸ ἀντικείμενο, τὴν μάζεψε καὶ πάλι σιωπηλὰ στὸ σπιτί του καὶ οὔτε ποτὲ τῆς μίλησε «γι' αὐτό». Μόνο τῆς φάνηκε πῶς οἱ γραμμὲς στὸ πρόσωπό του ἔγιναν πὸ ἀσθητές, τὰ μαλλιά του ἄσπρισαν, καὶ ὦρες ὦρες τὸ σαγόνι του ἔτρεμε, σὰν νάχε πικρῆ. Καὶ θυμῆθηκε μιά μέρα ποὺ τσάκωσε τὴ ματιὰ του νὰ τὴν κοιτάξῃ καὶ τότε πρόμαξε ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς πικρίας — ἢ μήπως ἦταν μίσος; — ποὺ εἶδε ἐκεῖ μέσα.

Καὶ τώρα; Τώρα τοῦμειναν μονάχα λίγες ὦρες. Τοῦχαν βγάλει καὶ τοὺς ὀρθούς. Γιὰ ποῖό λόγο τῆς είχαν πῆ, ἀφοῦ ὁ ἐργασιομὸς δὲν ἀντιδρᾷ; Ἦταν σὰν νάχε κιάλας φτάσει στὸ τέλος τοῦ ταξιδιοῦ, εἶχε τώρα βρῆ τὸ χαμένο δρόμο. «ποὺ ὅλοι ψάχνουν νὰ βροῦν», καὶ τὸν εἶχε πάρει μονάχος. Κι' αὐτὴ ἔμενε πίσω κ' ἤθελε τόσα καὶ τόσα νὰ τοῦ πῆ. Πῶς τώρα εἶχε ἐπὶ τέλους καταλάβει... Ἄχ γιατί νὰ γίνωνται ὅλα τόσο γρήγορα; Ἐπρεπε νὰ τὴν συγχωρήσῃ, ὄχι γι' αὐτὴ, γιὰ τὸ δικὸ της τὸ καλὸ, μὰ γιὰ κείνον, γιὰ τὸ δικὸ του καλὸ, νὰ μὴ φύγῃ μὲ αὐτὸ ὅλο τὸ φορτίο τῆς πικρίας ποὺ κουβαλοῦσε μέσα του.

Ἐσκυψε πάνω του.

—'Αγάπη μου, εἶπε (σὲ ποιὲς παλιὲς ξεχασμένες ἐποχὲς τὸν ξανάλε ἔτσι;) 'Αγάπη μου...

Τίποτα δὲν κουνήθηκε στὸ σοβαρὸ πρόσωπο, μόνον ἀκόμη μιὰ σταγόνα ἰδρωτᾶ ξανακατρακύλησε ὡς τὸ σαγόνι.

—Δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀργά, δὲν μπορεῖ... σκέφτηκε.

—'Αγάπη μου, εἶπε πὸ δυνατά, κ' ἡ φωνή της τὴν τρώμαξε.

—Πρέπει νὰ μὲ συγχωρήσης... Στάθηκα ἀνάξιά σου, μιὰ ἀνόητη γυναῖκα, οἷτε μιὰ τρίχα ἀπὸ τὰ μαλλιά σου δὲν ἄξιζα... Μὰ τώρα κατάλαβα... κ' εἶμαι περήφανη γιὰ σένα. Μ' ἀνοῦς, περήφανη... Καὶ πρέπει νὰ μὲ συγχω-

ρήσης. Σὲ παρακαλῶ, κάνε μου τὴν τελευταία χάρη...

Καὶ τότε... σὺν νὰ ὑπάκουσε στὴν παράκλησή της, ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ τὴν κοίταξε. Δὲν φαινόταν νὰ καταλάβαινε ποιὰ ἦταν... Τὴν κοίταξε αὐστηρὰ μερικὲς στιγμὲς κ' ὕστερα εἶπε καθαρά:

—Νά, πῖσω ἀπὸ κεῖνα τὰ βουνά εἶναι ἡ Κεφύνεια.

'Απὸ τὴν μύτη του μιὰ γραμμὴ αἵματος προχώρησε ὡς κάτω στὸ λαιμὸ καὶ τὰ μάτια του ἔμειναν ἀκίνητα νὰ τὴν κοιτάζου.

ΜΑΡΙΑ ΑΒΡΑΑΜΙΔΟΥ

ΕΠΙ ΤΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ

'Αφιερωμένο εἰς τὴν μνήμην τοῦ σεπτοῦ 'Εθνομάρτυρος
'Αρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ

ΕΛΛΑ(Δ)Α ΜΟΤ — ΦΥΛΗ ΜΟΤ

'Η 'Ιστορία Σὲ κρατᾶ τζι' ἡ ἀρκαϊότητά Σου,
τζι' ὁ "Ἄτλας μὲ τὰ δυνατὰ τὰ σιέρκα τ' ἀρσαλένα,
πῶσαιε στὴν ράσιπν του τὴ γῆν, μιὰ τέλεια πάνω Ε Σ Ε Ν Α,...
τζι' ἥλιος σπκῶννεται, βουτᾶ, πού μέσ' τὴν ἀγκαλιάν Σου,
τζιαὶ βασιλεύκει μέσ' τὸ φῶς ἡ ἀφτορη ὁμορκιά Σου.....

'Η ὀκιαλεμένη (εἶ)σαι φυλή σ' οὔλλες τὲς ἐποχὲς,
τζι' ἀποῦ Θεοῦς, τζι' ἀποῦ Θεόν, τζι' ἀποῦ Γριστόν τζι' ἀ(γ)ιους,
ἀσπί(δ)α νᾶσαι 'λευτερκάς, (παλιούς τζιαὶ νέους Δαρείους),
τζιαὶ ὡς τὴν λειψίν τῆς ζωῆς, 'πὸ οὔλλες τὲς φυλές,
φυλή μου ἐσοῦ ἐν νὰ κάθεσαι σ' οὐρανοκορυφές!.....

Τοῦ κόσμου 'σαι καταστατὸς τζιαὶ τῆς ζωῆς προζῦμιν,
μὲ τὴν δικὴν σου, σιαίρουνται, τὴν γλῶσσαν οἱ σοφοί,
τὸ νῆμαν εἶσαι τῆς ζωῆς, τζιαὶ τέλος τζιαὶ ἀρκή,
τζι' ἡ βρῦση οὔλλων τῶν καλῶν τζιαὶ τῶν κακῶν κωλῦμιν,
τὸ μέλιν εἶσαι τῆς ζωῆς πού ζιεῖ τὴν ἐπισιτήμην.....

Μάνα τῆς δόξας, τῆς τιμῆς, τῆς κάθα ὁμορκιάς,
τῆς τέγγης, λό(γ)ου, τζιαὶ προκοπῆς, ἡ πολλοπροιτζισιμένη,
ἡ μιάλη ἀλήθεια τζιαὶ τὸ φῶς οὔλλης τῆς οἰκουμένης,
πού ἦπιεν πού τὸ γάλαν σου ἡ λεβεντογενιά,
τζι' οὔλλου τοῦ κόσμου οἱ ἀρετές, τζιαὶ ἡ 'Ελευτερκά.....

Φαμμένη μέσ' τὴν δόξαν σου, ἐν τζι' ἡ δοτζιμασία,
πού νεφικόν περαστικόν τοῦ ἡλιου σου πλανιέται,
μιὰ, ὅπως τὸ καματερόν, ὅπως τὴν πουμεπουρί(δ)αν,
πού ζημουτῆ τοῦ κουκκουλιού, στὴν ἔκτην ἡλικίαν,
βακάννης τζιαὶ 'Σοῦ, κάθα κακοῦ, τζιουνουρκογρουσαλλί(δ)α.....

Κωλῦμιν = ἐμπόδιον, κώλυμα.

ΚΩΣΤΑΣ Σ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Ο ΛΑΚΟΣ

(διήγημα)

—Βοήθεια... 'Ακούστηκε μιὰ φωνή. Βοήθεια....

“Όσοι άκουσαν τήν φωνή κοντοστάθηκαν ξαφνιασμένοι. Κοίταξαν τριγύρω τους. Γύρω ό δρόμος ήτανε φωτισμένος. Τά μαγαζιά δέν είχανε κλείσει. Τά πάντα ήταν φωτισμένα. 'Τπήρχε κίνηση. 'Αρκετή κίνηση.

—Βοήθεια.... Ξανακούστηκε ή φωνή. 'Αόριστη. 'Ανακατεμένη με τόν άέρα, με τούς θόρυβους τού δρόμου.

Τώρα όσοι έτυχε να βρίσκονταν σε κείνο τό σημείο κοιτάχτηκαν άπορημένοι. Τά μάτια τους ψάχνανε να βρούνε αυτόν πού ζητούσε βοήθεια. 'Αφουγκράζονταν ν' ακούσουν από πού έρχόταν εκείνη ή φωνή. Σταθήκανε για μιὰ στιγμή άναποφάσιστοι. Κανένας δέν έπαιρνε τήν πρωτοβουλία να μιλήσει. Να πει αυτό πού είχε άκούσει. Αυτό πού τόν άτασχολούσε. “Όλοι πιστεύανε πώς μπορεί να ήταν παραίσθηση. Μερικοί σαν να ήταν βέβαιοι πώς ήταν παραίσθηση, δέν δώσανε άλλη σημασία. 'Ο δρόμος ήταν φωτισμένος. Είχε άρκετή κίνηση. “Αν υπήρχε κάποιος πού χρειάζονταν βοήθεια θά είχε γίνει άντιληπτός όπωσδήποτε από κάποιον. Ήταν αδύνατο μ' αυτό τόν φωτισμό, μέσα σ' αυτή τήν κίνηση να βρισκόταν κάποιος σε κίνδυνο και να μη πόν έβλεπαν. Να μη καταλάβαιναν τή θέση του οί άλλοι για να τόν βοηθήσουν. Κι' όμως όλοι όσοι βρισκόντουσαν σ' εκείνο τό μέρος σ' εκείνο τό σημείο, ένοιωθαν κάποια άμφιβολία. Τό ένοιωθαν άκόμα από διαίσθηση πώς όλοι τους είχαν ακούσει εκείνη τήν φωνή. Πώς όλοι τους άμφέβαλλαν. Είχαν κάνει όσο άργό γινόταν τό βήμα τους. Είχαν έντεινει τήν προσοχή τους. 'Αφουγκράζονταν και περιμεναν μήπως ξανακούσουν εκείνη τή φωνή να ζητά βοήθεια. 'Ο θόρυβος πού κάνανε οί μηχανές τών αυτοκινήτων τούς νευρίαζε. Τούς έμπόδιζε ν' ακούσουν. “Όλοι όσοι νόμιζαν πώς είχαν ακούσει εκείνη τή φωνή να ζητά βοήθεια, δέν μπορούσαν να δικαιολογήσουν άλλη καθυστέρηση. Μπορεί να τούς είχε μείνει μιὰ μικρή άμφιβολία άκόμα, παρ' όλο πού δέν είχαν ξανακούσει εκείνη τή φωνή. Δέν μπορούσαν όμως χωρίς να είναι άπόλυτα βέβαιοι να περιμένουν άλλο. “Όσοι νόμιζαν

πώς είχαν ακούσει εκείνη τή φωνή, έφυγαν.

Στή θέση τους, από σημείο πού περπατούσαν πριν λίγο αυτοί πού έφυγαν, τώρα περπατούσαν άλλοι. 'Η φωνή ξανακούστηκε.

—Βοήθεια.... Βοήθεια.... Πιό άόριστη τώρα. Πιό σθημένη.

Τό ίδιο συναίσθημα και σ' αυτούς. 'Η άβεβαιότητα. 'Η άμφιβολία. 'Ο άπλετος φωτισμός. 'Η καθυστέρηση, ό άργός ρυθμός στόν βηματισμό τους. 'Ο θόρυβος άπ' τīs μηχανές τών αυτοκινήτων.

Κάποιο παιδάκι περπατούσε πλάι στην μητέρα του. Τής κρατούσε τό χέρι σφιχτά. Κοντοστάθηκε λίγο. Είπε στην μητέρα του πώς άκουσε κάποιον πού ζητούσε βοήθεια. Τήν φωνή πήν είχε ακούσει και ή μητέρα του. Ήταν ό κόσμος όμως. 'Η άβεβαιότητα. “Αν ήταν και κάποιος άλλος θά είχε ακούσει καθαρά εκείνη τήν φωνή. Δέν μπορούσε να βασιστεί στην άβεβαιότητά της. Ούτε και στο μικρό παιδί. Είπε στο παιδί πης πώς έκανε λάθος. Πώς δέν ζητούσε κανένας βοήθεια. Πώς αν ήταν κανένας πού χρειάζόταν βοήθεια θά τόν έβλεπαν. Είχε τόσο φωτισμό. Είχε τόσο κόσμο. Τό παιδάκι δέν άκουσε τήν μητέρα του. 'Επέμενε. Τήν τραβούσε. Δέν τήν άφηνε να προχωρήσει. Τής έδειχνε με τό δάκτυλό του σε κάποιο σημείο. 'Εκείνη κοίταξε εκεί πού πής έδειχνε με άγωνία. Δέν έβλεπε τίποτα. Κάτι μπάζα μόνο. “Ενα σωρό από χώματα. Και σκοτάδι. Πολύ σκοτάδι πίσω άπ' τά μπάζα. Πίσω άπ' τά χώματα. Τίποτα. Δέν ήταν τίποτα. Αυτό ήταν σίγουρο πώς δέν ήταν τίποτα. Τό παιδάκι επέμενε. “Αρχισε μάλιστα να κλαίει. Μερικοί σταμάτησαν. Τό παρακολουθούσαν μ' ένα ψεύτικο γέλιο. Κανονικά δέν είχανε σταματήσει να δούνε τό παιδάκι πού έκλαιγε. Είχανε σταματήσει για να βεβαιωθούν. Για να βεβαιωθούν πώς δέν υπήρχε κανένας πού χρειάζεται βοήθεια. 'Η μητέρα τού παιδιού είχε βρεθεί σε άμηχανία. Μερικοί τήν ρώταγαν τί συνέβαινε. Γιατί έκλαιγε τό παιδί. 'Εκείνη άπόφευγε να τούς πει τήν άλήθεια. Δίσταζε. Τούς κοίταζε και γέλαγε μόνο, άμήχανα.

—Ξέρετε.... Τά παιδιά.... Ναί, ναι τά παιδιά... 'Ο μικρός συνέχιζε να κλαίει. 'Η μητέρα του

θύμωσε. Τοῦ εἶπε πὼς ἂν δὲν σταματοῦσε νὰ κλαίει θὰ τὸ μάλωνε. Θὰ τὸ ἔδερνε. Τὸ παιδάκι τὴν κοίταξε φοβισμένο. Τῆς εἶπε πὼς κάποιος ζητοῦσε βοήθεια. Πὼς κάποιος πέθαινε. Τὰ λόγια του τὰ ἀκούσαν καὶ οἱ ἄλλοι. Ὁ κύκλος γύρω ἀπ' τὸ παιδί μεγάλωσε. Βρεθήκανε καὶ μερικοὶ ἄλλοι, πὺν εἶπαν πὼς κ' αὐτοὶ σὰ νὰ εἶχαν ἀκούσει μιὰ φωνὴ νὰ ζητάει βοήθεια. Ἀρχισαν τώρα νὰ κοιτᾶνε μὲ μεγαλύτερη βεβαιότητα τριγύρω τους. Ψάχνανε μὲ τὰ μάτια χωρὶς νὰ κουνιόνται. Χωρὶς νὰ μποροῦνε νὰ δοῦνε. Χωρὶς νὰ μποροῦνε ἀκόμα νὰ τὸ πιστέψουνε. Μέσα σὲ τόσο φῶς; Σὲ τόση κίνηση καὶ νὰ μὴν μποροῦνε νὰ δοῦνε αὐτὸν πὺν ζητοῦσε βοήθεια;

Τὸ παιδί τοὺς ἔδειχνε κάπου μὲ τὸ δάκτυλό του. Τοὺς ἔδειχνε τὸ σημεῖο πὺν ἦταν ριγμένα πὰ μπάζα. Ὁ λοφίσκος ἀπ' τὰ χόματα. Γύρισαν ὅλοι στὸ σημεῖο ἐκεῖνο. Τίποτα. Δὲν β' εἶπαν τίποτα. Ἐνα φαναράκι μόνο. Ἐνα φανάρι κόκκινο. Πίσω ἀπ' τὸ φανάρι ἦταν σκοτεινά. Ἐνας μαῦρος ἀκαθόριστος ὄγκος ὑψωνόταν μόνο. Προχωρήσανε ὅλοι μὲ κάποια ἀμφιβολία πρὸς τὰ ἐκεῖ. Φτάσανε στὸ κόκκινο φανάρι. Σταματήσανε. Μπροστά πους ἦταν ριγμένα τὰ μπάζα. Ἐνας λοφίσκος ἀπὸ χόματα. Ἀρχίσανε νὰ ψάχνουνε. Τὰ μάτια τους θαμπωμένα ἀπὸ τὰ φῶτα δὲν βλέπανε καλὰ στὸ σκοτάδι. Σιγὰ σιγὰ τὰ μάτια τους συνηθίσανε. Εἶδανε πὼς πίσω ἀπ' τὸν λοφίσκο, ἦταν ἕνας μεγάλος λάκος. Ὑστερα ἀπ' τὸν λάκο κάτι γκρεμίσματα. Κάτι τοῖχοι μισογκρεμισμένοι. Ἐνα σπῆτι χωρὶς σκεπὴ. Χωρὶς παράθυρα. Χωρὶς πόρτες. Τὰ κουφώματα ἦταν μαζεμένα. Ριγμένα τὸ ἕνα πάνω στ' ἄλλο σὲ μιὰ ἄκρη. Πιὸ ἐκεῖ ἦταν σταματημένη μιὰ μπουλντόζα.

—Σὰν νᾶχει πέσει βόμβα. Εἶπε κάποιος.

Οἱ ἄλλοι ψάχνανε στὸν λάκο. Ἦσαν ἕνας μεγάλος λάκος. Βαθὺς καὶ σκοτεινός. Τὸ κόκκινο φανάρακι ἦταν τοποθετημένο πάνω στὴν κορυφὴ τοῦ λοφίσκου ἀπ' τὰ χόματα. Ὅλοι προσέχανε νὰ μὴν πέσουνε μέσα στὸν λάκο. Πλησιάσανε ὅσο γινόταν. Ὑστερα σταματήσανε. Κάποιος φώναξε.

—Ρέ... Εἶναι κανένας ἐκεῖ μέσα;

Ἐνα ξεψυχισμένο βογγητὸ βγήκε ἀπ' πὸ βάθος τοῦ σκοτεινοῦ λάκου. Ἐγινε μιὰ μικρὴ ἀναταραχὴ.

—Τὸ ἑκατό. Τηλεφωνήστε στὸ ἑκατό. Κάποιος ἔχει πέσει μέσα στὸν λάκο.

Κάποιος ἔτρεξε καὶ τηλεφώνησε. Ἐφτασε τὸ ἑκατό. Ἐ πυροσβεστικὴ ὑπηρεσία. Τὸ αὐτοκίνητο τῶν πρώτων βοηθειῶν. Ὁ κόσμος συνωστιζόταν γύρω ἀπ' τὸ λάκο. Κάποιος πὺν εἶχε πλησιάσει πολὺ, κόντεψε νὰ πέσει μέσα. Οἱ ἀστυνομικοὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἀπομακρύνουνε τὸν κόσμο. Ὁ κόσμος δὲν ἔφευγε. Ἀρχισε νὰ σχολιάζει τὸ ζήτημα. Βρίζανε τὸν πολιτικὸ μηχανικὸ πὺν εἶχε ἀναλάβει τὸ γκρέμισμα τοῦ σπιτοῦ. Λέγανε πὼς κάτι τέτοιοι μηχανικοὶ εἶναι δημόσιος κίνδυνος. Ἐ γυναίκα πὺν κρατοῦσε τὸ παιδάκι πὺν ἔκλαιγε προηγουμένως, τὸ τραβοῦσε νὰ φύγει. Αὐτὸ δὲν ἤθελε νὰ φύγει μὲ κανένα τρόπο. Ἦθελε νὰ δεῖ. Ἐ μητέρα του τοῦ ἔλεγε πὼς δὲν ἔπρεπε. Πὼς ἦταν μικρός. Τὸ πήρε μὲ τὸ στανιὸ καὶ φύγανε. Στὸ δρόμο τὸ παιδάκι τῆς ἔκανε βροχὴ τὶς ἐρωτήσεις. Τὴν ρωτοῦσε πὼς ἔπεσε ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος στὸ λάκο. Πὼς δὲν εἶχε δεῖ τὸ κόκκινο φανάρι. Ἐ μητέρα του δὲν ἀπαντοῦσε. Περιετοῦσε σιωπηλῆ.

Πίσω οἱ πυροσβέστες κάνανε τὴ δουλειά τους. Προσπαθοῦσαν νὰ βγάλουνε αὐτὸ πὺν εἶχε πέσει στὸ λάκο. Τὸν βγάλανε. Ὁ κόσμος προσπαθοῦσε νὰ δεῖ αὐτὸν πὺν βγάλανε. Ἦταν σκοτάδι. Κανένας δὲν μπορούσε νὰ δεῖ, ἂν ἦταν νέος. Ἐν ἦταν γέρος. Μόνο κάτι ξεψυχισμένα βογγητὰ ἀκούγανε. Οἱ νοσοκόμοι τὸν ξάπλωσαν πάνω σ' ἕνα φορεῖο. Ὑστερα τὸν ἔβαλαν στὸ ἀσθενοφόρο. Εἶχε κ' αὐτὸ ἀναμένο πάνω στὴ σκεπὴ ἕνα κόκκινο φάρο πὺν γυροῦσε διαρκῶς. Τὸ αὐτοκίνητο τῶν πρώτων βοηθειῶν ἔφυγε. Ἐ σειρήνα του στρίγγλιζε. Οἱ ἀστυνομικοὶ προσπαθοῦσαν νὰ διαλύσουν τοὺς περιεργούς πὺν εἶχαν συγκεντρωθεῖ. Ὑστερα ἀπὸ λίγο ὁ κόσμος διάλυσε. Ἐφυγαν καὶ οἱ ἀστυνομικοί. Τὸ σκοτάδι καὶ ἡ ἥσυχία ξαναπήραν τὴν πρωτοβουλία σὲ κεῖνο τὸ μέρος. Τὸ σπῆτι μὲ τὴν γκρεμισμένη σκεπὴ. Μὲ τοὺς γκρεμισμένους ποίχους. Τὰ κουφώματα συγκεντρωμένα σὲ μιὰ γωνιά. Ἐ μπουλντόζα. Ὁ λάκος καὶ πάνω στὸν λοφίσκο πὺν φτιάχνανε τὰ χόματα ἕνα κόκκινο φαναράκι. Λίγο πιὸ ἐκεῖ ὁ δρόμος φωτισμένος. Τὰ μαγαζιά δὲν εἶχαν κλείσει. Τὰ πάντα ἦταν φωτισμένα. Ἐπήρχε καὶ κίνηση. Ἀρκετὴ κίνηση. Καὶ ἀμφιβολία.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Χ. ΚΡΑΝΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΠΑΙΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟΝ ΙΒ' ΧΡΟΝΟ — Η 28η
ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

Μπαίνει το περιοδικό στον 12ον χρόνο τῆς ἐκδοτικῆς του ζωῆς καὶ τὸ τεύχος αὐτὸ τοῦ Ὀκτώβρη (ἀρ. 133). Ὁραίοι οἱ σταθμοὶ στὴν κάθε πορεία. Ἀναπολεῖς τὴς δυσκολίες σου καὶ χαίρεσαι, γιατί τὴς ξεπέρασες χωρὶς θανάτην πλήγματα. Βλέπεις ὅμως καὶ ἀρκετὰ σχεδιά σου, πού ὑλοποιήθηκαν ὅσο μπορούσε. Κι' ἀρχίζεις νὰ προγραμματίζης τὸν καινούργιο σου χρόνο. Εἶναι ὅλα αὐτὰ μιά πνευματικὴ χαρὰ, πού δὲν σοῦ τὴ δίνουν τὰ συνηθισμένα πνευματικὰ γεγονότα. Πνευματικὴ χαρὰ, πού δὲν ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ ἀτομὸ σου καὶ καταλήγει σ' αὐτό, ἀλλὰ πού ξεπηδᾷ ἀπὸ πολλὰ ἄτομα καὶ ἐνῶ καταλήγει διασπασμένη σὲ πολλὰ ἄτομα, ἔρχεται ταυτοχρόνως ἀκέρια σὲ τὸ ἀτομὸ σου.

Ἐνα μεγάλο μέρος τῶν σελίδων κατὰ τὸν 11ον χρόνο ἀφιερώθηκε στὸ Ἔτος Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας μὲ ὁμιλίες, ποιήματα, διηγήματα, μεταφράσεις. Μεγάλη ὑποχρέωσή μας σ' ἐκεῖνους πού μὲ τὴ θυσία τους μᾶς ξαναγράψανε τὸν χάρτη τοῦ κόσμου ὡς ἐλεύθερο ἔθνος (ἔστω καὶ μερικῶς, ἀφοῦ ἀκόμα ἔχουμε ἀλύτρωτα μέρη καὶ ἰδιωτικῶς ἐλεύθερα ὡς τὴν Κύπρο). Καὶ θὰ συνεχίσουμε τὴν ἀφιέρωση σελίδων ὥσπου νὰ λήξη τὸ 1971. Ἀποφύγαμε τὴν ἀφιέρωση ἐνὸς μονάχα τεύχους μὲ συγκεντρωμένο ὕλικό γιὰ δύο κυρίως λόγους: α) γιατί ὑπῆρχε δυσκολία νὰ μαζευτῆ ὕλικό καὶ β) τὸ κυριώτερο, γιατί θελήσαμε νὰ χρησιμοποιήσουμε μιά συνεχῆ ὑπόμνηση πάνω στὸ ἐθνικὸ θέμα κρατώντας σ' ἓνα εἶδος ἐγρήγορας τὸ ἀναγνωστικὸ μας κοινόν.

Παράλληλα μὲ τὰ θέματα ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ μας Παλιγγενεσία χρησιμοποιήσαμε μερικές σελίδες γιὰ μιά γρήγορη γνωριμία μὲ τὸ γειτονικὸ μας λαόν, τὸν τουρκικόν. Ἔχουμε μ' αὐτὸ διαφορὰ καὶ θὰ ἔχουμε. Σήμερα ἡ Κύπρος, χθὲς ἡ Ἰωνία, αὔριο δὲν ξέρω τί ἄλλο θὰ εἶναι τὸ ἐπίμαχο κομμάτι, πού θ' ἀνάβη τις φωτιές, πάντοτε μὲ τὴς ὑπουλες ὑποδείξεις δυνάμεων μὲ συμφέροντα σὸν ἀνατολικόν κῶρο τῆς Μεσογείου. Ἀλλὰ ὅταν ὑποτιμᾷς τὸν ἀντίπαλό χάνεις τὴς μισαὶς πιθανότητες νὰ ὑπερισχύσῃς ἐν δικαίῳ. Ἡ γνωριμία δὲ θλάπτει. Συχνότατα προειδοποιεῖ γιὰ νὰ πάρῃς τὰ μέτρα σου προτοῦ ἐκτεθῆς ἀνεπανόρθωτα πολλὰς φορές.

Μὲ τὸν καινούργιο ἐκδοτικὸ χρόνο σχεδιάζεται μιά πλατύτερη γνωριμία μὲ περισσότερους λαούς, κοντινοὺς κι' ἀπομακρυσμένους ἀπὸ τὸ δικὸ μας κῶρο. Ἐξέλλου τὸ ἔτος 1972 καθιερώνεται ἀπὸ τὸν Ὄργανισμό Ἠνωμένων Ἐθνῶν ὡς Ἔτος Βιβλίου. Ὅχι μόνο γιὰ νὰ αὐξηθῆ ἀπλῶς τὸ φιλανθρωπιστικὸ κοινὸ ἐνὸς τόπου, ἀλλὰ κυρίως καὶ βασικῶς γιὰ νὰ κατορθωθῆ μιά πιὸ μεγάλη ἀλληλοκατανόηση τῶν λαῶν μὲσω τῆς γνωριμίας μὲ τὰ πνευματικὰ ἐπιτεύγματα.

Μὲ τὴν πίστη πρὸς τὴν ἀξία τοῦ πνεύματος ἀρχίζουμε τὸν καινούργιο μας ἐκδοτικὸ χρόνο.

***

Τὰ μεγάλα γεγονότα δείχνουν τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀντοχὴ τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ 28η Ὀκτωβρίου 1940 ὑπῆρξε ἓνα μεγάλο γεγονός. Μεγάλο γεγονός γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ μεγάλο καὶ γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ ἔδειξε τὴ δύναμη τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Μπροστὰ σὲ ἀσύγκριτα μεγάλο σὲ ἀριθμὸ καὶ ὄπλισμο στρατό, τὸν Ἰταλικόν, κανένας δὲν δίστασε νὰ προτάξῃ τὰ στήθη του. Ὅλες οἱ κοινωνικὲς τάξεις καὶ ὅλες οἱ ἡλικίες ὄψανε τὸ παρόν τους. Ἦταν ἓνας ἀγῶνας ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστίων. Προσασπίζονταν ἡ ἀκεραιότητα τοῦ τόπου καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ἔθνους.

Σ' αὐτὸ τὸν τιτάνιο ἀγῶνα οἱ Ἕλληνίδες (μάνες, γυναῖκες, ἀδερφές καὶ κόρες τῶν ὀσων πολεμοῦσαν στὴν πρώτη γραμμῆ) ὅλες οἱ Ἕλληνίδες εἶχαν τὸ τιμητικὸ μερίδιόν τους. Ἄλλες κουβαλοῦσαν πυρομαχικὰ σὲ κείνες τὴς ἀπάτητες καὶ χιονισμένες κορφές, ἄλλες ἐτοίμαζαν ρουχισμό, ἄλλες περιποιούνταν τοὺς πληγωμένους. Κείνες, ὅμως, πού προχωροῦσαν μὲ προσωπικὸ κίνδυνο πάνω στὰ Βορειοπεριωτικά βουνὰ, στέκοντες στὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους ὡς ὑψηλὸ παράδειγμα ἀνδρείας. Ἀνήκει καὶ σ' αὐτὲς ἓνα μεγάλο μέρος τῆς νίκης, ὅχι ὡς ἀπλῶς βοηθητικὲς στὰ μετόπισθεν, ἀλλὰ ὡς στρατιῶτες στὴν πρώτη γραμμῆ.

Κάθε χρόνο ὀφείλουμε ἐμεῖς οἱ μεταγενέστεροι καὶ οἱ ἐπιζῶντες νὰ ἀποτίσουμε φόρο τιμῆς σ' αὐτοὺς πού μὲ τὸ αἷμα τους ἡ μὲ τὸν κίνδυνο τριγύρω καὶ μέσα τους διασώσαν τὴν τιμὴ τοῦ ἔθνους. Μὲ τὴν τιμὴ αὐτὴν μπορέσαμε τότε καὶ ἀργότερα νὰ κοιτᾶμε κατὰματα ὅλους τοὺς λαούς, φίλους κι ἐχθρούς. Δείχνανε οἱ πολεμιστὲς μας τί θὰ πῆ καθῆκον πρὸς τὴν πατρίδα καὶ δίδασαν. Ἐμεῖς ἔχουμε μιά περγαμνὴν στὰ χέρια μας, περγαμνὴν

φιλοπατρίας και άντρείας. Είναι στοιχειώδης εύχαριστία πρὸς αὐτούς τούς γενναίους όταν κάθε χρόνο τούς θυμόμαστε. Ἡ μνήμη αὐτῆ τιμᾶ εκείνους, ἀλλὰ κυρίως τιμᾶ ἑμᾶς. Τιμῶντας τους, δείχνουμε τὴν εὐγνωμοσύνη μας. Δὲν ὑπάρχει χειρότερος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἀγνώμονα.

Ἄλλὰ καὶ παράδειγμα πρέπει νὰ εἶναι γιὰ τούς νεώτερους τὸ ἔπος τῆς 28ης Ὀκτωβρίου. Μπορεῖ ἡ ἱστορία νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ γράμμα. Ἄλλὰ σὲ ἀδρές γραμμὲς ἐπαναλαμβάνεται. Καὶ ὀφείλουμε νὰ διδαχθούμε ἀπὸ τὸ ἔπος τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τὸ πνεῦμα τὸ βαθύτερο. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα φιλοπατρίας, τιμῆς καὶ ἠθους πρέπει νὰ μᾶς ἐμπνέει, γιατί μόνο μὲ αὐτὸ θὰ μπορέσουμε νὰ ὑπάρξουμε καὶ νὰخουμε πρόσωπο νὰ κοιτᾶμε τούς ἄλλους λαούς. Ἄλλοίμονο στὸν ἄνθρωπο πού δὲν μπορεῖ ἀπὸ ντροπῆ νὰ κοιτάξῃ κατὰματα τὸν συνάνθρωπὸ του.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙΣ

PRABHAKAR MACHWE

ΜΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΗΣ ΙΝΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (π ε ρ ἰ λ η ψ η)

Συχνὰ παρέρχονται αἰῶνες χωρὶς νὰ ἐμφανισθῆ στὸν ὀρίζοντα κάποια ἰδιοφυΐα. Συχνὰ ἐπίσης τὰ γεγονότα ἐξελισσονται τόσο ραγδαία πού σὲ μιὰ στιγμή γεμίζονται τὰ πλαίσια τῆς αἰωνιότητας καὶ ἑκατοντάδες ἀνθισμένα λουλούδια φέρνουν τὴν ἀνοιξή στὸ μέσον ἐνὸς παγεροῦ χειμῶνα. Ἄν καὶ εἶναι ἀσχετος ὁ συσχετισμὸς τῶν κοινωνικο-πολιτικῶν γεγονότων μὲ τὴ λογοτεχνία, ἐν τούτοις τὰ ἐπιτεύγματα καὶ οἱ ἀποτυχίες τῆς τελευταίας δεκαετίας δὲν μποροῦν νὰ ἀγνοηθοῦν.

Τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔφθασε στὸ φεγγάρι καὶ βᾶδισε στὴν ἐπιφάνειά του δὲν εἶναι μικρὸ ἐπίτευγμα τῆς τεχνολογίας, ἀσχετὰ ἂν ἀντισταθμίζεται ἀπὸ τὴς δολοφονίες τοῦ Κένεντυ καὶ τοῦ Μάρτιν Λούθερ Κ'ιγκ καὶ ἀπὸ τὸν παρατεινόμενο ἐφιάλτη στὸ Βιετνάμ πού ὀνομάζεται Πόλεμος. Τὸ γεγονός ἐπίσης ὅτι δύο Βραβεῖα Νόμπελ ἀπενεμήθησαν σὲ δύο Ρώσους διηγηματογράφους κατὰ τὴ διάρκεια τῆς δεκαετίας, εἶναι ἀρκετὰ παρήγορο, καὶ αὐτὸ ὅμως πάλιν ἀντισταθμίζεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τόσοι ὀ Πάστερνακ ὅσων καὶ ὁ Σολθενίτσιν δὲ μπόρεσαν νὰ πᾶνε στὴν Σουπδία γιὰ τὴν ἀπόνομήν.

Στὸ διάστημα τῆς ἴδιας δεκαετίας ἐδῶ στὴς Ἰνδίες, δύο λαοφιλεῖς ἡγέτες — Νεχροῦ καὶ Σάστρι — ἄφησαν τὰ ἐγκόσμια καὶ δύο φορές παρεβιάσθησαν τὰ Ἰνδικὰ σύνορα. Πολλὰ ποιήματα γράφθηκαν γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα, πολὺ λίγα ὅμως ἀπὸ αὐτὰ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν πραγματικὴ λογοτεχνία.

Ὁ αἰσθηματισμὸς, ὑπὸ μορφὴν ἐλεγείων καὶ

ἠρωικῶν ραψωδιῶν, ἰδιαίτερα στὴς Ἰνδικὲς διαλέκτους συνεχίζει νὰ ἀπασχολῆ τὴς στῆλες τῶν ἐφημερίδων μας καὶ νὰ γεμίζει τὰ ράφια τῶν βιβλιοπωλῶν μας.

Ἄν ἐξετάσουμε τὰ βιβλία τῆς τελευταίας δεκαετίας τὰ ὁποῖα ἐτιμήθησαν ἀπὸ διάφορες Ἀκαδημίες καὶ ξένες Κυβερνήσεις καὶ ἔλαβαν τὰ βραβεῖα Νεχροῦ κλπ. θὰ νοιώσουμε ἀπογοήτευση ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα.

Οἱ ποιητὲς αὐτοὶ πού τιμήθησαν, ὅλοι τους ἀκμάσαν στὴν δεκαετία 1940—1950. Καὶ ὅπως οἱ παλιοὶ ποιητὲς ἔτσι καὶ οἱ παλιοὶ διηγηματογράφοι ἔχουν ἐξαντλήσει τὰ θέματά τους, Μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς ἀγωνιοῦν νὰ ἐπανακτήσουν τὴ νεανική τους ζωντάνια ἐνῶ τὰ μαλλιά τους ἀπὸ καιρὸ ἔχουν πάρει τὸ ἀσημὶ τους χρῶμα.

ΠΟΙΗΣΗ

Πολλοὶ ἀπὸ τούς μεσῆλικες ποιητὲς πέτυχαν νὰ ἀλλάξουν τὴν τεχνολογία τους καὶ νὰ προσαρμοσθοῦν στὴς νέες κατευθύνσεις τῆς ἐποχῆς μας. Οἱ ποιητὲς αὐτοὶ ἂν καὶ δὲν ἔχουν ἀκόμα ἀναγνωρισθῆ ἐπίσημως, ἐν τούτοις θεωροῦνται σύμβολα διαμαρτυρίας καὶ ἐπαναστάσεως.

Εἶναι δύσκολο νὰ διαλέξῃ κανεὶς ἀνάμεσα στοὺς ποιητὲς τῆς νέας γενεᾶς πού διέπρεψαν σ' αὐτὴ τὴν δεκαετία, ἂν καὶ ὑπάρχουν πολλὰ ὠραία καὶ σύγχρονα ποιήματά τους πού θὰ μπορούσαν νὰ περιληφθοῦν σὲ μιὰ ἀνθολογία συγχρόνου ποιήσεως σὲ ὅλες τὴς Ἰνδικὲς διαλέκτους. Ἄν ὅμως ἡ ἔρευνά μας περιορισθῆ αὐτοτηρὰ στὰ ἔργα πού ἦδη ἐξεδόθησαν τότε θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναφέρουμε τὰ ποιήματα τῆς (Πεινασμένης Γενεᾶς (Bengali), τῆς ὁμάδος τῶν "Remath", τῆς κινήσεως "A-Kavita" καὶ τὴν ἐκδοθεῖσα ἀπὸ τὸν Dilip Chitre μετάφραση στὰ Ἀγγλικά μιᾶς ἀνθολογίας ποιημάτων (Marathi), ὅπως ἐπίσης ἀρκετὰ ποιήματα γεμάτα ὑστερικές κραυγὲς καὶ σκανδαλιστικὰ ὑπονούμενα πού ἐμφανίζονται σὲ μερικὰ περιοδικὰ (ὑπάρχουν 30 μόνο στὴν διάλεκτο Hindi) καὶ πού ἡ ζωὴ τους εἶναι συχνὰ σύντομη καὶ κυκλοφοροῦν σὲ ὅλες τὴς Ἰνδικὲς διαλέκτους.

Τὰ ποιήματα αὐτὰ χαρακτηρίζει ἡ ἀπαισιοδοξία.

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Στὸν τομέα τοῦ διηγήματος φαίνεται πῶς οἱ πεζογράφοι σταμάτησαν νὰ ἀναφέρωνται στὴν φύση καὶ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ διαιμελισμὸς τῆς χώρας καὶ τὰ τραύματα πού δημιούργησε γιὰ τρεῦονται. Κανεὶς δὲν ἔγραψε τίποτε ἄξιον σημασίας γιὰ τὴς Κινεζικὲς καὶ Πακιστανικὲς ἐπιθέσεις στὰ σύνορά μας ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ διηγήματα δευτερευούσης σημασίας. Τὰ διηγήματα πού ἀπασχόλησαν τὸ κοινὸ καὶ τούς κριτικούς δὲν ἀσκολοῦνται μὲ τὴν ἀπλὴ ἐξιστόρηση ἱστορικῶν γεγονότων. Σὰν παρά-

δείγμα αναφέρουμε το διήγημα «Τό «Έρπετό και τό σχοινί)» μέ ένα πλούσιο φιλοσοφικό περιεχόμενο. Γενικά φαίνεται ότι τό σέξ και ή βία άποτελοϋν τό θέμα τών σύγχρονων διηγηματογράφων. Μερικοί άπ' αυτούς βυθίζονται σ' άπογοήτευση σέ μία προσπάθειά τους νά επιλύσουν σύγχρονα οικονομικά και ήθικά προβλήματα. Πολλοί άπό τούς συγγραφείς αυτούς προέρχονται άπό τήν μεσαία τάξη. Μερικά διηγήματά τους είχαν μεγάλη κυκλοφορία και μερικά έτυχαν καλής κριτικής. Τό γεγονός όμως παραμένει ότι τό μεγαλύτερο μέρος τών διηγημάτων δέν αναφέρεται πλέον σέ θέματα ψυχολογικών ή άλλων άνωμαλιών, ένώ τό άναγνωστικό κοινό ένδιαφέρεται περισσότερο μέ θέματα αναφερόμενα στό άνθρώπινο πεπρωμένο.

Ένα ένδιαφέρον χαρακτηριστικόν στον τόμέ τών διηγημάτων είναι ή επικράτηση τής πολιτικο-σατυρικής νομβέλας ύπό διαφόρους μορφές. Τά έργα αυτά χαρακτηρίζονται άπό τήν τάση τής πικρής κριτικής πού παρουσιάζεται επίσης στό δράμα και τήν ποίηση και πού καυτηριάζει τις σύγχρονες άτέλειες και άντιγνώμεις, ως και τήν έλλειψη ήθικών αξιών.

Τελευταία συνάντησα ένα σκαπανέα τής νέας τάσεως στη διηγηματογραφία, του όποιου ή 25η συλλογή θά έκδοθί σύντομα. Ο διηγηματογράφος αυτός μάς άναφερε ότι τό σύντομο διήγημα τείνει νά έκλειψη και ότι οι περισσότεροι συγγραφείς βρίσκονται σ' άδιέξοδο, γιατί οι έμπειρίες τους είναι περιωρισμένες.

Τό γεγονός όμως παραμένει ότι μία νέα τάξη νεαρών συγγραφέων άρχισε νά κάνει τήν εμφάνισή της. Οι συγγραφείς αυτοί, πού προέρχονται κυρίως άπό τις έργατικές και καταπιεζόμενες τάξεις, πραγματεύονται ποικίλα θέματα δίνοντας έτσι μία νέα ώθηση στην 'Ινδική Πεζογραφία.

Μετ. Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μιχ. Δ. Στασινόπουλου: Σκέψη και Ζωή — (Δοκίμια και Χρονικά), έκδ. Έστίας, Άθήνα. — Γ. Άμποτ: 'Ιόλη, έκδ. «Τό Έλληνικό Βιβλίο», Άθήνα, 1970.

Θά κοινοτοπούσαμε άν δηλώναμε πόσο τό λιτό και καθαρό ύφος ταιριάζει σέ όλα τά θέματα και πόσο μιλά κατευθεία τό λιτό κείμενο. Στην περίπτωση του Μιχ. Στασινόπουλου πρέπει νά επαναληφθί ή άλήθεια αυτή, προπαντός σήμερα πού τό δοκίμιο δανείστηκε τόσες πολλές εκφράσεις, λέξεις και όρους άπό τούς άπίθανους άπιστημονικούς κλάδους, ώστε νά κατανοή άκατανόητο άπό τή μία, λεκτικό άραβουργήμα άπό τήν άλλη. Ένώ τά δοκίμια του Μιχ. Στασινόπουλου, πού περιλαμβάνονται στό βιβλίο του «Σκέψη και Ζωή — Δοκίμια και Χρονικά», σαφή, καθαρά στην

διατύπωση και στην σκέψη, θαρρείς ιδέες και πράγματα κλωνμένα όλα άπ' όλες τις μεριές και στρογγυλεμένα, άπέριττα ρηγμένα στό χαρτί μέ τή δυνατή συντομία, σέ πείθουν πώς μόνο τό ουσιαστικό ό συγγραφέας τους κυνήγισε, άπορρίπτοντας καθετί άλλο. Τά διαβάσεις και τά χαιρέσαι — και λέω αυτό τό «χαιρέσαι», γιατί άν λείπει τό συναίσθημα τής τέρφης, τότε τί τέχνη είναι τό δοκίμιο; Άσφαλώς ή πρόθεση του συγγραφέα όλοφάνερα δέν είναι ή συγγραφή «άτελους μελέτης άπό έλλειψη στοιχείων» και γιά νά σκεπάση τήν άδυναμία τή ντύνει μ' αισθηματικά στοιχεία. Έντυπώσεις, αντίληψεις, βιώματα, όλα ξεκαθαρισμένα τά φορμάρει σ' έκταση όσο τό δυνατό μικρή (έκτός άπό ένα-δυό) γιά νά γίνουν εύληπτα κατά τή μετάδοσή τους στον τρίτο άπό διάθεση διαλόγου χωρίς άπαιτήσεις καθοδηγητή, σωτήρα ή μεσοία.

Τό βιβλίο «Σκέψη και Ζωή» διαιρείται σέ τρία μέρη: α) Στή χώρα του στοχασμού, β) ή ποίηση και οι ποιητές και γ) τό χρονικό τής ζωής. Τά ακολουθεί «ευερέθριο» (κυρίων όνομάτων). Τά κείμενα καλύπτουν ένα μεγάλο χρονικό διάστημα άπό τό 1929—1968 (μερικά έχουν χρονολογία). Παρόλη όμως αυτή τή μεγάλη χρονική περίοδο δέν συναντάς σ' αυτά άλλαγή βασικών όψέων. Δέν ξέρω, βέβαια, άν αυτό επιβλήθηκε άπό τή γραμμή έπιλογής, πού ακολουθήσε ό συγγραφέας όταν τά μάζευε γιά νά τά έκδόση σέ βιβλίο. Τά δυό πρώτα μέρη περιλαμβάνουν τις αντίδράσεις του συγγραφέα άπό πεζά, θεατρικά (κείμενο κι' όχι παράσταση) και ποιητικά κείμενα. Σ' αυτό «Η περίπτωση τής ελικρίνειας», δοκίμιο στοχασμού, πού κλιμακωτά όδευει άπό τ' άπλά στό συνθετώτερα, κατέχει τό καιριο σημείο και δείχνει τή δύναμη του συγγραφέα και τά συγγραφικά του προτερήματα. Δυό άλλα τά «Ένας άλλος μολυβένιος στρατιώτης» και «Έν τή Έρήμω» θά τά λεγα διηγήματα, παρά δοκίμια, άφου τό κλίμα δοκιμίου επιτρέπεται σήμερα νά μπή και άλλου: πέσανε πιά τά σύνορα μεταξύ τών ειδών.

Τό τρίτο μέρος («Τό χρονικό τής ζωής») όλοφάνερα υπερέχει τών άλλων μερών, γιατί τά θέματά του έχουν ευρύτερη σημασία, όπως π.χ. οι χάρτες τών άνθρωπίνων έλευθεριών (Άγγλία, Γαλλία, Άμερική). 'Όστόσο και σ' αυτό («Τό Μοσχαρακι») και τό «Σκοτωμένο εκκλησάκι), δυό πολύ αισθηματικά κείμενα, θάχαν τή θέση τους ως διηγήματα του συμβολιστικού κλίματος. Ξεχωρίζοντας αυτά τά δυό μαζί μέ τ' άλλα δυό του πρώτου μέρους δέν τ' άδικώ. 'Ίσα ίσα όμολογώ πώς ξεχωριστά μου άρεσαν γιατί τό μήνυμά του ό Στασινόπουλος σωστό τό μετάδωσε μέ πολύ συγκίνηση και μέσα άπό γενικώς παραδεκτά και κατανοητά σύμβολα.

* * *

'Ιόλη είναι τ' όνομα ενός τάνκερ. Σ' αυτό τό τάνκερ και γι' αυτό τό τάνκερ πλέκται

τὸ μυθιστόρημα τοῦ Γ. Ἀμπωτ. Τὸ κεφάλαιο ποῦ δὲν ἔχει πατρίδα καὶ θρησκεία, προσφέρει τὸ τάνκερ στὸ κομμουνιστικὸ μπλόκ γιὰ νὰ μεταφέρει μπενζίνα ἀεροπλάνων στὸ Βόρειο Βιετνάμ. Ἀπὸ τὸ ταξίδι αὐτὸ — ποῦ δὲν εἶναι παράνομο σύμφωνα μὲ τὰ διεθνή, γιατί μήτε ἡ Λιβερία, μήτε ἡ Ἑλλάδα πλεχτήκανε στὸν πόλεμο τοῦ Βιετνάμ — δημιουργοῦνται συμβάντα καὶ διάλογοι, ποῦ δείχνουν τύπους καὶ στάσεις ζωῆς. Ὁ ἐφοπλιστὴς Κάσογλου ἀντιπροσωπεύει τὸ κεφάλαιο καὶ τὴν ἀστική τάξη, ποῦ μὲς τὰ δίκτυά του πλέκει ὀλόκληρο κόσμο γιὰ τὸ κέρδος — αὐτὴ εἶναι ἡ πίστη τοῦ κεφαλαίου. Ὁ Μόσχος δείχνει τὸ νέο μὲ τὰ ὄνειρα καὶ τὴν τιμιότητα τῆς νιότης, ποῦ ὑποτάσσεται ὅμως, ἔστω καὶ μὲ λίγες κάποτε γενναϊόφρονες χειρονομίες, στοὺς συμβιβασμοὺς τῆς ζωῆς· τὸ ρωμαντικὸ στοιχεῖο κι' ἡ καθαρότητα τῆς νιότης συχνὰ φανερώνονται στίς σκέψεις καὶ τίς πράξεις του, μὰ στὰ στερνὰ δέχεται αὐτοβούλως νὰ μπῆ στὴν ἐννοια τοῦ ἀστικοῦ συμφέροντος καὶ νὰ σιωπήσῃ ὡστε ἡ ἀσφάλεια νὰ πρῶσῃ τὸ χαμὸ τοῦ τάνκερ. Ὁ Μπαρμάτος εἶναι ἓνα τολμηρὸ ναυτόμωτρο δυστυχισμένου στὸ βάθος παρόλη τὴ φυσικὴ ἐξυπνάδα του. Ὁ Φιορεντίνος ἀντιπροσωπεύει τὸν ἐξυπνο τύπο τοῦ συνοδοιπόρου, ποῦ δουλεύει πιστὰ καὶ τὸ κεφάλαιο καὶ τίς φιλελεύθερες ἰδέες, χωρὶς τύψεις, χωρὶς στέρεες ἀρχές. Ὁ συγγραφέας κοιτάζει νὰ δώσῃ τὴν ἐρμηνεία τοῦ χαρακτῆρα αὐτοῦ μὲ τὸ πλέγμα μίας ἐρωτικῆς ἀποτυχίας, ἓνα ψυχαναλυτικὸ στοιχεῖο, ποῦ προβάλλεται καὶ γιὰ τὸν τύπο τοῦ Μόσχου καὶ τοῦ Μπαρμάτου, ἐνῶ ἀντίθετα τὸ στοιχεῖο αὐτὸ δὲν ὑπάρχει γιὰ τὸν Κάσογλου καὶ τὸν δεῦτερο πλοίαρχο τῆς Ἰόλης τὸ Γαζόπουλο· οἱ αὐτοὺς τὰ ἐπαγγελματικὰ καὶ ἐγωιστικὰ στοιχεῖα ὑπερέχουν. Κοντὰ σ' αὐτοὺς τοὺς τύπους κινεῖνται ἄλλοι ὅσιν τὴν Ἄννα καὶ τὴν Ἑλένη, δύο γυναικεῖοι χαρακτῆρες ἐκκρηκτικοί.

Τὸ τάνκερ ξεκινᾷ ἀπὸ κάποιο ρωσικὸ λιμάνι τοῦ Εὐξείνου Πόντου μὲ προορισμὸ τώρα τὸ Βλαδιβοστόκ. Ὁ Μπαρμάτος, πρῶτος μηχανικός, ἀπὸ διαίσθηση ἢ πληροφορίες ἀποφασίζει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ καράβι καὶ ριψοκινδυνεύει μ' ἓνα πείσιμο στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ μολογήσῃ ἀργότερα πᾶνω στὸ μεθῦσι του τὸν πραγματικὸ προορισμὸ τῆς Ἰόλης. Τὸ τάνκερ στὸ ταξίδι του μὲς τὸν Ἰνδικὸ σιναντᾶ κυκλῶνα, ἀλλὰ ὁ πλοίαρχος Φιορεντίνος παρὰ τίς διαταγὲς εἰδικῶν σταθμῶν περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸ μάτι. Οἱ Νοτιοβιετναμέζοι εἰδοποιήθηκαν γιὰ τὸν προορισμὸ τῆς Ἰόλης καὶ μιά κανονιοφόρος τους τὸ σταματᾷ, παίρνει γιὰ ἄμνηστος τὸν Μόσχο καὶ διατάζει τὸ καράβι νὰ προχωρήσῃ σὲ δικά τους λιμάνι. Ἡ ὀμίχλη παρεμβάλλεται τὸ θράδυ γιὰ νὰ χάσουν τὴν Ἰόλη, ποῦ τὸ πρῶτὴν ἀνακαλύπτει ἀεροπλάνο νὰ τραβᾷ πρὸς τὰ νερά τῆς Βόρνεο. Ἀρχίζει πάλιν τὸ κυνηγητὸ. Καὶ καταλήγει ἡ περιπέτεια μὲ τὴν πυρκαγιά κι' ἀνατίναξη τοῦ карабиου καὶ μὲ τὸ κάψιμο τοῦ πληρώματος.

Αὐτὴ εἶναι ἡ βασικὴ ἱστορία τοῦ карабиου «Ἰόλη».

Τὰ ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν ἀρχή, στὸν Πειραιᾶ, ρωσικὸ λιμάνι, ταξίδι τῆς Ἰόλης, κυκλῶνας, στάση τοῦ πληρώματος, κυνηγητὸ στὴ θάλασσα τῆς Ἰνδοκίνας, ἡ πυρκαγιά καὶ ἡ ἀνατίναξη, τὸ κάψιμο τοῦ πληρώματος καὶ τὰ ἄλλα τῆς Ἀθήνας δίνουν μιά σειρά μὲ πολλὰ εἰκόνας, ποῦ βοηθοῦν τὸν κινηματογράφο νὰ ἐκμεταλλεῖται τὴν «Ἰόλη». Δὲν ξέρω ἂν ὑπῆρχε γι' αὐτὸ πρόθεση τοῦ μυθιστοριογράφου κατὰ τὸ γράψιμο. Σὰν ἀναγνώστης βλέπω τὴν ἀξία τοῦ κειμένου αὐτοῦ ἂν κατάλληλα ὑλοποιεῖται στὴν τέχνη τῆς εἰκόνας. Ἐπάρχει πάρα πολλὴ δρᾶση μὲ ἀναπάντεχα. Ἡ δρᾶση μάλιστα αὐτὴ δίνει καὶ τὸ ἐπικὸ στοιχεῖο. Π.χ. τὸ πείσιμο τοῦ πρῶτου μηχανικοῦ στὴ θάλασσα, ὅταν ἀντίκρου βρισκόταν ἄλλο καράβι σὲ θέση ἐπικίνδυνα νὰ συγκρουεῖται μὲ τὴν «Ἰόλη», ὁ κυκλῶνας στὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸ, ἡ στάση τοῦ πληρώματος μὲ τοὺς ἐνοπλοὺς Βιετναμέζους, ποῦ προβάλλει τὰ πολυβόλα γιὰ νὰ τὴν κατανικήσουν, τὸ κυνηγητὸ τῆς «Ἰόλης» ἀπὸ τὴ Νοτιοβιετναμέζικη κανονιοφόρος, οἱ ἐκρήξεις πᾶνω στὸ τάνκερ, προπάντῃ ἡ προσπάθεια τοῦ πληρώματος τῆς νὰ διασωθῇ, πρᾶγμα ποῦ δὲν τὸ κατορθώνει καὶ κατακαίεται.

Κοντὰ στὰ ἐπικὰ στοιχεῖα ξεχωρίζουν σαφῶς καὶ τὰ δραματικά, ἰδίως ἡ Ἄννα ποῦ πεθαίνει ἀπὸ αἰμορραγία σὲ ἔκτρωση κι' ὅταν πᾶνε νὰ τὴν ριζοῦν στὴ θάλασσα οἱ ὑπεύθυνοι γιὰ ὅλα Σπύρος καὶ Ἑλένη, ἡ τελευταία μὲ τὸ αὐτοκίνητο σπρᾶχνει καὶ τοὺς δυὸ γιὰ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ θῆμα τῆς, τὰ δεσμά τοῦ γάμου τῆς καὶ νὰ παντρευτῇ τὸν Φιορεντίνο.

Οἱ συγκρούσεις χαρακτῆρων εἶναι συνεχεῖς, κορυφώνονται ὅμως μετὰ τὸ πλοιάρχου καὶ ὑπαρχου, Σπύρου καὶ Ἑλένης, Ἄννας καὶ γονιῶν τῆς. Ἀλλὰ καὶ τὰ δευτερεύοντα πρόσωπα δὲ συμπληρῶνουν ἀπλῶς, ἀλλὰ ἀποτελοῦν καὶ αὐτὰ σαφεῖς τύπους, ἔστω κι' ἂν γεμίζουν δευτερεύουσας σημασίας ἐπεισόδια.

Γενικὰ τὸ μυθιστόρημα δίνει τρεῖς ἀτμόσφαιρες: α) αὐτὴ τῶν ἐφοπλιστῶν καὶ τῶν μεγάλων κεφαλαίων, β) αὐτὴ τῆς μικροαστικῆς τάξης καὶ γ) αὐτὴ τῶν ναυτικῶν μας πᾶνω σ' ἓνα τάνκερ. Οἱ ἐπεκτάσεις εἶναι εὐκολες ἀρκεῖ νὰ μορφεῖ ἀπὸ τίς ἀναδρομὲς, τίς σκέψεις καὶ τὰ ὄνειρα τῶν ἠρώων νὰ συμπληρῶνται.

Ὁ γοργὸς τρόπος γραφῆς τοῦ μυθιστορηματος σὲ κρατᾷ πολὺ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΕΝΔΡΟΥ ΑΟΡΑΤΟΣ

Στὸ «φυτολογικὸν Λεξικόν» Παναγιώτη Γενναδίου (σελίς 130), ἀναφέρονται τὰ ἀκόλου-

θα περι άόρατου:

«Άρκευθος ή Φοινικική, τó κοινώς Κέδρος ή Κέντρος, εις δέ τás νήσους του Αιγαίου φίδα, έν Κρήτη όνομάζεται άγριον κυπαρίσσι, έν δέ τή Κύπρω άόρατος. Πιθανώς τó έτερον βράθu του Διοσκουρίδου και ή άρκευθος του Θεοφράστου. Τό άλλο βράθu του Διοσκουρίδου αναφέρεται εις τήν άρκευθον τήν κάκοσμον, κοινώς Μαλλόκεδρο ή Μπλόκεδρο και έν Κύπρω Κυπαρίσσι του Τροόδου ή άγριον κυπαρίσσι».

Στό βιβλίον «Τά Δημώδη όνόματα τών φυτών», ύπό Θ. Χελδράϊχ και Σπ. Μηλιαράκη, καθηγητού τής βοτανικής, έκδοσις 1925, σχετικά με τó όνομα άόρατος αναφέρονται (σελίς ιγ'), τά ακόλουθα:

«Κατά τόν Σταμάτιον Κρίνον τó όνομα άόρατος τó όποϊον δίδεται σήμερον έν Κύπρω εις τó φυτόν τó κοινώς Κέδρον (άγριοκυπαρίσσι), προήλθεν έκ φθογγικών αλλοιώσεων τής λέξεως βράθu. Όπως δέ δειξη τήν όντως παράδοxon και άπίστευτον ταύτην μεταβολήν, παρακολουθεϊ τás διαφόρους κατά καιρούς όνομασίας του βράθuος (ή τής άγρίας κυπαρίσσου) και συγκρίνων αυτάς προς τά συνώνυμα του Διοσκουρίδου, άγεται εις τήν εξής παράθεσιν τών κατά διαφόρους χρόνους παραλλαγών:

Έκ του βράθuος έγένητο βάραθρον, είτα βάρον, βάρυτον, έκ τούτου δέ βόρατος και έκ τούτου άόρατος.

Άπό δική μας έρευνα ό άόρατος είναι γνωστός στήν περιοχήν τών χωρίων Βοκολίδας—Ταύρου και Κώμας Γιαλού και με τó όνομα άβραθκιά και άβρατζιά, ή, στό δέ Παραλίμνι, πού άλλτε ανάμεσα Παραλιμνιού και Άγίας Νάπας ύπήρχε πυκνότατον δάσος άπό άόρατους, τó δένδρον είναι γνωστόν και ως βόρατος, ό.

Νομίζω ότι τó όνομα άβραθκιά ή άβρατζιά, με ρίζαν τó βράθu, ένιαχύει κατά πολύ τήν άποψιν του Στ Κρίνου, ότι δηλαδή ή λέξις άόρατος προήλθεν άπό τó βράθu.

A. ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ

MNHMH

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ,
ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΗΡΩΣ
ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

70 χρόνια άπό τήν γέννησή του

Φυσιογνωμία άπό τίς κορυφαίες τής κλασικής φιλολογίας του αϊώνα μας, πού ανύψωσε και με τó παράδειγμα τής έντιμότητας και του έπιστημονικού ήθους, τήν ίδια τήν πνευματική του άκτινοβολία και προσφορά σε συμβολικές προεκτάσεις, ό Ιωάννης Συκουτρής, πού συμπληρώνονται φέτος έβδομήντα χρόνια άπό τήν γέννησή του, άποτελεί τήν ήρωϊκή-

τερη παρουσία στον τόπο μας, στον τομέα τής έπιστημονικής φιλολογικής έρεύνης. Μεσα στα τριαντάξη χρόνια τής ζωής του, είναι ν' άπορη κανέναν πώς μπόρεσαν να πραγματοποιηθούν τόσες πολλές κατακτήσεις, κατακτήσεις πού άνοιξαν καινούργιους, πρωτόγνωρους δρόμους, όπου άνθοβολεί στήν πιο γοητευτική του παρουσία, ό άρχαίος έλληνικός λόγος.

Άλλά ό Συκουτρής, πολύπλευρη και πολυεδρική φυσιογνωμία, δέν άσκολήθηκε με τήν ξεχωριστή έκείνη έπιτυχία τών κορυφαίων, μονάχα με τήν κλασική φιλολογία, αλλά και με τήν Βυζαντινή Γραμματεία και τήν νεοελληνική λογοτεχνία. Η δραστηριότητά του ήταν συνυφασμένη με τόν βαθύτερο εκείνο μόχθο τής δημιουργικής άρετής με τήν ένταση και τήν έκταση, πού άποθησαυρίζει τή γνώση και άνανεύνει έτσι τήν πίστι και τήν αίσιοδοξία του άνθρώπου. Προσπαθούσε και άγωνιζόταν και άγωνιούσε να κάνει μέτοχους, να μιήση στή δική του εύρυμάθεια, στις δικές του κατακτήσεις, τους πολλούς. Γιατί μονάχα έτσι θα γινόταν δυνατή μιá καθολικότερη πνευματική άνθιση, μιá αναγέννησις τής νεοελληνικής Παιδείας στο σύνολό της.

Προσωπικότητα κρουστάλλινης διαύγειας ήταν ό Συκουτρής, πού αγκάλιαζε τήν έπιστήμη με κείνη τήν τρυφερή συγκίνηση πού μονάχα ό ποιητικός λόγος μπορεί ν' άποδώσει. Άφοσιωμένος και στήν έπιστήμη και στον άνθρωπο, με τήν ίδια δημιουργική λατρεία, μάς έδωσε ένα πρότυπο μεθόδου στήν αναζήτηση τής βαθύτερης έπικοινωνίας μας με τήν όμορφία του κλασικού λόγου.

Ό Συκουτρής ήταν ένα πνεύμα καθολικότερης έποπτείας πάνω στήν ίδια τή ζωή, πάνω στα βασικά προβλήματα του νεώτερου Έλληνισμού, πάνω στις αϊώνιες άγωνίες και άησυχίες του άνθρώπου, άκόμα πάνω στο ρόλο πού έπρεπε να παίξει ό άρχαίος έλληνικός λόγος στή διαμόρφωση τής νεοελληνικής παιδείας. Και είναι χαρακτηριστικό τó άπόσπασμα, άπό τόν ένεργητήριο λόγο του ως ύφηγητού τής Άρχαίας Έλληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Άθηνών, τόν Ιανουάριο του 1931, έδώ και σαράντα χρόνια. Άναφέρεται στο καθήκον του φιλόλογου πού όφείλει να συνδέσει, με μιá δημιουργική ένότητα, τήν άρχαία και τήν σύγχρονη πνευματική ζωή του τόπου του, αλλά και τήν πραγματικότητα τής έποχής του: «Χρειάζεται ό φιλόλογος πολλά και δυσάποκτητα έφόδια. Πρέπει, πρώτα πρώτα, να γνωρίζη τήν σύγχρονον ζωήν, με τήν όποϊαν θα φέρη εις έπαφήν του παρελθόντος τά δημιουργήματα. Άλλά δέν άρκει να γνωρίζη τήν ζωήν του παρόντος. Πρέπει και να τήν ζής. Πρέπει να αισθάνεσαι μέσα σου έντονα και ζωηρά τás ανάγκας της και τás άησυχίας της, τους πόθους και τás έλπίδας της, τás αναζητήσεις και τά προβλήματά της, αν θέλης να γονιμοποιήσης σ' αυτήν τó παρελθόν. Πρέπει να

γνωρίζεις ενεργῶς και νά αισθάνεσαι τήν σύγχρονον λογοτεχνικήν ζωήν, ἄν θέλῃς νά ζωντανεύσῃς δι' αὐτῆν τὰ ποιήματα τῆς Σαπφούς και τοῦ Καλλιμάχου».

Με τὸν λόγο του ἐκεῖνο, καθιερωμένος ἦδη με λαμπρὲς ἐργασίες, ἕνα λόγο πού εἶχε τίτλο «Φιλολογία και Ζωή» ἄνοιξε ὁ Συκουτρῆς, σὲ ἡλικία τριάντα χρόνων, ἕνα καινούργιο δρόμο γιὰ τὴν ἐπιστήμη και τὴν Παιδεία. Καί εἶναι σωστὴ ἡ διαπίστωση ἐνὸς ἄλλου λαμπροῦ φιλολόγου πού χάθηκε πρόσφατα, τοῦ Βασ. Λαοῦρδα, ὅτι «τὸ ἐναρκτήριο αὐτὸ μάθημά του ἔχει ἦδη περάσει στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους μας ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ βασικότερα κείμενα τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ». (Περ. «Νέα Ἑστία», 1.4.58 σ. 451).

Ἄλλὰ τὸ ἴδιο πάθος, πού φλόγιζε τὴν καρδιά του Συκουτρῆ γιὰ τὴν ἐπιστήμη, φλόγιζε και τὸν ἀγῶνα του γιὰ μιὰν εὐεργετικὴ γιὰ τὸ ἔθνος παιδεία, γιὰ τὴν γενικώτερη πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου. Αὐτὴ τὴ φλόγα τὴν ἄπλωνε στὴν ἀσταμάτητη δραστηριότητά του. Με τὴν ὀργάνωσι τοῦ φιλολογικοῦ κύκλου στὸ πανεπιστήμιο (1932—1937), με τὶς παραδόσεις του στὸν «Ἀσκραῖο» τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξε ὁ ἐμφυχωτής, με τ'ς ὁμιλίαις του σὲ διάφορους ἑλληνικοὺς χώρους ἱστορικοὺς ἢ ἀρχαιολογικοὺς.

Μιὰ μέθη δημιουργικῆς ὁμορφιάς στάθηκε ὀλόκληρη ἡ ζωὴ του. Ἀγωνίστηκε με συνέπεια και θάρρος, με τὸ θάρρος ἐκεῖνο πού φτάνει ὡς τὴν ἑκατὴ ἀποθῆσσι τῆς αὐτοθυσίας. Πικράθηκε. Ἄνθρωποι πού δὲν μπορούσαν νά δεχθοῦν τὴν ἐπιστημονικὴ του αὐθεντία, τὴν ἰδιοφυΐα του, τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς του, ἀγωνίστηκαν με πρωτοφανῆ ἐμπάθεια, νά σπιλώσουν τὸ ἀπαρόμοιστο ἦθος του, νά καταστρέψουν τὴν κρυστάλλινη καθαρότητα τῶν προσανατολισμῶν του, τῶν εὐεργετικῶν του κατακτήσεων. Ἡ ἐμπάθεια αὐτὴ συνετέλεσε στὸν πρόωρο χαμό του, πάνω στὰ τριανταεξὶ ἀνησιμένα του χρόνια, ἀνύψωσε ὅμως τὸν Συκουτρῆ στοὺς κορυφαίους φιλολόγους και μάρτυρες τῆς ἐποχῆς του.

Ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς (1901—1937) παραμένει και σήμερα κορυφαῖος, ὁ φιλόλογος πού ἀνοίξε φωτεινοὺς δρόμους και εἶδε μέσα στὴ σύγχυσι τῆς ἐποχῆς του, σωστὰ τὸ θέμα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἀλλὰ και τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ καθολικώτερα. Χρέος δικό μας εἶναι νά τὸν μελετοῦμε και γιὰ νά γνωρίσουμε τὴν εὐεργετικὴ δροσιά τοῦ λόγου του και τὴ θερμὴ τῆς πνευματικῆς του ἀκτινοβολίας και τὸ ὑψηλὸ αἶσθημα τῆς ἐπιστημονικῆς του εὐθύνης. Χρέος ἀκόμα ἔχουμε νά τὸν τιμήσουμε φέτος, με τὴν εὐκαιρία τῶν ἐβδομηντὰ χρόνων ἀπὸ τὴν γενναιά του. Θὰ εἶναι μιὰ τιμὴ σ' ἕναν ἀληθινὸ πνευματικὸ ἥρωα τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ.

ΔΗΜ. ΣΤΑΜΕΛΟΣ

(«Τὰ Σημερινά»), 5 Ἰουλίου 71).

ΑΠΩΛΕΙΕΣ

ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ

(1904—1971)

Ὁ θάνατος τοῦ Πορφύριου Δίκαιου, ἀρχαιολόγου με διεθνή φήμη, στέρνε τὴν κυπριακὴ ἐπιστήμη μιὰν ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἐπιστημονικὲς διανοίαις τῆς, ἔστω κι' ἂν αὐτὸς συμπλήρωσε τὴν ἔκδοσι τοῦ βασικοῦ του ἀρχαιολογικοῦ ἔργου. Ἡ παρουσία του ὅμως στὰ ζένα πανεπιστήμια ἦταν μιὰ ζῶσα γιὰ τὴν Κύπρο προβολή. Ἐξάλλου ἀναμένονταν κι' ἄλλες, ἴσως μικρότερες σημασίας συμπληρωματικὲς ἐργασίες, κυρίως ἡ συγγραφή ἐνὸς συνθετικοῦ ἔργου γιὰ τὴν Κυπριακὴν Ἀρχαιολογία πού προγραμματίζε (σύμφωνα με τὶς δηλώσεις τοῦ ἀρχαιολόγου Βάσου Καργιῶργη).

Ἀσφαλῶς ὑπῆρξε τιμὴ γιὰ τὴν Κύπρον ἡ ἀνακήρυξη τοῦ Πορφύριου Δίκαιου ὡς μέλους, ἐταῖρου και ἐπιτίμου διδάκτορος διαφόρων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν και πανεπιστημίων, κυρίως τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἀνασκαφές του κι' ἡ μελέτη τῶν εὐρημάτων του γιὰ τὶς ὁποῖες τιμήθηκε, ἔδειχναν πόσο παλιὸς ἦταν ὁ κυπριακὸς πολιτισμὸς (ὀκτὼ χιλιάδες π.Χ.). Τοῦτο κι' ὅλας ὑπῆρξε γιὰ τὴν Κύπρο μιὰ προσθήκη τριῶν χιλιετηρίδων ζωῆς.

Σημαντικώτερες θεωροῦνται οἱ ἐργασίες του γιὰ τὸ Νεολιθικὸ Πολιτισμὸ τῆς Κύπρου και ἡ ἀνασκαφὴ του στὴν Ἐγκωμη με τὶς πινακίδες κυπρο-μινωικῆς γραφῆς, τὰ ἀγγεῖα και τὸ ἄγαμα τοῦ Ἀπόλλωνα Κεραϊάτη, πού ἀνάσκει ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰῶνων γιὰ ν' ἀποτελοῦν πλούσιο ὑλικὸ γιὰ ἔκθεσι και μελέτη ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους.

Ἡ Κυπριακὴ Ἐπιστήμη, πού ἕνας βασικός της στῆλος ὑπῆρξε ὁ μόχθος του, θὰ διατηρῆ τὴ μνήμη του ὅχι με κενοὺς λόγους, ἀλλὰ με ἔνθερμη συνέχισι τοῦ ἔργου του.

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

ΜΝΗΜΗ Γ. ΣΠΑΤΑΛΑ

(1887—1971)

Μιὰ ἀνέκδοτη αὐτοβιογραφία ἐνὸς ἐλάσσονος τῶν Γραμμάτων

Ἄναδημοσιεύομεν ἀπὸ τὴ «Νέα Πολιτεία» (15 Αὐγ. 1971) τὴν αὐτοβιογραφία τοῦ Γ. Σπαταλά πού κάποτε ἀποστείλε στὸν κριτικὸ Ἰ. Μ. Χατζηφώτη:

«Ὁ Γεράσιμος Σπαταλάς, τοῦ Σπύρου και τῆς Μαρίας, γεννήθηκε στὴν Κέ κυρα στὶς 7 Ἰουλίου 1887. Τὰ πρώτα γράμματα τῆμαθε στὸ ἰδιωτικὸ σχολεῖο τοῦ Γ. Τσοῦρη, ὅπου ἔδειξε και μιὰ ζωηρὴ τάσι πρὸς τὴ ζωγραφικὴ, πού ἀργότερα παρατῆσε τελείως, γιὰ ν' ἀφοσιωθῆ στὰ Γράμματα. Ἀφοῦ τέλειωσε τὸ Γυμνάσιο στὴν Κέρκυρα τὸ 1908 κι' ἔκαμε τὴ

στρατιωτική του θητεία, τὸ 1910 γράφτηκε στὴ φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀπ' ὅπου ἀποφοίτησε τὸ 1916. Ἀπὸ τότε ἀσχολήθηκε ἀποκλειστικά μὲ τὰ Γράμματα.

Ἄρχισε νὰ γράφῃ στίχους ἀπ' ὅταν πρωτοκάθησε στὰ θρανία τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, μὰ στὴ δημοσιότητα παρουσιάστηκε ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1910. Δημοσίευσε διάφορες ποιητικὲς συλλογές μὰ ἀπ' αὐτὲς τὴ μόνη ποὺ ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε, εἶναι ἡ συλλογὴ «Αἱμάτων σταλαχτίτες», Ἀθήνα 1915, γιατί σ' αὐτὴ πρωτοδημοσιεύτηκε ἡ («Ὠδὴ στὸν Κόρακα»), ποὺ ὅταν τὴ διάβασε ὁ Γρ. Ξενοπούλου, ἔγραψε στὸ («Ἔθνος») («Ἐγεννήθη ἡμῖν ποιητής»).

Ἡ κοινωνικὴ του δράση ὑπῆρξε πολὺ περιορισμένη. Γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα ἀνακατεύτηκε σὲ μιὰ σοσιαλιστικὴ κίνηση, ποὺ ἄρχισε στὴν Κέρκυρα μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Θεοτόκη καὶ συνεχίστηκε στὴν Ἀθήνα μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Χατζόπουλο, τὸ Σπ. Μελά καὶ τὸ Ν. Γιαννιό. Μὰ ὁ Σπαταλᾶς ὑπῆρξε σχεδὸν ἀποκλειστικὸς ἄνθρωπος ἀφοσιωμένος στὰ Γράμματα. Τὸ 1919 ἔβγαλε τὸ μηνιαῖο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ («Μαῦρος Γάτος») ποὺ κράτησε ἕνα χρόνο καὶ τὸ 1926 ὁ θάσος Βεάκη - Νέζερ ἔπαιξε στὸ θέατρο («Κεντρικὸ») τὴν κωμῶδιάν του («Ὁ κληρονόμος τοῦ τσάτσου»), ποὺ σημείωσε ἀξιόλογη ἐπιτυχία καὶ ποὺ κατόπιν παίχτηκε πολλὲς φορές καὶ στὸ θέατρο καὶ στὸ ραδιοφωνικὸ σταθμὸ Ἀθηνῶν. Τὸ ἔργο αὐτὸ δημοσιεύτηκε σὲ βιβλίον τὸ 1930 ἀπὸ τὰ «Μουσικὰ Χρονικά» καὶ τὸ 1932 πῆρε τὸ «Λαμπρὸν θεατρικὸ βραβεῖο» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐπίσης, ὅταν ὁ Μ. Μαλακάσης πῆρε τὸ Ἀριστεῖο τῶν Γραμμάτων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ χρηματικὸ ἔπαβλο τόκαμε τρία βραβεῖα καὶ τὸ πρῶτο τῶν Σπαταλᾶ («γιὰ τὴ συμβολὴ του στὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα»). Σὰν φοιτητὴς, ὑπῆρξε μέλος τῆς «Φοιτητικῆς Συντροφίης» καὶ αγωνίστηκε γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Ἔλαβε μέρος στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τὸ 1912-13 καὶ ἴδρυσε τὸ φιλολογικὸ καφενεῖο («Μαῦρος Γάτος»), ποὺ συγκέντρωσε σχεδὸν ὅλους τοὺς λογοτέχνες τῆς Ἀθήνας καὶ ὅπου θῆκαν ἕνα πλῆθος λογοτεχνικὰ περιοδικὰ, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σταματήσῃ ἡ πρόληψη ἐναντίον τῆς δημοτικῆς. Τὸ 1914 ἔμεινε στὴ Θεσσαλονικὴ, ὅπου ἔκανε συντροφιά μὲ τοὺς ζωγράφους Μαλέα καὶ Γουναρόπουλο καὶ μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα τὸ Ζάκχο, φίλιες ποὺ διατήρησε ἔπειτα καὶ στὴν Ἀθήνα. Ὅταν ἰδρύθηκε τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης καὶ διορίστηκε ἐκεῖ καθηγητὴς τῶν Νεοελληνικῶν Γραμμάτων ὁ Γιάννης Ἀποστολάκης, ὁ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου ἐκείνου Θεοδωρίδης, ἀπὸ μέρους κι' ἄλλων καθηγητῶν τοῦ ἴδιου Πανεπιστημίου, πρότεινε στὸ Σπαταλᾶ ν' ἀναλάβῃ μιὰ δευτέρη ἔδρα Νεοελληνικῶν Γραμμάτων στὸ ἴδιο Πανεπιστήμιον, σὰν ἀντιπερισσός τοῦ Γ. Ἀποστολάκη, μὰ ὁ Σπαταλᾶς ἀρνήθηκε, μὴ θέλοντας νὰ περιορίσῃ

τὴν ἐπιστημονικὴ του δράση στὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα, γιατί ἀπὸ τότε τὸν ἀπασχολοῦσαν πλατύτερα προβλήματα τῆς ἀρχαίας, τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς νέας φιλολογίας.

Τὸ ἔργο τοῦ Σπαταλᾶ εἶναι πλατὺ ἔγραψε πολλὰ πρωτότυπα ἔργα, ποιήματα, διηγήματα, θέατρο καὶ κυρίως μελέτες κι' ἔκανε πολλὰς μεταφράσεις ἔμμετρος καὶ πεζὲς σ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, κυρίως ἀπὸ τὰ ἰταλικά κι' ἀρχαία ἑλληνικά. Ἀπὸ τὴν ἐργασία ἐπὶ τῆς ἕνα μέρους θῆκε σὲ βιβλία κι' ἕνα ἄλλο, ἴσως τὸ μεγαλύτερο, δημοσιεύτηκε σὲ διὰφορα περιοδικὰ καὶ ἡμερησίως.

Ἀπὸ τὰ πρωτότυπα ποιητικὰ τοῦ βιβλία, ἀναφέρουμε τὸ «Φραγκμέντα», ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε μικρὲς συλλογές, 1949-50 καὶ τὸ «Δειλινὸς Ἀπόλογος», ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ πρωτότυπα ποιήματα καὶ πέντε πινακίδια Ἐπινίκια, ἔμμετρα, μεταφρασμένα, Ἀθήνα, 1964. Ἐπίσης, τὶς «Περιπέτειες τῆς Ζωῆς» (διηγήματα) καὶ τὸν «Κληρονόμο τοῦ τσάτσου» (κωμῶδιάν) Ἀθήνα 1930. Ἐπίσης τὶς παρακάτω μελέτες: «Ἡ ποίηση στὴ ζωὴ μας κι' ἡ ἐγναπείθεια, ἡ ἀγνοία κι' ἡ ἀκρισία τοῦ Γιάννη Ἀποστολάκη», 1923. «Τὸ ἔργο τοῦ Κ. Θεοτόκη» 1924 («Ὁ Σολωμὸς χωρὶς μεταφυσικὴ κι' οἱ φυσικὲς ὑπερβολές τῆς πολεμικῆς κριτικῆς») 1926. «Τὰ νεανικὰ ἰταλικά ποιήματα τοῦ Δ. Σολωμοῦ» 1936. «Ὁ θεομὸς τῆς οἰκογενείας στὴν ποίηση τοῦ Δ. Σολωμοῦ» 1936. («Νεοελληνικὴ Μετρικὴ») (ἔκδοσις Β') 1944. «Ἡ μορφολογία τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας» 1946 (βιβλίον βασικὸ γιὰ τὴ μελέτη τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν). «Ἡ τονικὴ στιχοιουργία ἀρχαία ἑλληνικὴ» 1952. («Ἀρχαία ἑλληνικὴ μετρικὴ καὶ βυζαντινὴ ὕμνογραφία») 1955. («Τὰ χειρόγραφα Σολωμοῦ κι' ἡ ἔκδοσις τοῦ 1859») 1955. «Ἡ στιχοιουργία τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν» 1960. («Ἡ μελικὴ βυζαντινὴ ποίηση κι' ἡ ἀνθολογία τοῦ Ἀθαν. Καπετανίου») 1960. («Ἐισαγωγὴ στὴ μελέτη τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν») 1961. («Τὸ Λαογραφικὸ Ἄρχειο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια») 1964 («Ἐισαγωγὴ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ καὶ στιχοιουργία») 1962. («Ἡ ἀναθίωσις τῆς τραγωδίας μὲ τὴν ἀρχαία τῆς μουσικῆς») 1962. («Ὁ Θεοδ. Ραϊνᾶχ κι' ὁ Κ. Ψάχος γιὰ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ») 1963. («Ὁ Μ. Τ. Κικέρων κι' ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ στιχοιουργία») 1963. («Μελικὴ μορφή καὶ ἀπαγγελία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ποιημάτων») 1964.

Ἀπὸ τὶς ἔμμετρος μεταφράσεις τοῦ Σπαταλᾶ ἀναφέρουμε τὶς παρακάτω: Σοφοκλῆ «Οἰδίπους Τύραννος» 1963 (ἐγκεκριμένη γιὰ τὴν τελευταία τάξη τῶν Γυμνασίων). Σοφοκλῆ «Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶν» 1932. Ὀμήρου «Ὀδύσσεια» (Ραφωδίης Α-Ζ) 1932. Δ. Σολωμοῦ («Ἰταλικά ποιήματα» (προλεγόμενα καὶ σημειώματα) 1948. Σοφοκλῆ «Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶν» (νέα μετάφρασις μαζί μὲ τὸ κείμενον καὶ σημειώματα). («Σύγχρονη ἰταλικὴ ποίηση») 1959. Εὐριπίδου «Φοίνισσες» (ἐγκεκριμένη ἀπὸ

τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο γιὰ τὸ φεστιβάλ Ἐπιδαύρου καὶ Ἀθηνῶν) 1960. Ἐπίσης, ἀπὸ τίς μεταφράσεις στὸν πεζὸ, ἀναφέρουμε τίς παρακάτω: Γαβρ. Ντ' Ἀννούτσιο «Οἱ δύο παρθένες» 1925. («Ἱστορίες τῆς Πισκάρας») 1926. Ἰωαν. Βοκκακιὸ «Τὸ Δεκάημερο» (ἐκλογὴ ἀπὸ δύο τόμους) 1926. ἐπίσης πρώτη καὶ δεύτερη μέρα, μὲ προλεγόμενα) 1944. Λ. Πιραντέλλο («Ὁ μακαρίτης Ματία Μασκάλ») 1953. Διονυσίου Ἀλικαρνασσέα («Περὶ συνθέσεως ὁνομάτων») (μετάφραση, προλεγόμενα καὶ πολλὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια) 1963. Ὁ Σπαταλάς ἔκαμε καὶ δύο κριτικὰ ἐκδόσεις, μία τῶν ποιημάτων τοῦ Δ. Σολωμοῦ, Ἀθήνα 1936 καὶ μία τῶν ποιημάτων τοῦ Λ. Μαβίλη («Τὰ Σονέτα») 1948.

Ἐκτός ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ βγῆκαν σὲ βιβλία, ὁ Σπαταλάς δημοσίευσε καὶ πολλὰ ἄρθρα καὶ μελέτες σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ἡμερηίδες, ποὺ πλησιάζουν τὰ 200. Ἀπ' αὐτὰ ἀναφέρουμε τὰ «Γιάννης Βηλαράς» (Καινούργια ἐποχὴ, Δίφρος, χειμῶνας 1958), («Ὁ Στ. Μαρτζώκης» (Δελτίον Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου), («Ἡ Λογοτεχνία στὴν Ἐφτάνησο» (Κυπριακὰ Γράμματα) 1947, «Γερ. Μαρκοράς» (Ἑλλ. Δημιουργία, ἀριθ. 63, «Ἡ μεγάλη τέχνη») Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά, 1963 καὶ τὰ σχετικά μὲ τὸ Δ. Σολωμὸ «Νέα Ἑστία» ἀριθ. 731 καὶ 749, καὶ τὸ Λ. Μαβίλη («Ν. Ἑστία»), (Δεκέμβρης 1960), κλπ., κλπ. Ἐπίσης ἔγραφε κι' ἕνα ἱστορικὸ παιδικὸ ἀνάγνωσμα γιὰ τὸν Γρηγ. Παπαφλέσσα 1960».

ΓΕΝΙΚΑ

Στὴ «Νέα Ἑστία» (1 Ἰουνίου 1971) ὁ Π. Γλέζος γράφει σχόλιο γιὰ τὴ «Φιλολογικὴ Κύπρος» 1970. — Στὸ «Λωγιά» (ἀρ. 1, 1971) ὁ Σ. γράφει σημεῖωμα γιὰ τὰ «Ἐκατὸν Ἑρωτικὰ Ἐπιγράμματα» ποὺ μετάφρασε ὁ Νίκος Παναγιώτου. — Στὴ «Νέα Ἑστία» (1 Ἰουλίου 1971) ὁ Γ. Χατζίνης κρίνει τὸν «Πεζὸ Λόγο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὸ «Βῆμα» (18 Ἰουλ. 1971) ὁ Β. Βαρίκας κρίνει τὸν («Ἰησοῦ») τοῦ Μελεῆ Νικολαΐδη. — Στὴ «Μακεδονικὴ Ζωὴ» (ἀρ. 61) ὁ Γ. Ζ. (ωγραφέας) σχολιάζει τὸν «Πεζὸ Λόγο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη — Στὸν «Προσφυγικὸν Κόσμον» (21 Ἰουλ. 1971) ὁ Παῦλος ἠλῶρος κρίνει τὸν «Πεζὸ Λόγο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη καὶ τίς μεταφράσεις τοῦ ἴδιου «130 γιαπωνέζικα ποιήματα». — Στὴ («Σμύρνα») (ἀρ. 36—36) ἡ Χρυσάνθη Ζιτοσία γράφει γιὰ τὴν Πολυξένη Λοιζιάδα, ὁ Παῦλος ἠλῶρος ταξιδιωτικὸ ἀπὸ τὴν Κύπρον μὲ τίτλο («Κύπρος ἢ ἀέρινη») καὶ ὁ Δημ. Χαμπουλίδης κρίνει τὰ «Διηγήματα τῆς Ἰσαβέλλας Σικαριῶν—Μελοβρούβα». — Στὸ περιοδικὸ «Στερεὰ Ἑλλάς» σὲ εἰδικὴ θέση καὶ μὲ τίτλο (1821—1971 — Ἀκατάλυτοι δεσμοὶ Μεσολόγγι—Κύπρος) δημοσιεύεται προσφώνησις τοῦ Ἀντιβασιλέα πρὸς τὸν ὑφυπουργὸν Πάτροκλον Σταύρου ὡς καὶ ἡ ὁμίλια τοῦ Πάτροκλου Σταύρου κατὰ τὴν κατάθεση ληκύθου μὲ κώ-

μα ἀπὸ τὴν Κύπρον σὸ Ἡρώα Μεσολόγγιου. — Στὴ («Μακεδονικὴ Ζωὴ») (ἀρ. 62) σχολιάζεται ἡ «Φιλολογικὴ Κύπρος» καὶ ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος». — Στὴν («Ἱατρολογικὴ τεχνικὴ Στέγη») (ἀρ. 9) δημοσιεύεται μελέτημα τοῦ Κ. Χρυσάνθη μὲ τίτλο («Ὁ Meril Moore καὶ ἡ πολυγραφία»). — Στὴ («Βραδυνὴ») (7 Ἰουν. 1971) ὁ Μπάμπης Κλάρας κρίνει τὸν («Ἰησοῦ») τοῦ Μελεῆ Νικολαΐδη. — Στὸ («Σμύρνα») (ἀρ. 32—33) παρουσιάζεται ἀπὸ τὴν Ι. Μαλόβρουβα ἡ «Φιλολογικὴ Κύπρος» 1970 καὶ τὸ «Εὐρετήριο τῶν πέντε πρώτων τόμων (1960—1965) τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος» τοῦ Χρυσάνθου Κυπριανοῦ. — Στὸ περιοδικὸ «Ἑλλάς—Κύπρος—Τουρισμός» (Ἀθήνα ἀρ. 21) ὁ Δημ. Γιᾶκος γράφει «Ἡ σύγχρονη καὶ παλαιότερη πνευματικὴ Κύπρος». Στὸ ἴδιο τεύχος κρίνεται ἡ ἐργασία τοῦ Δημ. Γιᾶκου γιὰ τὸν Νίκο Κρανιδιώτη. — Στὸ οὐγγρικὸ περιοδικὸ «Somogy» (Ἀπρ. 71) ὁ Papp Atzrad μεταφράζει ποιήματα τοῦ Κ. Χρυσάνθη, Ἀ. Χριστοφίδη καὶ Κ. Μόντη. — Στὴν («Ἱατρολογικὴ τεχνικὴ Στέγη») (ἀρ. 10) δημοσιεύεται ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ Κ. Χρυσάνθη («Κυπριακὴ ἔοσις καὶ Διάσπασμα»). — Στὸ «Δελτίο Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας» (Ἰουλ.—Αὐγ. 71) δημοσιεύεται κριτικὴ γιὰ τὸν («Ἀλέξιο Α' καὶ οἱ Σταυροφόροι») τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στοὺς («Ὅριζόντες») (ἀρ. 6) δημοσιεύονται ποιήματα τοῦ Κ. Μόντη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Τερέζας Χατζηπαύλου: Κυπριακὲς Ἡμέρες, ἔκδ. Δίφρος, Ἀθήνα, 1971.
 Τηλ. Ἀλιβέρα: Οἱ ἄλλοι, Θεσσαλονίκη, 1971.
 Σαράντου Παυλέα: Τότε καὶ τώρα, Θεσσαλονίκη, 1971.
 Ροδ. Κράους: Τὰ ἠρωϊκὰ τραγούδια 1821—1940, Ἀθήνα, 1971.
 Σωτ. Τσαμπήρα: Διασπορά, Ἀθήνα, 1971.
 Δημ. Λεβέντη: Κοινωνικὸ περιβάλλον καὶ ἐκπαιδευτικὸς προσανατολισμός, Ἀμμόχωστος, 1971.
 Κ. Χρυσάνθη: Ἀλέξιος Α' καὶ οἱ Σταυροφόροι, ἔκδ. Φιλολογικὴ Κύπρος, Λευκωσία, 1970.
 Π. Γλέζου: Τὸ σπῆτι μὲ τὰ περιστέρια, ἔκδ. Ἀστήρ, Ἀθήνα, 1971.
 Ν. Ρυσοιάνου: Ἰδιούσα, Ἀθήνα, 1971.
 Γ. Ἡλιάδη: Μελέτες καὶ ἄρθρα, Λευκωσία, 1970.
 Ἀγγ. Βαλαμίδης: Ἀδαμία περιβολή, ἔκδ. Ἰωλκός, Ἀθήνα, 1971.
 Θαν. Τσακιριδῆ: Δισυμμετρία, Ἡράκλειο, 1971.
 Κυρ. Χατζηγιάννου: Παλάθην..., Extr. Orbis.

- Λώρου Φαντάζη: 'Ενθάδε κείται, έκδ. Λογοτεχνική 'Εστία, 'Αθήνα, 1971.
- 'Αλ. Βασιλείου: Μαιτιές στο διήγημα του Γιώργη Χαλατσά, έκδ. 'Ιωλκός, 'Αθήνα, 1971.
- Μαργαρίτας Δαλμάτη: Τὰ περιστέρια κι' άλλα παραμύθια, έκδ. 'Εστίας, 'Αθήνα, 1970.
- Λέοντος Ι Μελλά: Σελίδες τῆς 'Ηπείρου, 'Αθήναι, 1963.
- Εἰρήνης Μικ. Γαλανοῦ: Καιρὸς σχεδὸν αἰθρίας, 'Αθήνα, 1971.
- Λούλας Βάλβη-Μυλωνά: 'Ηρώων, 'Αθήνα, 1971.
- Λούλας Βάλβη-Μυλωνά: 'Εαρ, 'Αθήνα, 1971.
- Σήφη Γ. Κόλλια: Τὸ ἔπος τῶν Δερβενικῶν, 'Αθήνα, 1971.
- Κ. Καραχάλιου: 'Ηλίας Σιμόπουλος, 'Αθήνα, 1971.
- Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: 'Αστροφεγιά, έκδ. 'Αστήρ, 'Αθήνα, 1971.
- Λ. Μελλά: Μιά οικογένεια, μιὰ ἱστορία, 'Αθήνα, 1967.
- Νέλλης Παπαγιαννάκη: 'Απόηχοι, Χωνιά, 1971.
- Πάνου Παναγιωτοῦνη: 'Επιτομή Ι, έκδ. Δωδέκατη Ώρα, 'Αθήνα, 1970.
- Νώντα Σακελλαροπούλου: Περιπλανήσεις, 'Αθήνα, 1970.
- Φώτ. Γιοφύλλη: Ὁρέσκες ὠνές, 'Αθήνα, 1970.
- 'Ελλης Παιονίδου: Χῶμα τῆς Κύπρου, Λευκωσία, 1971.
- Χρ. Κολιοῦ καὶ Κ. Βασιλείου (ἐπιμέλεια): Εἴκοσι Διηγήματα (ἀπὸ τῆς «Μαθητικῆς 'Εστίας»), έκδ. Παγκ. Γυμνασίου, Λευκωσία, 1971.
- Παναγιώτας Χρ. Κυπριανοῦ: 'Αγῶνες καὶ ρυθμοί, Λευκωσία, 1971.
- Κ. Σπυριδάκι: 'Ηθικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀντιλήψεις παρὰ τῷ φιλοσόφῳ 'Ηρακλείτῳ, Λευκωσία, 1971.
- Κώστα Καραχάλιου: Πόλη 'Αθῶρ, 'Αθήνα, 1970.
- Κώστα Σωκράτους: Κωφάλαη Πόρτα, Λευκωσία, 1971.
- Κ. Χρυσάνθη: Πεζὸς Λόγος, Λευκωσία, 1971.
- 'Εμμ. Τσαλικογλου: Πότε καὶ πῶς ἐτουρκοφώνησε ἡ Καππαδοκία, 'Αθήνα, 1970.
- Εἰρήνης Παναγιῆ-Τσοῦλλη: Παιδικές ὠνές, Κύπρος, 1971.
- Γιάννη Γαλανοματίδη: Ποντιακὴ Μοῦσα, έκδ. Δωδέκατη Ώρα, 'Αθήνα, 1970.
- Δ. Ποταμίτη: 'Ο ἄλλος Δημήτριος, έκδ. 'Ιωλκός, 'Αθήνα, 1970.
- 'Αντ. Κυριακοπούλου: Κλεψύδρα, 'Αθήνα, 1970.
- Βεατρίκης Μπένου: Δεκτικά, 'Αθήνα, 1971.
- Κ. Βασιλείου: Κλωνάρι, Λευκωσία, 1971.
- Θ. Παπαθανασοπούλου: Συναντήσεις στὸ χῶρο τῆς νεώτερης ποίησής μας, έκδ. Βάκων, 'Αθήνα, 1971.
- Μ. Κούμα: Τὰ παλιά Βαρῶσια καὶ ἡ παλιά 'Αμμόκωστος, 'Αμμόκωστος, 1971.
- Χρ. Μυλωνοπούλου: 'Απολογία, έκδ. 'Ιωλκός, 'Αθήνα, 1971.
- 'Ι. Ἀντωνιάδη: Δέκα ποιήματα τοῦ Ε. Α. Πόε, έκδ. Πνευματικὴ Κύπρος, Λευκωσία, 1970.
- Ρούλας μελίτα: Παρουσία, 'Αθήνα, 1971.
- Ζ. Σαμολαδά: Τὸ γνῶθι σαυτὸν γιὰ μιὰ διεθνή πολιτικὴ ἀγωγή, Θεσσαλονίκη, 1971.
- Σοφούλας Καλογερά: 'Αφιέρωση, 'Αθήνα, 1971.

ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Διοικητικά Γράμματα ('Αθήνα) ἀρ. 3 — Μακεδονικὴ Ζωὴ (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 59/62 — Κυπριακὸς Λόγος (Λευκωσία) ἀρ. 12/14 — 'Επιθεωρησις Λόγου καὶ Τέχνης (Λευκωσία) ἀρ. 11/18 — Τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ Σπίτι ('Αθήνα) ἀρ. 111/112 — Στερεὰ Ἑλλὰς ('Αθήνα) ἀρ. 27/30 — 'Ιλιὸς ('Αθήνα) ἀρ. 86/88 — Ὑγεία (Λευκωσία) ἀρ. 5/6 — Δελτίον τῆς Χειρουργικῆς Ἐταιρείας Κύπρου (Λευκωσία) ἀρ. 26 — Νέα Σύννορα ('Αθήνα) ἀρ. 12 — Λωτὸς ('Αθήνα) ἀρ. 1 (1971) — 'Ιατρολογοτεχνικὴ Στέγη ('Αθήνα) ἀρ. 9/10 — Παρνασσὸς ('Αθήνα) τ. ΙΒ' ἀρ. 2 — Προσανατολισμοὶ (Λάρισα) ἀρ. 6 — 'Ελληνικὰ Θέματα ('Αθήνα) ἀρ. 179/185 — Σμύρνα (Νέα Σμύρνη) ἀρ. 32/36 — Καινούρια Ἐποχὴ (Λευκωσία) ἀρ. 89 — Λογοτεχνικά Χρονικά ('Αθήνα) ἀρ. 2 — Διάλογος ('Αθήνα) ἀνοιξη-θέρος 1971 — Ἐθνοφρουρὸς (Λευκωσία) ἀρ. 28/35 — Hellenika (Γερμανία) ἀρ. ΙΙ/71 — Πνευματικὴ Ἐπαρχία (Σέρρες) ἀρ. 2 — Μαθητικὴ Σελίδες (Λεμεσὸς) ἀρ. 9 — Μαθητικὸ Ἄντιλαλοῖ (Λευκωσία) ἀρ. 17/18 — Πειραικὴ-Πατραϊκὴ ('Αθήνα) τεύχος γιὰ τὸν Βύρωνα — Δελτίο «Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας» ('Αθήνα) ἀρ. 5/7 — Σχολικὴ Ὑγιεινὴ ('Αθήνα) ἀρ. (1971) 1.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

'Ο Δρ. Ζαννέτος Τοφαλλῆς, Καθηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας στὸ Λονδίνο, προετοιμάζει μιὰν ἀνθολογία τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας καὶ παρακαλεῖ τοὺς Κυπρίους λογοτέχνες ὅπως στείλουν ἕνα βιογραφικὸ σημείωμα καὶ βιβλία τους στὴ διεύθυνση:

Dr. Zannetos Tofallis
31 Athenaeum Road,
London N20,
ENGLAND.

Ἦρθε ἡ Κωσταντινὰ νὰ τοῦ κρατήξῃ συντροφιά κ' ἡ Περσοῦλα πῆγε νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ γλυκό. Γυρνώντας μετὰ τὸ δίσκο στάθηκε ἀπότομα. Ὁ Δημήτρης φιλοῦσε τὴν Κωσταντινὰ. Γύρισαν καὶ τὴν εἶδαν ντροπιασμένοι. Μὰ ἐκείνη τοὺς χαμογέλασε ἐνθαρρυντικά.

—Νὰ τ' ἀφήσω γιὰ πιὸ ὕστερα;

Ἡ Κωσταντινὰ κοκκίνισε. Ὁ Δημήτρης, ὁμως, γέλασε δυνατὰ:

—Καλέ, ἔλα τώρα.

Κ' ἡ Περσοῦλα πῆγε. Κ' ἔμεινε κ' ἔπειτα ἀπ' τὸ γλυκό, κουβέντιασε, γέλασε. Τοὺς χαϊρόταν. Ἄν δὲ ντροπέταν θὰ τοὺς ἔβανε νὰ ξαναφιληθοῦν. Μιὰ στιγμή μάλιστα τόκανε. Ἐνῶ ἡ ἀδερφή της κύταζε ἄλλοῦ, αὐτὴ τὴν ἔδειξε στὸ Δημήτρη κλείνοντάς του τὸ μάτι — ἤξερε νὰ κλείνῃ καὶ τὸ μάτι ἡ Περσοῦλα (—Ξαναφίλησέ τη).

Ἄπάνω σ' αὐτὸ γύρισε ξαφνικὰ ἡ Κωσταντινὰ καὶ τὴν εἶδε.

Τὸ βράδυ ποῦπεσαν νὰ κοιμηθοῦν ἡ Κωσταντινὰ κακομίλησε στὴν Περσοῦλα. Πρώτη φορὰ τῆς μίλησε ἔτσι. Τὶ ἦταν αὐτὸ τὸ θάρρος μετὰ τὸ Δημήτρη; Νόμιζε πὼς ἦταν δικὸς της ἀρραβωνιαστικὸς; Νὰ τῆς κάνῃ τὴ χάρη νὰ μὴν ἀνακατεῦεται σὺς κουβέντες τους καὶ σὰ χωρατὰ τους.

Τῆς ἦρθε ἀναπάντεχο τῆς Περσοῦλας. Σήκωσε τὸ κεφάλι κ' ἔμεινε νὰ κυτᾶ τὴν ἀδερφή της ἀκριβῶς ὅπως ὅταν τῆς εἶχε πρωτοξομολογηθῆ πὼς ἀγαποῦσε τὸ Δημήτρη. Μονάχα ποὺ τὸ βλέμμα δὲν ἦταν τὸ παλιό. Κι' οὔτε βγῆκε λέξι ἀπ' τὸ στόμα της. Ἐπῆσε ἀπότομα, ἔκρυψε τὸ πρόσωπό της κ' ἄρχισε νὰ κλαίῃ.

Ἡ Κωσταντινὰ τῆς γύρισε τὴν πλάτη.

Πέρασε ἔτσι πολλὴ ὥρα. Μιὰ στιγμή ἡ Περσοῦλα μίλησε:

—Κωσταντινὰ.

—Τὶ θές;

—Κοιμᾶσαι;

—Ναί. Ἄσε με ἡσυχῃ.

Ἐκλαψε ὡς τὸ πρωτὶ ἡ Περσοῦλα.

Τὴν εἶδε ὁ Δημήτρης τὴν ἄλλη μέρα μαραμμένη, λυπημένη, μετὰ τὰ μάτια δλοκόκκινα ἀπ' τὴν ἀγρύπνια καὶ τὸ κλάμα.

—Τὶ ἔπαθε ἡ Περσοῦλα; ρώτηξε.

—Ἄσ' τη, μὴν τῆς λές τίποτα, τοῦτε ἡ Κωσταντινὰ. Δὲν εἶναι σὰ καλά της.

Τ' ἄλλο Σάββατο δὲν ἔσπρωξε ἡ Κωσταντινὰ τὴν Περσοῦλα, οὔτε ἡ Περσοῦλα τὴν Κωσταντινὰ. Σηκώθηκε κιόλας ἀργὰ ἡ Περσοῦλα. Ἐβλεπε τὴν ἀδερφή της ποῦτρεχε νὰ προφτάξῃ τίς δουλειές. Πόσο θᾶθελε νὰ τὴ βοηθοῦσε. Ἄς τὴ φώναζε κ' αὐτὴ θᾶτρεχε τὸ ἴδιο ὅπως πρίν. Θᾶκανε μονάχα τίς δουλειές. Δὲ θ' ἀνακατεῦόταν καθόλου σὺς κουβέντες τους καὶ σὰ χωρατὰ τους μετὰ τὸ Δημήτρη.

Μὰ ἡ Κωσταντινὰ δὲν τὴ φώναξε.

Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΕΙΟΥ

Στὸ τέλος ἦταν ὀλότελα ἀδύνατο νὰ συνεχίσῃ καὶ σταμάτησε τὸ Μεταλλεῖο. Ἦταν ἓνα μεγάλο Μεταλλεῖο χαλκοπυρίτη πού ἀνῆκε σὲ μιὰ Ἀμερικάνικη Ἐταιρεία. Οἱ κάτοικοι τῶν κοντινῶν χωριῶν θυμόντουσαν πρὶν τριάντα χρόνια πού εἶχαν ἔρθει οἱ πρῶτοι ξένοι μηχανικοὶ καὶ πῆγαιναν κάθε πρωτὶ μὲ τ' ἄλογά τους στὸ Μαυροβούνι πού εἶχαν τὰ τρυπάνια τους κ' ἔκαναν ἔρευνες, ὀδηγημένοι ἀπ' τοὺς σωροὺς τῆ «σκοουριά», ὑπολείμματα τῶν πανόρχαιων μεταλλείων τοῦ νησιοῦ. Σὲ λίγα χρόνια ἡ περιοχὴ γέμισε ἐργοστάσια, μηχανές, σπίτια, κόσμος, μαγαζιά λογιῶν-λογιῶν. Τὸ λιμάνι τῆς Ἐταιρείας ἦταν, ἀπ' ἐτέρου, ἓνας ἄλλος κόσμος. Εἶχε πολλὴ κίνηση τὸ λιμάνι. Δὲν περνοῦσε μέρα πού νὰ μὴ φορτώνουν δυό, τρία, τέσσερα καράβια Ἑγγλέζικα, Ἑλληνικά, Ἀμερικάνικα, Γερμανικά — ἄλλα μεγάλα, ἄλλα μικρά, ἄλλα καινούργια φρεσκοβαμμένα κι' ὀλοκάθαρα, ἄλλα παλιά, ξεθωριασμένα κι' ἀκάθαρα.

Τώρα, ὅμως, νὰ πού βγήκε ἡ εἰδοποίηση πὼς σταματᾶ τὸ Μεταλλεῖο. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸ σταμάτημα ἔπρεπε μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ πολέμου νὰ τὸ περιμένη κανεὶς ἀπ' τῆ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη. Οἱ συγκοινωνίες μὲ τὴ θάλασσα λιγότεψαν καὶ τὰ πλοῖα ἐρχόντουσαν πιά πολὺ ἀραιά, ὀλοένα καὶ πιὸ ἀραιά. Ἦξεραν ὅλοι πὼς ἐκεῖνα τ' ἀραιὰ πλοῖα κρατοῦσαν ἀκόμα στὴ ζωὴ τὸ Μεταλλεῖο καὶ παρακολουθοῦσαν μ' ἀγωνία τὸν ἀκανόνιστο ἐρχομὸ τους. Ἦταν σὰν ἀναπνοὴ ἀρρώστου, σὰν ἀρρυθμίες καρδιάς πού προσιώνιζαν τὸ τέλος.

—Θὰ σταματήσῃ ὀλότελα; Θὰ κρατηθῆ ἀκόμα;

Μιὰ μέρα ἦρθε τὸ πρῶτο καῖκι. Μπήκε περὶφανο μὲ τ' ἄσπρα του πανιά, ὕστερα τὰ συμμαζώξε ἓνα-ἓνα καὶ προχώρησε κι' ἀκούμπησε στὴν προκουμαία. Μπᾶ θὰ φόρτωνε; Τὶ θὰ φόρτωνε; Πυρίτη; Θάρχόντουσαν καὶ καΐκια πιά; Μεγάλωνε ἡ ἀγωνία τοῦ κόσμου.

—Ἦρθε καράβι; Ἦρθε καῖκι; (Ἄς ἦταν καὶ καῖκι τώρα).

Ἦσπου τόσο ἀραιώσαν τὰ φορτώματα πού κατάντησε μεγάλο νέο ὁ ἐρχομὸς ἐνὸς πλοίου ἢ ἐνὸς καΐκιου.

—Ἦρθε πλοῖο!

Ἦταν φανερὸ πὼς ἡ Ἐταιρεία ἀγωνιζόταν ὅσο μπορούσε νὰ κρατήσῃ τὴ δουλειά. Τὴν ἔβλεπε ὁ κόσμος πού ἀγωνιζόταν καὶ δεχόταν χωρὶς διαμαρτυρία ὅ,τι καὶ νᾶκανε. Στὴν ἀρχὴ ἀπέκοψε τοὺς μισθοὺς τῶν ὑπαλλήλων. Ἐπειτα καὶ τὰ μεροκάματα τῶν ἐργατῶν. Σὲ κάνα μῆνα δόθηκε διαταγὴ νὰ μὴ δουλεύῃ τὸ Μεταλλεῖο δυὸ μέρες τὴν ἑβδομάδα. Ὅποτερα ἀναγκάστηκαν νὰ διώξουν μερικὸς ὑπαλλήλους κ' ἐργάτες. Ἐφυγαν χωρὶς νὰ παραπονεθοῦν. Πῆραν τὰ πράγματά τους κ' ἔφυγαν. Ἦταν ἓνας σωστὸς ἀγώνας. Μὰ τὸ μοιραῖο ἐρχόταν σκληρὸ καὶ σίγουρο. Κι' αὐτὴ τῆ φορὰ βγήκε πιά ἡ εἰδοποίησις πὼς οἱ δουλειές σταματοῦσαν

όλοτελα. Ήταν μιὰ πένθιμη ειδοποίηση κηδείας, κηδείας ὅλης ἐκείνης τῆς ζωῆς, ὅλου ἐκείνου τοῦ κόσμου. Ἄπ' τὸ βράδυ εἶχε ψιθυριστῆ τὸ κακὸ νέο:

—Αὔριο σταματᾶ τὸ Μεταλλεῖο.

Σταματᾶ; Ψιθυρίστηκε στὰ καφενεῖα, στὰ μαγαζιά, στοὺς δρόμους, στὰ σπίτια καὶ βούθανε τὰ στόματα, σκυθρόπασε τὰ πρόσωπα.

Τριγύρισε ὁ κόσμος τὰ Γραφεῖα, τὰ σπίτια τῶν μηχανικῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων νὰ τοῦ ἐπιβεβαιώσουν τὴν εἶδηση.

Ὁ Διευθυντῆς τοὺς εἶπε δυὸ συγκινημένα λόγια.

Δυστυχῶς ἦταν ἀλήθεια.

Κανέννας δὲν κοιμήθηκε ἐκείνη τὴ νύχτα. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα διάβασαν πρωτῶν τὴν ειδοποίηση. Ἔλεγε πὼς ἡ Ἐταιρεία μὲ πολλή της λύπη ἀναγκαζόταν νὰ διακόψῃ τὶς ἐργασίες της. Ἦθελε νὰ πιστέψῃ πὼς ὅλοι ἀναγνώριζαν πόσο προσπάθησε νὰ τὶς συνεχίσῃ ὅσο μπορούσε περισσότερο μὰ τώρα πιά αὐτὸ ἦταν ἀδύνατο. Ἡ Ἐταιρεία ἀποχωρίζεται αὐτὴ τὴ στιγμή ἀπ' τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ἐργάτες της μὲ τὸν ἴδιο πόνο πού θ' ἀποχωριζόταν μιὰ μάνα ἀπ' τὰ παιδιά της. Ὡστόσο ἔλπισε πὼς ὅταν ὁ πόλεμος θὰ τέλειωνε θὰ ξανατάμωνα πάλι. Σὲ κάθε οἰκογένεια θὰ δινόταν ἓνα μικρὸ ἐπίδομα καὶ θὰ πληρωνόντουσαν τὰ ἔξοδά της γιὰ νὰ μεταφερθῆ στὸ χωριὸ της ἢ ὅπου ἄλλοῦ ἤθελε...

Ήταν ἀληθινὰ συγκινητικὴ ἡ ειδοποίηση. Πρῶτη φορὰ οἱ πινακίδες τῆς Ἐταιρείας ἔβλεπαν τέτοια ειδοποίηση. Ἡ παρομοίωση χωρισμοῦ μάνας ἀπ' τὰ παιδιά της ἦταν πολὺ ὁμορφη. Φαίνεται πὼς ὁ ἴδιος ὁ Διευθυντῆς θὰ τὴν εἶχε συντάξῃ καὶ μάλιστα μιὰ στιγμή πού θὰ ἦταν κι' αὐτὸς πολὺ συγκινημένος. Οἱ περισσότεροι δάκρυσαν ὅταν τὴ διάβασαν. Κ' ὕστερα ἄρχισε ὁ ξεσηκωμός, τὸ ξεριζώμα τῆς ζωῆς ἀπ' τὸ Μεταλλεῖο. Σειρὲς τ' αὐτοκίνητα κουβαλοῦσαν μακροῦά, σκόρπιζαν στὶς τέσσερις ἄκρες τοῦ νησιοῦ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά. Οἱ ἄνδρες ἦταν σκεφτικοί, οἱ γυναῖκες ἔκλαιαν, τὰ παιδιά κυτούσαν ἔχπληχτα.

Μέρες πολλὲς κράτησε τὸ ξεριζώμα. Τὰ μαγαζιά ἔκλειναν σιγὰ-σιγὰ τὸ ἓνα ὕστερ' ἀπ' τ' ἄλλο, τὰ σπίτια ἄδειαζαν, οἱ δρόμοι ἐρήμωναν.

Καὶ τὸ Μαυροβούνι ἔγινε πάλι ξερόβουνο. Κλειστὰ τὰ σπίτια καὶ τὰ μαγαζιά, ἔρημοι οἱ δρόμοι, γραμμὴ μπροστὰ στὶς γαλαρίες τὰ βαγονάκια ἀδρανῆ, ἄδεια καὶ θλιμμένα.

Ἐκεῖνα τὰ θλιμμένα βαγονάκια ἦταν ἡ πρώτη ἱστορία. Ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι πού πόνεσαν κ' ἔκλαψαν μὲ τὴν ἀγωνία τοῦ Μεταλλεῖου κ' ὕστερα μπῆκαν στ' αὐτοκίνητα γιὰ νὰ φύγουν, ἦταν ἡ δεύτερη ἱστορία. Ἡ τρίτη ἱστορία ἦταν τοῦ Κωστῆ.

Ήταν ὁ τραγουδιστῆς τοῦ Μεταλλεῖου ὁ Κωστῆς. Γυρνοῦσε στὰ ἐργοστάσια, στὶς γαλαρίες, στὰ Γραφεῖα, στοὺς δρόμους, στὰ σπίτια γιὰ νὰ τραγουδήσῃ. Τραγουδοῦσε γιὰ ἓνα γρόσι, γιὰ μισὸ γρόσι, γιὰ ἓνα τσιγάρο. Ὅχι, δὲν τραγουδοῦσε γιὰ ἓνα γρόσι, γιὰ μισὸ γρόσι, γιὰ ἓνα τσιγάρο. Τραγουδοῦσε γιὰ νὰ τραγουδήσῃ. Τὸ γρόσι, τὸ μισὸ γρόσι, τὸ τσιγάρο ἐρχόντουσαν ὕστερα. Μπορούσαν καὶ νὰ μὴν ἔρθουν. Μποροῦσε ὁ ἐργάτης νὰ μὴν κρατᾶ οὔτ' ἓνα γρόσι οὔτε μισὸ γρόσι οὔτ'

Ένα τσιγάρο. Τὸ ἴδιο τοῖχανε τοῦ Κωστή. Τὸ τραγοῦδι του τριγυρνοῦσε ἀπάνω ἀπ' τὸ Μεταλλεῖο, τριγυρνοῦσε πληρωμένο ἢ ἀπλήρωτο γιὰ ὅσους τὸ χρειαζόντουσαν. Ἐκεῖ πού καθόσυνα ζαρωμένος σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς γαλαρίας καὶ περιμένεις τὶς φάλιες καὶ ξαφνικὰ ἔσβηνε ἡ λάμπα σου ἀπ' τὸν ἀγέρα τῆς ἔκρηξης κ' ἔμεινε μέσ' στοῦ σκοτάδι κ' ἔτρεμες μὴν εἶχε κλείσει ὁ δρόμος, ἔτσι ἀναπάντεχα ξεσοῦσε τὸ τραγοῦδι τοῦ Κωστή. Φτερούγιζε μέσ' στὶς μαῦρες ὑπόγειες στοῖες σὰν ἀνοιξιάτικη πεταλούδα κ' ἔδινε κουράγιο κ' ἐλπίδα.

Μποροῦσε νὰ πάη ὅπου ἤθελε ὁ Κωστής, κανέναν δὲν τὸν μάλλωνε. Ποιὸς νὰ τὸν μαλλώση; Ἄκόμα κι' ὁ Διευθυντὴς τὸν ἀγαποῦσε.

—How are you, Costis?

Καὶ τοῦ τραγουδοῦσε κι' αὐτοῦ. Πήγαινε κάτω ἀπ' τὸ παράθυρο τοῦ Γραφείου του γιὰ νὰ τοῦ τραγουδήσῃ. Ἴσως σκεφτόταν πὼς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι χρειάζονται τραγοῦδι, ἀκόμα κ' οἱ Διευθυντὲς γιὰτι κ' οἱ Διευθυντὲς εἶναι κάποτε πολὺ λυπημένοι καὶ βαριεστιμένοι, τόσο βαριεστιμένοι ὅσο κ' οἱ ἐργάτες πού δουλεύουν μισόγυμνοι μέσ' στὴν κάψα τῆς μίνιας.

Ἦρθε, βέβαια, μιὰ φορὰ κ' ἔνας ἄλλος τραγουδιστὴς στοῦ Μεταλλεῖο μὰ στοῦ πρώτου καφενεῖο πού κάθησε οἱ ἐργάτες τοῦ τὸ εἶπαν ὀρθά-κοφτά.

—Ἐχουμε τὸν τραγουδιστὴ μας.

Τοὺς ἀπάντησε πὼς τι πείραζε ἂν γινόντουσαν δυό;

Γιὰτι νὰ γίνουν δυό; Οἱ ἐργάτες δὲ συμφωνοῦσαν καθόλου σ' αὐτό. Καὶ τὸ βράδυ παραμόνευαν τὸν καινούργιο τραγουδιστὴ καὶ τὸν φοβέρισαν. Ἴσως βέβαια νᾶταν μεθυσμένοι μὰ ὅποσδήποτε ἐκεῖνος κατάγγειλε τὴν ὑπόθεση στὴν ἀστυνομία κ' ἡ ἀστυνομία ἔπιασε τὸν Κωστή. Τοὺς εἶπε πὼς δὲν ἤξερε τίποτ' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱστορία μὰ δὲν τὸν πίστεψαν καὶ τὸν κράτησαν στοῦ Τμήμα. Τὸν κράτησαν ὡς τὸ μεσημέρι. Τὸ μεσημέρι τηλεφώνησε ὁ Διευθυντὴς. Εἶπε please. Κι' ὁ Ἀστυνόμος πού ἤξερε αὐτὸ τὸ please ἄφησε ἐλεύθερο τὸν Κωστή.

Μὰ τί ἦταν, λοιπόν, ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ παράξενος τραγουδιστὴς; Τὸ «ἀκριβῶς» εἶναι πάντα μιὰ δύσκολη λέξη. Ἦταν ἓνα ἀδύνατο, ἀψηλὸ παλληκάρι ὡς τριάντα πέντε χρονῶν, μελαπρὸ μὲ μεγάλα μαῦρα μάτια πού κύταζαν ντροπαλὰ καὶ χαμηλώναν πολὺ εὔκολα. Ἔτσι ντροπαλὰ κύταζαν ὅλους ἀκόμα καὶ τὸ τελευταῖο μικρὸ παιδάκι. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἦταν ἓνα παιδάκι — τίποτα περισσότερο ἀπὸ ἓνα παιδάκι. Ἀγαποῦσε ὅλο τὸν κόσμον σὰν ἓνα παιδάκι, γελοῦσε μ' ὅλο τὸν κόσμον σὰν ἓνα παιδάκι, λυπόταν γιὰ ὅλα σὰν ἓνα παιδάκι. Στὸ Μεταλλεῖο ὑπάρχει πάντα πολὺ γέλιο καὶ πολλὴ λύπη. Κ' εἶχε ἔρθει στοῦ Μεταλλεῖο πρὶ χρόνια. Ἦρθε μονάχος, χωρὶς οἰκογένεια, χωρὶς μιὰ ἀδερφή. Ὑπάρχουν πολλοὶ μονάχοι, ὀλομόναχοι στὸν κόσμον. Βρῆκε πολλοὺς τέτοιους στοῦ Μεταλλεῖο ὁ Κωστής, ἄλλους πού δὲν τὸ συλλογιζόντουσαν καθόλου αὐτὸ καὶ ζούσαν ξέγνοιαστα κι' ἄλλους πού τὸ συλλογιζόντουσαν πολὺ κ' ἦταν πάντα μελαγχολικοὶ καὶ κατσοφιασμένοι κι' αὐτὸ πρόσθετε, βέβαια, στὴ σκληρὴ δουλειά, κι' ἀρρώσταιναν κ' ἔρεναν μέρα τὴ μέρα. Ὁ Κωστής ἔσμιξε καὶ μ' ἐκείνους καὶ μὲ τοὺς ἄλλους χωρὶς νὰ προσχωρῇ, ὅμως, χωρὶς νὰ μπορῆς νὰ τὸν τοποθετήσῃς οὔτε στοὺς μὲν οὔτε στοὺς δέ.

Εἶπα γιὰ τὸ τραγοῦδι του πού τριγυρνοῦσε ἀπάνω ἀπ' τὸ Μεταλλεῖο πληρωμένο

ἡ ἀπλήρωτο — «ὄς ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Χρόνια τριγυρνοῦσε τὸ τραγούδι τοῦ Κωστῆ ἀπάνω ἀπ' τὸ Μεταλλεῖο. Ὡσποῦ ἦρθε ὁ πόλεμος κ' ὕστερα τὸ σταμάτημα τῆς δουλειᾶς. Κ' εἶπα πὼς μὲ τὸ σταμάτημα τῆς δουλειᾶς τέλειωσε ἡ πρώτη ἱστορία τῶν θλιμμένων βαγονιῶν κ' ἡ δεύτερη ἱστορία τῶν ἀνθρώπων ποὺ ξερριζωνόντουσαν. Ἡ ἱστορία τοῦ Κωστῆ — ἡ τρίτη — ἦταν μερικὲς μέρες ὕστερα ἀτέλειωτη ἀκόμα.

Μὲ τὸ κλείσιμο τοῦ Μεταλλείου κ' ὅλη ἐκείνη τὴν κίνηση τοῦ κόσμου ποῦφευγε, ὁ Κωστῆς σάστισε. Τώρα μόλις εἶχε σαστίσει. Πρωτύτερα ὅταν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀγωνιούσαν αὐτὸς εἶχε ἀκόμα κουράγιο. Εἶχε ἀκόμα τὶς ἐλπίδες του, τὴν πίστη του, ποὺς ξέρει ποῦ. Τὰ παιδιὰ ἔχουν κάποιες παράξενες ἐλπίδες καὶ κάποια παράξενη πίστη. Εἶναι βέβαια πὼς στὸ τέλος θὰ πᾶν ὅλα καλά. Ἐγὼ ὁ ἴδιος θυμᾶμαι ὅταν ἦμουνα παιδάκι κ' ἦρθε ἡ μεγάλη μου ἀδερφή στὴ Λευκωσία γιὰ νὰ μού πῃ μὲ τρόπο πὼς εἶχε πεθάνει ἡ μητέρα στὴ Λάρνακα. Στὴν ἀρχὴ μοῦ πε πὼς ἦταν πολὺ ἄρρωστη, ὕστερα πὼς ψυχορραγοῦσε κ' ὕστερα πὼς πέθανε. Δὲν τὸ δέχτηκα τὸ τελευταῖο. Δέχτηκα τὸ ψυχορράγημα μὰ δὲ δέχτηκα τὸ θάνατο. Γιατί μοῦλεγε ψέματα; Τὸ ψυχορράγημα ἦταν ἓνα πρᾶγμα, ὁ θάνατος ἦταν ἄλλο. Ἐπέμενα πολὺ νὰ μοῦ ξεδιαλύση ἂν εἶχε πεθάνει πραγματικὰ ἢ ἂν ψυχορραγοῦσε ἀκόμα. Ἄς μοῦλεγε πὼς ἀκόμα δὲν εἶχε ξεψυχήσει ἔστω κ' ἂν ἦταν ὀπωσδήποτε τελειωμένη.

—Πές μου τὴν ἀλήθεια.

Τώρα καταλαβαίνω πόσο θὰ βασάνιζα τὴν ἀδερφή μ' ἐκείνη τὴν ἐπίμονη ἀνάκρισή μου.

Ὡστόσο ὅταν πίστεψα, κατέρρευσα τελείως. Εἶχα σαστίσει.

Τὸ ἴδιο εἶχε σαστίσει κ' ὁ Κωστῆς, τὸ μεγάλο παιδάκι. Εἶχε σαστίσει γιατί εἶχε ἐλπίσει πολὺ (Μὲ τὰ καΐκια. Ὑπάρχουν καὶ καΐκια. Στὰ παλιὰ χρόνια μονάχα καΐκια ὑπῆρχαν καὶ πήγαιναν ὅλα μὰ χαρά). Ἡ συφορὰ τὸν βρῆκε χωρὶς προδιάθεση καὶ τὸν κουρέλιασε. Δὲν ἤξερε τὴ ζωὴ. Δὲν ἔπρεπε νὰ πιστεῦη πὼς ὅλα θὰ πήγαιναν καλύτερα. Ἐπαιζε μὲ τὴ φωτιά.

Ἐβλεπε τὰ ἐργοστάσια νὰ κλείνουν κ' ἤθελε νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ τὰ ἐμποδίση.

—Μὰ πὼς γίνεται νὰ τὰ κλείνετε, γιὰ τὸ Θεό;

Ἦθελε νὰ κρατήσῃ τ' αὐτοκίνητα, νὰ κρατήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔφευγαν.

—Μὴ φεύγετε ἀκόμα, μὴ φεύγετε.

Ἐκεῖνος δὲ θᾶφευγε; Νὰ φύγῃ; Ἀλήθεια δὲ σκέφτηκε ἀκόμα πὼς ἔπρεπε νὰ φύγῃ κ' αὐτός. Ἐμενε ἄβουλος κ' ἀναποφάσιτος. Ἐμενε ὅσο ποὺ ἄδειασε ἡ πόλη, τὸ Μεταλλεῖο, τὰ ἐργοστάσια. Ἴσως νὰ περίμενε μὴν εἶχε καθυστερήσει κανένας ποὺ χρειάζόταν τὸ τραγούδι του. Μπορεῖ πολὺ καλὰ ἓνας νᾶναι ἄρρωστος καὶ νὰ καθυστερήσῃ. Πῆγε κ' εἶδε πολλὰς φορὰς τὰ ἔρημα ἐργοστάσια καὶ τὰ βαγονάκια μπροστὰ στὶς γαλαρίες ἄδεια καὶ θλιμμένα. Στὴν πόλιν ἔμενε ἀκόμα ποῦ καὶ ποῦ κάνα μαγαζὶ ἀνοιχτὸ σὰν τὰ τελευταῖα κόκκινα φῶτα τοῦ πανηγυριοῦ ποὺ τελειώνει. Σήμερα, αὔριο, τὴν ἄλλη ἐβδομάδα θάσθηναν κ' αὐτά. Δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρχῃ καμιὰ ζωὴ στὸ ξερόβουνο ἐκεῖνο χωρὶς τὸ Μεταλλεῖο. Σήμερα,

αὔριο, τὴν ἄλλη ἐβδομάδα ἔπρεπε νὰ σήσῃ κάθε ζωή.

Ἐνα ἀπόγιομα πῆγε καὶ στὸ Γραφεῖο τοῦ Διευθυντῆ. Δὲν εἶχε φύγει ἀκόμα ὁ Διευθυντής. Δὲ μποροῦσε αὐτὸς νὰ φύγῃ τόσο γρήγορα. Κύταξε μιὰ στιγμὴ τὸν Κωστή. Ἴσως ἦταν λίγο, πολὺ ἢ πάρα πολὺ συγκινημένος — δὲν καταλαβαίνει εὐκόλα τοὺς Ἀμερικάνους πότε εἶναι λίγο, πολὺ ἢ πάρα πολὺ συγκινημένοι. Τοῦ εἶπε χειρονομώντας γιὰ νὰ καταλάβῃ ὁ Κωστής.

—All finished now.

Ἴσως ἤθελε νὰ τὸν ρωτήξῃ τί σκεφτόταν νὰ κάνῃ. Μὰ δὲν τὸν ρώτηξε. Τί νὰ τὸν ρωτήξῃ; Τίποτα, δὲν ἤξερε ἀκόμα τίποτα... Κι' ὅπου νᾶταν σήμερα, αὔριο, τὴν ἄλλη ἐβδομάδα ἔπρεπε νὰ σήσουν καὶ τὰ τελευταῖα κόκκινα φῶτα τοῦ πανηγυριοῦ.

(1943)

Ο ΣΚΟΤΩΜΕΝΟΣ ΜΕ ΤΑ ΓΥΑΛΙΑ

(Δυὸ φύλλα ἀπὸ ἕνα ἡμερολόγιο)

Σ τὸν ἀγαπημένο φίλο Χριστάκη Παπαδόπουλο
— μνήμη παλαιᾶς ζωῆς στὴ Λευκωσία

28 τ' Ὀχτώβρη, 1940

Δὲν ξέρω γιατί ὁ πόλεμος μοῦ παρουσιάζεται πάντα μὲ τὴ μορφή ἑνὸς σκοτωμένου ξανθοῦ παιδιοῦ μὲ γαλανὰ μάτια καὶ γυαλιὰ. Τὰ φοροῦσε ὡς πρὶ λίγη ὥρα, πρὶν ἕνα λεπτό, τὰ γυαλιὰ. Πρὶ λίγη ὥρα, πρὶν ἕνα λεπτό τὸν εἶχε βρῆ μιὰ σφαίρα στὸ μέτωπο. Ἔφερε τὸ παιδί τὸ χέρι στὸ μέτωπο κ' ἔπεσε νεκρὸ μ' ἀνοιχτὸ στόμα χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ πῆ μιὰ λέξη. Τὰ γυαλιὰ πετάχτηκαν σπασμένα μακρὰ.

Δὲν ξέρω, εἶπα, γιατί ὁ σκοτωμένος εἶναι ἕνα παιδί κ' ὄχι ἕνας πατέρας, γιατί εἶναι ξανθὸς καὶ γαλανός, γιατί ἡ σφαίρα τὸν βρῆκε στὸ μέτωπο, ἕνα πλατύ, ἀρυτίδωτο, ἀπονήρευτο μέτωπο, ἕνα κομματάκι κάμπου, πλατειοῦ, ἀρυτίδωτου, ἀπονήρευτου κάμπου. Δὲν ξέρω ἐπίσης ἂν προφταίνη κανεὶς πρὶν πέσῃ νεκρὸς νὰ φέρῃ τὸ χέρι στὸ μέτωπο σὰ γιὰ νὰ σκεφτῆ. Νὰ σκεφτῆ μιὰ ἰδέα, ἕνα στίχο, μιὰ ἀρραβωνιαστικιά. Μονάχα πού ἐκεῖ τώρα εἶναι μιὰ ματωμένη τρύπα καὶ πέφτει. Οὔτε ξέρω ἂν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν προφτάξῃς νὰ πῆς τὴ λέξη πού ἀποπειράθηκες, πού εἶ ὑποσυνειδήτου ἀνέβηκε ἀστραλιαῖα μ' ὀλάκερη τὴν προσπάθειά σου πίσω της.

Ὅσο γιὰ τὰ γυαλιὰ, καὶ πάλι δὲν ξέρω ἂν μποροῦν νὰ πεταχτοῦν σπασμένα μακρὰ, πρῶτα ἀπ' ὄλα δὲν ξέρω γιατί τὸ παιδί τὸ θέλω μὲ γυαλιὰ. Κ' εἶν' αὐτὰ τὰ γυαλιὰ πού κυρίως μὲ βασανίζουν.

Λέω: Μπορεῖ νὰ νικήσῃ, βέβαια, ἡ πατρίδα καὶ νὰ μεγαλώσῃ (κάποιος θὰ νικήσῃ καὶ θὰ μεγαλώσῃ) μὰ ἐκεῖνα τὰ γυαλιὰ, ἐκεῖνα τὰ σπασμένα γυαλιὰ, ποιὸς θὰ τὰ μαζέψῃ;

Καταλαβαίνω πὼς εἶν' ἀνόητο αὐτὸ καὶ πὼς καλύτερα θάκανα ἂν ἀντὶ τὰ γυαλιὰ σκεφτόμουνα ποιὸς θὰ ξαναδώσῃ τὸ παιδί στὴ μάνα του, στὴν ἀδερφή του, στὴν ἀρραβωνιαστικιά του, ποιὸς θὰ τὸ κάνῃ νὰ ξαναζήσῃ ξανθὸ καὶ γαλανὸ μὲ τὸ πλατὺ ἀπονήρευτο μέτωπο. Συμφωνῶ μὰ τι νὰ κάνω πού τὰ γυαλιὰ του μὲ βασανίζουν, πού γιὰ τὰ γυαλιὰ ἀνησυχῶ μήπως δὲν τὰ μαζέψουν τὴν ὥρα πού θὰ σηκώσουν τὸ παιδί. Μπορεῖ νὰ μὴν τὰ προσέξουν ἢ μπορεῖ νὰ μὴ δίνουν σημασία σὲ τέτοια πράγματα.

—Κύριοι, τὸ παιδί ἦταν μὲ γυαλιὰ. Ὅπως ἕνας ἄνθρωπος εἶναι μὲ κεφάλι, χέρια, πόδια, τὸ ἴδιο εἶναι καὶ μὲ γυαλιὰ. Εἶναι παραπέρα τὰ γυαλιὰ του, κυτᾶτε καὶ θὰ τὰ βρῆτε. Δὲν εἶν' δύσκολο. Σᾶς παρακαλῶ.

Εἶδα μιὰ νύχτα σ' ὄνειρό μου πὼς τοὺς τὰ φώναξα αὐτὰ. Καὶ πραγματικὰ μ' ἄκουσαν καὶ μάζεψαν τὰ γυαλιὰ, μάζεψαν προσεχτικὰ κ' ἕνα-ἕνα τὰ κομματάκια

τους, ακόμα και τὰ πιὸ μικρά. Συγκινήθηκα πολύ. Τους εἶπα:

—Σὰς εὐχαριστῶ, κύριοι. Δὲν ἦταν σωστό νὰ θαφτῆ τὸ παιδί χωρὶς γυαλιά. Δὲ θὰ ἠσύχαζε ἂν τὸ θάβατε ἔτσι, μ' αὐτὴ τὴν ἐκκρεμότητα.

Ξαφνικά, ὅμως, ἔπαυσα περιέργως νάμαι συγκινημένος καὶ τούς μίλησα ἐντελῶς διαφορετικά. Τους εἶπα ἐν συνόψει πὼς ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν ἦταν σπουδαῖο πρᾶγμα νὰ μαζέψουμε τὰ γυαλιά ἐνὸς παιδιοῦ ποῦ σκοτώθηκε γιὰ τὴν πατρίδα μας, γιὰ μᾶς.

Εἶχα ἕνα σκληρὸ χαμόγελο στὸ πρόσωπο.

Ὅστοςὸ ἐκεῖνοι μὲ κύταξαν ἤσυχα καὶ μὲ καλωσύνη καὶ μοῦ ἀπάντησαν μαλακά:

—Γιὰ ποιά πατρίδα μιλάτε; Εἴμαστε ἐχθροὶ σας ἐμεῖς...

21 τοῦ Νιόβρη 1940

Ὅλες αὐτὲς τὶς μέρες μὲ βασάνιζαν συνέχεια τὰ σπασμένα γυαλιά. Χαιρόμουν ὅταν ἔβλεπα στὸ δρόμο ἀνθρώπους νὰ φορᾶν τὰ γυαλιά τους.

—Προσέχετε τὰ γυαλιά σας.

Ὅταν ξεχνοῦσε κανεὶς τὰ γυαλιά του στὸ τραπεζάκι τοῦ καφενείου ἔτρεχα νὰ τὸν προφτάξω.

—Τὰ γυαλιά σας, κύριε.

Φαίνεται πὼς νόμιζα πὼς ἂν ἄπλωνε ἔτσι ἡ φροντίδα μου ἴσως νὰ μπορούσε νὰ κἀνὴ κάτι καὶ γιὰ τὰ γυαλιά τοῦ ξανθοῦ γαλανοῦ παιδιοῦ, ἴσως νάφτανε ἕνα κομμάτι της ὡς ἐκεικάτω.

Ἦστερα ἄρχισα νὰ βλέπω παντοῦ γυαλιά, στοὺς δρόμους, στὶς στέγες τῶν σπιτιῶν, στὶς γωνιές, κάτω ἀπὸ τροχοὺς καὶ πόδια. Στὸ δωμάτιό μου μὲ τριγύριζαν γυαλιά. Τάβλεπά στὸ φῶς, τᾶνοιωθα στὸ σκοτάδι νὰ μ' ἀγγίζουν μὲ τὸ σκελετό τους, μὲ τοὺς φακούς τους, τόσο κρύα ποῦ μὲ πάγωναν.

Κι' ὅμως ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία δὲν εἶναι καθόλου ἀνοησία. Εἶμαι πιὰ ὀλότελα οἴγουρος πὼς δὲν εἶναι ἀνοησία. Εἶμαι πολὺ χαρούμενος αὐτὴ τὴ στιγμή.

Λοιπόν, τὰ γυαλιά τοῦ ξανθοῦ καὶ γαλανοῦ παιδιοῦ τὰ σκέφτονται κι' ἄλλοι καὶ μιᾶν μάλιστα, μιᾶν σ' ὅλο τὸν κόσμο γι' αὐτά. Καὶ τὸ πιὸ περιεργό εἶναι ποῦ οἱ ἀνθρωποὶ ποῦ τὰ σκέφτονται εἶναι ἐχθροὶ μας, ἴδια κι' ἀπαράλλαχτα ὅπως στ' ὄνειρό μου (Πῶς γίνεται νὰ ὑπάρχουν τέτοιες συμπτώσεις;).

Τους ἄκουσα σήμερα. Μιλοῦσαν ἀπ' τὸ ραδιόφωνο οἱ ἐχθροὶ μας.

—Μόλις πέρασε τὸ μακελλεῖο ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος, ἔλεγε ἕνας ἐχθρὸς μας. Ἐδῶ μπροστά μου εἶναι νεκρὸ ἕνα ξανθὸ παιδί ὡς εἰκοσιδυὸ χρονῶν. Τὸ λὲν Ἔρνεστ. Σκοτώθηκε πρὶ λίγῳ. Τὸ κυτᾶς — ἂς μὴ σὰς δώσω τὴ μακάβρια περιγραφή — καὶ σκέφτεσαι τί γύρευε αὐτὸ τὸ παιδί τόσο μακρὰ ἀπ' τὸ σπίτι του; Ποῦ μᾶς ἤξερε κ' ἤρθε νὰ μᾶς σκοτώσῃ; Τί τοῦ κάναμε κ' ἤρθε νὰ μᾶς σκοτώσῃ; Καὶ γιατί τῶστειλαν νὰ σκοτώσῃ ἀφοῦ θὰ διάβασαν ἀσφαλῶς στὸ πλατύ, ἀγαθὸ μέτωπό του πὼς οὔτ' ἕνα μυρμηγκι δὲ βαστοῦσε ἡ καρδιά του νὰ σκοτώσῃ; Παραπέρα εἶναι τὰ γυαλιά του πεταμένα, σπασμένα — βομβὴ διαμαρτυρία...

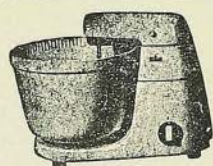
Θεὲ μου, μιλοῦσε γιὰ τὸ ξανθὸ, γαλανὸ παιδί, γιὰ τὸ πλατύ του μέτωπο καὶ γιὰ

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ ΛΤΔ.

Χωρίς Δεφτά;

ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΛΕΜΕΣΟΣ
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ
ΛΑΡΝΑΚΑ
ΜΟΡΦΟΥ

BRUNN
«ΟΙΚΙΑΚΑ
MIXERS»

GALA

ΑΓΓΛΙΚΑ ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ
10 ΤΥΠΩΝ
ΑΥΤΟΜΑΤΑ - ΗΜΙΑΥΤΟΜΑΤΑ

**Parkinson
Cowan PC**

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΓΚΑΖΙΟΥ

«ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΥΣΕΩΣ»
10ΕΤΗΣ ΔΩΡΕΑΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΣ

SMEG

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ

ΤΗΛΕΟΡΑΣΕΙΣ

Pam

ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΥΣΕΩΣ

PHONOIA

ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΜΟΔΕΛΛΩΝ
25' ΕΓΧΡΩΜΕΣ

ΨΥΓΕΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΨΥΓΕΙΑ ΟΙΚΙΑΚΑ

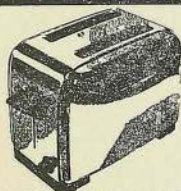
(ΜΕ ΞΕΧΩΡΙΣΤΟΝ
ΘΑΛΑΜΟΝ)

IGNIS

ΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ
12,000 ΨΥΓΕΙΩΝ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΣ

GALA

ΨΥΓΕΙΑ
ΟΙΚΙΑΚΑ - ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΥΣΕΩΣ

ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΣΙΔΗΡΑ - ΚΑΠΗΡΟΘΗΚΕΣ
ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΥΣΕΩΣ

ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !
ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !

ΔΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Η ΕΓΓΥΗΣΙΣ ΜΙΑΣ ΚΑΛΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ: ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λεωφόρος Όμηρου 30 — Τηλ. 76235/6/7
Ταχ. Κιβ. 1352 — Τηλεγρ. "PANCYPRIAN"
Γραφείον Λονδίνου: **308, Regent Str. W.1.**

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ:

ΛΕΜΕΣΟΣ : Ἀκίνητα Σπ. Παυλίδη (1ος ὄροφος)
Ὀδὸς Ἁγίου Ἀνδρέου, Τηλ. 4000
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ : Γωνία Σταδίου & Ἐλευθερίας, Τηλ. 63292
ΛΑΡΝΑΕ : Ζήνωνος Κιτιέως 111, Τηλ. 3148

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ:

ΜΟΡΦΟΥ : Ἁγίου Γεωργίου 2.
ΠΑΦΟΣ : Λεωφόρος Μακαρίου Γ' 127Α, Τηλ. 2580

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:-

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ κ.λ.π.

ΕΛΛΑ PLAN — ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ